

Nr 252.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående omorganisation av domsagoförvaltningen m. m.; given Stockholms slott den 8 maj 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

K. G. Westman.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 maj 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman:

Vid behandling i årets statsverksproposition av frågan om anslag till häradsrätterna (andra huvudtiteln punkt 10) erinrade jag om det säregna och mycket föråldrade system efter vilket häradshövdingarna alltjämt avlönas samt om det av 1937 års domsagoutredning den 22 september 1939 avlämnade betänkandet med förslag till omorganisation av domsagoförvaltningen

och lönerreglering för domsagopersonalen. Efter att ha antytt grunderna för domsagoutredningens förslag anförde jag, att detta efter vederbörliga remisser vore föremål för överväganden inom justitie- och finansdepartementen samt att det vore min förhoppning, att dessa överväganden skulle leda till att förslag rörande lönerreglering för häradshövdingarna jämte övrig domsagopersonal skulle kunna underställas detta års riksdag. Det vore emellertid tydligt, att en eventuell beslutad lönerreglering, med hänsyn till de betydande och delvis svårlösta omorganisationsfrågor som vore förknippade med densamma, krävde så lång ytterligare förberedelsetid, att densamma icke kunde sättas i kraft före den 1 juli 1943.

Sedan frågan numera varit föremål för ytterligare prövning inom justitiedepartementet, får jag anmäla förslag till omorganisation av domsagoförvaltningen och lönerreglering för häradshövdingarna m. m., avsett att träda i tillämpning den 1 juli 1943.

Domsagoutredningen.

Efter nådigt bemyndigande den 18 juni 1937 tillkallade jag generaldirektören E. R. Stridsberg, tillika ordförande, samt nuvarande statsråden G. H. Andersson och J. F. Domö, häradshövdingen B. R. Zetterstrand ävensom ledamöterna av riksdagen lantbrukaren P. J. Gustafsson i Benestad och riksgäldsfullmäktigen E. G. E. Eriksson för att inom justitiedepartementet verkställa utredning angående frågorna om lönerreglering för häradshövdingarna på grundval av sportlernas avskaffande och om de rättsbildade och de icke rättsbildade domsagobiträdenas anställnings- och avlöningsförhållanden samt om behovet av dylika biträden i de olika domsagorna.

Vid tillkallandet av de sakkunniga anförde jag bl. a., att avlöningssystemet för häradshövdingarna vore ur allmän löneteknisk synpunkt föråldrat och småningom kommit att verka ojämnt. Så länge i samband med det nuvarande sportelsystemet det ekonomiska ansvaret för domsagornas förvaltning principiellt låge på häradshövdingarna, försvarades ock ett tillfredsställande ordnande av såväl de rättsbildade som de icke rättsbildade biträdenas anställnings- och avlöningsförhållanden. För upptagande av frågan om en revision av avlöningssystemet talade jämväl det skälet, att den åtminstone i princip syntes böra hava vunnit sin lösning innan den nya rättegångsordningen infördes. En lönerreglering för häradshövdingarna borde tydligen innefatta en övergång till ett lönesystem utan sportler. En följd härav bleve, att domsagoförvaltningen måste helt förstättligas, i den mån det icke tillkomme de tingshusbyggnadsskyldiga att sörja för densamma. Beträffande löneställningen för häradshövdingarna framhöll jag, att den omständigheten, att häradshövdingarnas verksamhet uppenbarligen vore av stor betydelse för rättsvården och att det därför vore av vikt att för häradshövdingtjänsterna förvärva skickliga domare, borde beaktas vid avvägningen av häradshövdingarnas löner i förhållande till lönerna inom domstolsväsendet i övrigt och inom förvaltningen. Jag yttrade vidare, att med hänsyn till domsagornas växlande

storlek och häradshövdingarnas på grund därav skiftande arbetsbörd och ansvar löneförmånerna icke torde kunna bestämmas lika för alla häradshövdingar utan en viss differentiering få ske av löneförmånerna i de olika domsagorna. Slutligen framhöll jag, att även frågorna om de rättsbildade och icke rättsbildade domsagobiträdenas anställnings- och avlöningsförhållanden samt om det antal befattningshavare av olika slag, som vore erforderligt å de olika domsagokanslierna, borde göras till föremål för ifrågavarande utredning.

Sedan de sakkunniga, som antogo benämningen 1937 års domsagoutredning, avlämnat sitt betänkande (stat. off. utredn. 1939: 29), ha yttranden däröver efter remiss avgivits av nedre justitierevisionen, hovrätterna, statskontoret, allmänna lönenämnden, länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands, Kronobergs, Kristianstads, Malmöhus, Örebro, Västernorrlands och Norrbottens län, ett stort antal häradshövdingar, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningarna för yngre jurister i Svea och Göta hovrätter samt Sveriges advokatsamfund.

Innan jag redogör för den sålunda förebragta utredningen, torde jag få lämna en översikt över häradshövdingarnas avlöningsförhållanden enligt gällande ordning, tidigare reformförslag, domsagornas nuvarande personalorganisation m. m.

Häradshövdingarnas avlöningsförhållanden enligt gällande ordning.

Häradshövdingarnas nuvarande avlöningssystem grundar sig på en år 1874 genomförd lönereglering. Dessförinnan åtnjöto häradshövdingarna icke någon egentlig lön, utan deras inkomster bestodo huvudsakligen av sportler i form av expeditionslösen. De anställde själva erforderliga biträden, såväl rättsbildade som icke rättsbildade, och hade att bestrida förvaltningskostnaderna i domsagan, däri inbegripet biträdenas avlöning.

Enligt den år 1874 beslutade löneregleringen skulle sportlerna i princip bibehållas endast i den utsträckning att de motsvarade förvaltningskostnaderna, vilka fortfarande skulle bäras av häradshövdingarna. Den egentliga avlöningen bestämdes att utgå direkt av statsmedel. Den delades i lön, som sattes lika för alla häradshövdingar till 4,500 kronor, samt tjänstgöringspenningar, som för de olika domsagorna skulle utgå med växlande belopp, efter vissa beräkningsgrunder bestämda med hänsyn till arbetsbördan, dock högst 3,500 kronor och i allmänhet lägst 1,000 kronor. För de domsagor, där sportelinkomsten antogs komma att med något avsevärt belopp överstiga förvaltningskostnaderna, nedsattes emellertid tjänstgöringspenningarna i förhållande härtill, varigenom de i vissa domsagor kommo att understiga 1,000 kronor. Å andra sidan skulle för en del domsagor, där sportlerna ansågos komma att understiga förvaltningskostnaderna, av statsmedel utgå särskilda förvaltningskostnadsbidrag till belopp motsvarande den beräknade skillnaden. Slutligen må framhållas, att vid 1874 års lönereglering häradshövdingarnas

inkomst i form av provision å av dem försålda stämplor icke berördes; denna försäljning utgjorde nämligen vid denna tidpunkt — ändring härutinnan skedde först år 1928 — ett av häradshövdingarna frivilligt åtaget bestyr, och ersättningen härför ansågs icke böra inbegripas bland inkomsterna från ämbetet.

Med 1874 års löneroglering avsågs att åstadkomma större likformighet beträffande häradshövdingarnas behållna avlöningsförmåner. Dessa förmåner beräknades, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, komma att efter arbetsbördan växla mellan 8,000 och 5,500 kronor, i huvudsak utgående av statsmedel. Emellertid utvecklades förhållandena snart i sådan riktning, att häradshövdingarnas sportelinkomster i de flesta fall kommo att betydligt överstiga förvaltningskostnaderna. Sportlerna hava således till väsentlig del kommit att ingå i häradshövdingarnas behållna avlöningsförmåner. Häri har man att se den huvudsakliga förklaringen till att 1874 års löneroglering hittills kunnat formellt kvarstå orubbad.

Under den kristid, som åtföljde det förra världskriget, kompletterades 1874 års lönesystem i olika hänseenden genom åtgärder, som från början i regel hade provisorisk karaktär. På grund av prisstegringen under kristiden inträdde för häradshövdingarna en svår ekonomisk situation. Utgifterna för domsagornas förvaltning stegrades avsevärt utan motsvarande ökning av inkomsterna. Åren 1918 och 1919 vidtog emellertid vissa höjningar av expeditionslösen, varmed förnämligast torde hava avsetts att bereda häradshövdingarna kompensation för nämnda utgiftsökning. I syfte att bereda ökade löneförmåner åt häradshövdingarna i de ekonomiskt mindre givande domsagorna genomfördes vidare år 1920 en s. k. partiell löneförbättring. Dyrtdstillägg utgick till häradshövdingarna från och med år 1917 efter särskilda grunder. Numera tillkommer jämväl kristillägg.

Under kristiden aktualiserades på grund av svårigheten att då anskaffa erforderlig rättsbildad personal till domsagorna den redan tidigare uppmärksammade frågan om inrättande av statsavlönade befattningar för sådan personal. Det första steget härtill togs genom 1918 års domsagostadga, den första i sitt slag och sedermera avlöst av nya sådana. Genom dessa stadgor har personalorganisationen successivt utvidgats och arbetsfördelningen reglerats. Sålunda har möjlighet skapats att i domsagorna tillsätta rättsbildade biträden av olika slag — förste och andre notarier, sekreterare och biträdande domare — vilkas avlöning beträffande förste notarie helt och beträffande övriga biträden i huvudsak utgår av statsmedel. Den icke rättsbildade personalen i domsagorna anställs och avlönas däremot fortfarande av häradshövdingarna själva. I samband med att de förut nämnda provisoriska lösenförhöjningar, som åren 1918 och 1919 vidtogos, år 1927 definitivt fastställdes och infördes i expeditionslösenförordningen, föreskrevs emellertid genom särskild kungörelse (S. F. S. 1927: 179), att häradshövding som villkor för att uppbära den förhöjda lösenavgiften skulle underkasta sig vissa bestämmelser i fråga om de icke rättsbildade biträdenas avlöande, varigenom dessa, bland annat, tillförsäkrades viss minimilön.

Vad beträffar de i häradshövdingarnas avlöningsförmåner ingående särskilda posterna, utgör den egentliga lönen allttjämt 4,500 kronor. Med avseende å *tjänstgöringspenningarna* och *förvaltningskostnadsbidragen* ha de år 1874 för de särskilda domsagorna i sådant hänseende fastställda beloppen ändrats endast i samband med omregleringar av domsagor. Beloppen, som enligt vad förut sagts ursprungligen beräknats med hänsyn till arbetsbördan och förvaltningsutgifterna i domsagorna, motsvara numera icke ens tillnärmelsevis domsagornas inbördes förhållanden i nämnda hänseenden. Det högsta belopp, med vilket tjänstgöringspenningar nu utgår i någon domsaga, är 3,400 kronor, det lägsta 200 kronor. I övrigt växla beloppen mellan 3,000 och 600 kronor; i medeltal utgår något över 1,500 kronor för domsaga. Förvaltningskostnadsbidrag förekomma beträffande 22 domsagor och utgå med belopp växlande mellan 1,000 och 100 kronor; endast i 4 domsagor är beloppet högre än 500 kronor.

Den största inkomstposten för häradshövdingarna utgöra i allmänhet *sportlerna*, bestående av lösen för utfärdade expeditioner. Huvudparten av dessa inkomster härflyter från lösen för expeditioner i inskrivningsärenden. I det stora flertalet domsagor eller 93 stycken uppgick den årliga medelinkomsten av sportlerna under 5-årsperioden 1937—1941 till belopp mellan 22,000 och 10,000 kronor. I 7 domsagor överstego de årliga sportlerna förstnämnda belopp och utgjorde i en domsaga 71,315, i en 55,070, i en 35,301, i en 35,075, i en 27,397, i en 24,182 och i en 22,741 kronor. Å andra sidan understego de årliga sportlerna i 16 domsagor 10,000 kronor och utgjorde lägst 6,503 kronor. De sammanlagda sportelinkomsterna i rikets samtliga domsagor uppgingo under perioden till 1,771,132 kronor i årligt medeltal eller i genomsnitt 15,268 kronor per domsaga. I detta sammanhang må emellertid erinras att enligt bestämmelser som meddelades i samband med utnämning år 1940 av ny häradshövding i Södra Roslags domsaga, vilken domsaga har de största sportelinkomsterna i riket, viss del av sportelöverskottet i denna domsaga numera inlevereras till statsverket (jfr prop. 150/1940 L. sid. 16 f; 22).

Genom 1934 års lagstiftning om inteckningsförnyelsernas avskaffande förlorade häradshövdingarna den ganska betydande och regelmässigt återkommande sportelinkomsten av dessa ärenden. De tillerkändes emellertid i stället *ersättning för förlorad inteckningslösen* av statsverket. Dylik ersättning skulle, enligt vad som uttalades vid frågans riksdagsbehandling, utgå från den nya lagstiftningens ikraftträdande så länge den nuvarande löneregleringen vore gällande, men sedan någon tid — förslagsvis fem år — förflutit, skulle till övervägande upptagas frågan huruvida jämkning i de först fastställda ersättningsbeloppen kunde finnas påkallad. En sådan allmän omprövning av beloppen ägde rum vid 1940 års lagtima riksdag, då en reduktion genomfördes beträffande de högre ersättningarna (prop. 150/1940 L. sid. 6 ff; 17 f). Dessutom ha ersättningar, varom nu är fråga, i några fall indragits eller reducerats i samband med utnämning av ny häradshövding eller i samband med indelningsändring. För närvarande utgår ersättning i 109 domsagor med belopp växlande mellan 400 kronor och 2,950 kronor (statsliggaren sid.

126). Sammanlagda årliga ersättningsbeloppet utgör 193,675 kronor eller i genomsnitt 1,777 kronor per domsaga.

Dyrtidstillägg och *kristillägg* utgå med enhetliga belopp till alla häradshövdingar. Dyrtidstillägget utgår enligt bestämmelserna för befattningshavare vid oreglerade verk, därvid tillägget beräknas å en fingerad årsinkomst av 7,200 kronor och efter ett numera maximerat indextal av 188. För år 1941 uppgick tillägget till 3,168 kronor förutom barntillägg. Kristilläggets belopp utgjorde samma år 552 kronor 90 öre.

Den partiella löneförbättringen består av lönefyllnad och resekostnadsbidrag. Lönefyllnaden beräknas med hänsyn till vad häradshövdingarna under en förfluten tidsperiod — sedan kristidens inträde kalenderåret närmast före det under vilket lönefyllnaden skall utgå — uppburit i lön, tjänstgöringspenningar, förvaltningskostnadsbidrag, sportler och ersättning för förlorad lösen å inteckningsförnyelser med avdrag för förvaltningskostnaderna. Uppgår den sålunda beräknade årliga nettoinkomsten icke till mera än 9,000 kronor, utgår lönefyllnaden med skillnadsbeloppet mellan nettoinkomsten och 11,000 kronor. Vid en nettoinkomst av 9,000 kronor utgår således lönefyllnad med 2,000 kronor. För varje belopp av 400 kronor, varmed nettoinkomsten överstiger 9,000 kronor intill 13,000 kronor, minskas lönefyllnaden med 100 kronor och utgår således vid en nettoinkomst av 13,000 kronor med 1,000 kronor. För varje belopp av 200 kronor, varmed nettoinkomsten överstiger 13,000 kronor, minskas lönefyllnaden med 100 kronor och utgår således vid en nettoinkomst av 14,800 kronor med 100 kronor. Uppgår nettoinkomsten till 15,000 kronor eller mera, utgår icke lönefyllnad. Beträffande domsagor under hovrätten för Övre Norrland och Härjedalens domsaga beräknas dock lönefyllnaden så, att med densamma inkomsten stiger till minst 11,500 kronor. Resekostnadsbidrag utgår med en tredjedel av beräknade kostnaden för sådana tjänsteresor, för vilka häradshövding icke åtnjuter ersättning enligt rese-reglementet, dock att därigenom nettoinkomsten, inbegripet lönefyllnad, icke må överstiga 15,000 kronor.

Partiell löneförbättring av nu angivet slag tillkommer för närvarande häradshövdingarna i 78 domsagor. Lönefyllnaden utgår beträffande 76 av dessa domsagor med belopp, för år räknat, växlande mellan 100 och 1,900 kronor. I de återstående 2 domsagorna överstiger lönefyllnaden sistnämnda belopp och utgör i den ena 3,800 kronor och i den andra 4,300 kronor. Det årliga medelbeloppet för lönefyllnaden i ifrågavarande 78 domsagor är ej fullt 1,070 kronor. I 43 av dessa domsagor utgår dessutom resekostnadsbidrag, i 2 domsagor med 600 kronor, i de övriga med 100—400 kronor, allt för år räknat. Sammanlagda årsbeloppet av den nu berörda partiella löneförbättringen uppgår för hela riket till 92,500 kronor. — Härutöver utgår sedan budgetåret 1936/37 särskild lönefyllnad till vissa häradshövdingar såsom ersättning för bidrag till andre notaries avlönande, vilken lönefyllnad närmare beröres i det följande.

Slutligen äga häradshövdingarna som förut nämnts uppbära *stämpelprovision*. Enligt stämpelförordningen utgör provisionen 3 procent å be-

loppet av de under ett kalenderår försålda stämplarna intill ett belopp av 20,000 kronor, 1 procent å överskjutande stämpelbelopp intill 200,000 kronor samt $\frac{1}{10}$ procent å belopp däröver. I det stora flertalet domsagor eller 101 stycken utgick provisionen under 5-årsperioden 1937—1941 med ett årligt medelbelopp av mellan 2,600 och 1,000 kronor. I 5 domsagor översteg den årliga provisionen förstnämnda belopp och utgjorde sålunda i en domsaga 3,201, i en 3,113, i en 2,885, i en 2,803 och i en 2,698 kronor. Å andra sidan understeg den årliga provisionen 1,000 kronor i 10 domsagor och utgjorde sålunda i 7 domsagor belopp mellan 1,000 och 800 kronor och i de 3 återstående domsagorna — de nordligast belägna i riket — belopp under 800 kronor. Den sammanlagda provisionen i rikets domsagor uppgick under perioden till 193,546 kronor i årligt medeltal eller i genomsnitt omkring 1,669 kronor per domsaga.

Som förut framhållits hava häradshövdingarna att i princip själva bestrida *förvaltningskostnaderna* för domsagorna. Numera utgår emellertid, såsom ock förut nämnts, avlöning till de rättsbildade befattningshavarna i domsagorna i huvudsak av statsmedel. Häradshövdingarna hava dock att bidra till sekreterares och andre notaries avlöande med ett belopp av 800 kronor årligen för envar sådan befattningshavare. I samband med inrättandet av ett antal nya andre notariatjänster i domsagorna år 1936 tillerkändes emellertid häradshövdingarna i mindre och medelstora domsagor, där nya andre notarier anställdes, ersättning för bidraget till sådan notarie i form av särskild lönefyllnad å motsvarande belopp, utgående av anslaget till partiell löneförbättring. Sedermera har dylik lönefyllnad kommit ytterligare ett antal häradshövdingar till godo i regel i samband med inrättande av nya andre notariatjänster. I de båda domsagor, där biträdande domare finnes anställd, har häradshövdingen att bidra till hans avlöande med 1,200 kronor om året. I omkring hälften av domsagorna tjänstgöra utöver den statsanställda personalen ytterligare ett eller flera rättsbildade biträden; endast i ett eller annat undantagsfall torde häradshövdingen av egna medel giva sådant biträde någon ersättning.

I de av häradshövdingen bestridda förvaltningskostnaderna ingår regelmässigt avlöande av all icke rättsbildad personal. Enligt den förut omnämnda kungörelsen år 1927, vars bestämmelser alla häradshövdingar underkastat sig, skall icke rättsbildat biträde, som mer än ett år haft stadigvarande anställning, avlönas efter göromålens beskaffenhet och biträdets duglighet, dock lägst efter löneklass 1 i det då gällande civila avlöningsreglementet vid full tjänstgöringstid; sådant biträde har ock rätt till viss semester och lön vid sjukdom, varjämte häradshövdingen skall med minst 100 kronor årligen bidra till pensionsförsäkring för biträdets. Biträdenas faktiska avlöning växlar helt naturligt åtskilligt efter deras kvalifikationer och förhållandena å olika orter. Såsom normal synes emellertid kunna angivas en lön av 2,700—2,800 kronor om året. Åtskilliga biträden åtnjuta oaktat lång tjänst endast minimilönen eller något över 2,000 kronor om året. Endast sex biträden ha högre avlöning än 4,000 kronor och en-

dast två biträden ha högre avlöning än 5,000 kronor. I regel är ett icke rättsbildat biträde kommissionär i domsagan; för sådant fall kan den av häradshövdingen bestridda avlöningen utgå med reducerat belopp.

Vissa kostnader för domsagorna skola emellertid bäras av de tingshusbyggnadsskyldiga. Med avseende på tingshusbesväret finnas icke i lag meddelade andra bestämmelser än de i 26 kap. 4 § byggningsbalken och 2 kap. 7 § rättegångsbalken av 1734 års lag upptagna, enligt vilka detta besvär omfattar hållande av »en stuva så stor som tarvas och två kamrar», varjämte vid vart tingsställe skall vara ett fängelse och en »häradskista». Enligt den praxis, som sedermera utbildats, torde tingshusbesväret emellertid numera i huvudsak få anses omfatta, förutom hållande av sammanträdeslokaler och arkiv, jämväl kanslilokaler, för såvitt domsagokansliet är beläget å tingsställe. Är kansliet däremot beläget å annan ort än tingsställe, kunna de tingshusbyggnadsskyldiga icke förpliktas att bekosta kansli; i de flesta av dessa fall hava de emellertid frivilligt åtagit sig kanslihållningen eller att lämna större eller mindre bidrag därtill. I den mån de tingshusbyggnadsskyldiga icke bekosta kanslilokaler, måste emellertid häradshövdingen vidkännas utgifterna därför. Beträffande en domsaga bidrager dock den stad där kansliet är beläget med 1,500 kronor om året till hyran för kansliokalerna. I ett par domsagor få häradshövdingarna vidkännas utgifter för städning av kansliokalerna. I några av de fall då kontanta bidrag för förhyrande av kansliokal utgå förslå dessa icke helt att täcka kanslikostnaderna. Endast i tre domsagor bestridas kostnaderna för kansliokalerna till mera väsentlig del — mellan 1,100 och 1,500 kronor under år 1941 — av häradshövdingen. Där häradshövdingen sålunda bidragit till kostnaderna för kansliokalerna, har han emellertid helt eller delvis erhållit gottgörelse härför genom partiell löneförbättring. Telefoner i kansliokalerna tillhandahållas av tingslagen i det övervägande antalet domsagor. Vidare bekosta tingslagen regelmässigt inbindning av domböcker och protokoll. Kostnaderna för skrivmaskiner samt skrivmaterialier och dylika förbrukningsartiklar gäldas i regel av häradshövdingen med inflytande sportler. Möbler och annan inredning tillhandahållas i allmänhet av tingslagen. I en del domsagor bekosta tingslagen Nytt juridiskt arkiv och viss annan litteratur.

Frånsett de anledningar till olikhet mellan domsagorna beträffande förvaltningskostnaderna, som nu berörts, växla naturligen dessa efter domsagorarbetets omfattning. I allmänhet motsvarar väl denna olikhet i viss mån växlingen i fråga om sportelinkomster, så att höga förvaltningskostnader motsvaras av höga sportelinkomster; dock förekomma betydande ojämnheter. De totala förvaltningsutgifterna för häradshövdingarna växlade enligt deras egna uppgifter i årligt medeltal åren 1937—1941 beträffande 101 domsagor mellan 10,000 och 3,000 kronor. I 8 domsagor överstego förvaltningsutgifterna förstnämnda belopp och uppgingo sålunda i 4 domsagor till respektive 32,351, 24,773, 17,817 och 17,551 kronor samt i 4 andra domsagor till belopp mellan 13,000 och 10,000 kronor. Å andra sidan understego utgifterna i 7 domsagor 3,000 kronor och utgjorde lägst 2,289 kronor.

De sammanslagna förvaltningsutgifterna i rikets samtliga domsagor uppgingo under perioden i årligt medeltal till 757,873 kronor eller i genomsnitt 6,500 kronor per domsaga.

Vad slutligen angår den samlade nettobehållningen för häradshövdingarna hänvisas till följande översikt.

Översikt över häradshövdingarnas nettobehållning.

	Antal domsagor där nettobehållningen utgjort kronor							högst 16,000
	över 40,000	30,001— 40,000	26,001— 30,000	23,001— 26,000	20,001— 23,000	17,001— 20,000	16,001— 17,000	
Medeltal åren 1932—1941 ¹ ..	2	2	3	20	31	48	5	2
Medeltal åren 1937—1941...	2	2	7	15	45	40	3	2
År 1941	—	2	4	10	42	46	8	4

	Genomsnittsbekållningen	
	för samtliga domsagor	med frånräknande av de fyra största domsagorna
Medeltal åren 1932—1941 ¹	21,127	20,407
» » 1937—1941	21,608	20,928
År 1941	20,289	19,911

Av översikten framgår att under femårsperioden 1937—1941 nettobekållningen i omkring tre fjärdedelar av rikets domsagor legat mellan 23,000 och 17,000 kronor och i över en femtedel av domsagorna över 23,000 kronor samt att genomsnittet av den årliga nettobekållningen i domsagorna ifrågavarande år varit något över 21,600 kronor. Såsom också framgår av översikten var den genomsnittliga bekållningen större femårsperioden 1937—1941 än tioårsperioden 1932—1941. Det oaktat visar den en ganska avsevärd nedgång år 1941, då den var mindre än 20,300 kronor.

I detta sammanhang må även häradshövdingarnas pensionsförhållanden beröras. I fråga om tjänstepension gäller för närvarande för häradshövdingarna 1907 års lag angående civila tjänstinnehavares rätt till pension med däri sedermera vidtagna ändringar. Enligt lagändring, som trätt i kraft den 1 juli 1935 är häradshövding, som utnämnts eller erhållit transport efter den 30 juni samma år, skyldig att avgå från ämbetet vid fyllda 67 år och är berättigad att avgå med hel pension vid uppnådda 65 levnadsår och 35 tjänsteår. För den som utnämnts dessförinnan och icke anmält, att de nya bestämmelserna må äga tillämpning å honom, gälla emellertid de äldre bestämmelserna i lagen, enligt vilka häradshövding är skyldig att avgå först vid 70 år och berättigad att komma i åtnjutande av hel pension först vid 67 levnadsår och 35 tjänsteår.

Enligt år 1925 utfärdade bestämmelser (S. F. S. 280/1925) utgår häradshövdingens pension för närvarande med 6,672 kronor årligen; härå utgå dyr-

¹ Å denna rad äro tre under perioden nybildade domsagor ej medräknade.

tidstillägg och kristillägg enligt de för pensionärer i allmänhet gällande grunder, det förra för närvarande med 28 procent å 4,800 kronor och det senare med 14 procent å 5,376 kronor, allt årligen. Häradshövdingarna äro enligt övergångsbestämmelse i 1907 års pensionslag liksom tidigare helt befriade från erläggande av pensionsavgifter för egen pension.

Vad angår familjepensionen voro häradshövdingarna före den 1 juli 1937 delaktiga i civilstatens änke- och pupillkassa. Då kassan nämnda dag övertogs av staten, var häradshövdingens delaktighetsbelopp 1,540 kronor. Med procentuellt tillägg och kristillägg utgår för närvarande pension till änka med 3,188 kronor 64 öre. För häradshövdingar, som utnämnts efter den 1 juli 1937, är familjepensionen reglerad genom kungörelse den 4 juni 1937 (nr 357), enligt vilken pensionsvillkoren reellt äro i stort sett desamma som numera gälla för äldre häradshövdingar.

Häradshövdingarna äro slutligen jämte landssekreterare och landskamrere skyldiga att tillhöra en för dem gemensam enskild pensionsförening för understöd åt deras änkor och oförsörjda barn. Högsta understöd som kan utgå från föreningen är 450 kronor, vilket tillkommer änka med två eller flera barn.

Tidigare reformförslag i fråga om häradshövdingarnas avlöning.

Frågan om en reform av avlöningssystemet för häradshövdingarna har tidigare varit föremål för flera utredningar. Reformförslag ha sålunda avgivits av särskilt tillkallade sakkunniga vid trenne tillfällen, nämligen åren 1921, 1923 och 1928. Som framgår av den förut lämnade redogörelsen ha emellertid hittills endast vidtagits partiella och provisoriska åtgärder, vilka särskilt framtingats genom de ekonomiska förhållandenas omvälvning i följd av förra världskriget. Frågan om häradshövdingarnas avlöningssystem har också överskuggats av frågan om en allmän processreform; den tidigare rådande osäkerheten om dennas utformning har icke inbjudit till mera definitiva åtgärder i fråga om organisationen och avlöningssystemet för domsagorna.

Enligt 1921 års förslag skulle häradshövdingarnas avlöningförmåner utgöras av dels fast lön å 10,000 kronor eller i vissa avlägset belägna domsagor 10,500 kronor, dels 15 procent av stämpelavgiften för utgående expeditioner, däri inberäknat viss dittills utgående lösen som skulle förvandlas till stämpelavgift, dels ock lösen för vissa alltjämt lösenbelagda expeditioner. Häradshövdingarnas inkomster beräknades genom detta avlöningssystem komma att för olika domsagor växla mellan 22,500 och 11,700 kronor. Härtill skulle komma dyrtidstillägg enligt särskilda grunder samt stämpelprovision. Förvaltningskostnaderna skulle helt övertagas av staten.

1923 års förslag innebar vissa modifikationer i 1921 års förslag. Lönen skulle utgå efter viss lönegrad i då gällande löneplan för befattningshavare

vid statsdepartement. Den skulle således differentieras efter ortsgrupper och löneklassuppflyttning skulle ske efter vanliga regler. I högsta löneklassen skulle lönebeloppen komma att växla mellan 11,460 och 10,020 kronor. Dessutom skulle utgå kallortstillägg samt nyreglerat dyrtidstillägg. De egentliga sportlerna skulle avskaffas; däremot skulle utgå viss andel av stämpel, därvid dittillsvarande expeditionslösen skulle överföras till stämpelavgift. Ifrågasvarande andel av stämpelmedel beräknades för de olika domsagorna komma att växla mellan omkring 7,000 och 2,000 kronor. Slutligen skulle provision å försålda stämplor utgå i förut gällande ordning.

1928 års förslag slutligen byggde på processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. I överensstämmelse med detta betänkande förutsatte förslaget en ny judiciell indelning av riket i dess helhet. Domsagorna, som skulle förestås av lagmän, tänktes därvid åtskilligt förstörade i förhållande till nu gällande ordning. Lagmännen föreslogos inplacerade i en lönegrad motsvarande A 1 i då gällande avlöningsreglemente för allmänna civilförvaltningen, dock med lön alltid utgående efter högsta ortgruppen, d. v. s. 13,020 kronor om året. Därutöver skulle lagmännen, med undantag för sådana i de minsta domsagorna, erhålla principiellt efter arbetsbördans storlek beräknade lönetillägg med skiftande belopp upp till 8,000 kronor. Sistnämnda belopp skulle utgå till lagmännen i de allra största och mest krävande domsagorna, varigenom dessa lagmän i lönehänseende skulle bliva jämställda med justitieråd. Dyrtidstillägg och försäljningsprovision å stämplor förutsatte de sakkunniga skola fortfarande utgå.

Domsagornas nuvarande personalorganisation och domarutbildningen.

Enligt den tidigare gällande organisationen av underrätterna på landsbygden ansvarade häradshövdingen för hela ämbetsverksamheten i domsagan. De i domsagan anställda biträdena voro hans privata medhjälpare, vilkas ställning icke i och för sig medförde någon offentlig befogenhet; alla åtgärder skedde i häradshövdingens namn och på hans ansvar. Avlöning till biträdena, där sådan ifrågakom, utgick enligt med häradshövdingen träffad privat uppgörelse. För att skaffa sig själva lättnad i arbetsbördan och bereda sina rättsbildade biträden meriter begärde och erhöilo emellertid häradshövdingarna i allmänhet betydande ledighet med ett rättsbildat biträde i domsagan som vikarie, vilken då i full utsträckning utövade domarämbetet. Det stora flertalet jurister började efter avlagd examen och sedan de inskriver sig i hovrätten sin praktiska verksamhet med tjänstgöring såsom biträde åt häradshövdingen. Denna tjänstgöring avslutades regelmässigt med hållande av ett antal ting eller allmänna tingssammanträden, den s. k. tingssittningen. I allmänhet ansågos biträdena redan efter 1½ års tjänstgöring i domsaga kompetenta till erhållande av dylikt vikariat. För dem som önskade fortsätta på domarbanan stodo därefter två vägar öppna, den s. k. lantdomarvägen och

den s. k. hovrättsvägen. De som gingo den förra vägen kvarstannade i domsagotjänstgöring och inriktade sig på att erhålla vikariat för häradshövdingar, som åtnjöto långvarig ledighet, eller förordnande att upprätthålla vakanta häradshövdingämbeten, därvid de kunde uppbära de ämbetet åtföljande sportlerna. Dessa lantdomaraspiranter tjänstgjorde i regel efter hand i ett flertal domsagor. I allmänhet erhöilo de någon tids adjunktion i hovrätt och stundom även revisionssekreterarförordnande, innan de vunno befordran till häradshövdingämbete som första ordinarie tjänst. Övriga domaraspiranter brukade däremot efter någon kortare tids tingssittning börja tjänstgöra i hovrätt, där de som funnos lämpliga för domarbanan över fiskalsförordnande och adjunktion vunno befordran till ordinarie ledamot; därefter kunde befordran eventuellt ske till revisionssekreterare. Den som blivit revisionssekreterare erhöil i regel företräde framför andra vid sökande av häradshövdingämbete.

Under de senaste 20 åren, alltsedan den första domsagostadgans tillkomst år 1918, har emellertid på hithörande område skett en successiv förändring, som markerats av de varandra avlösande domsagostadgorna av åren 1920, 1925 och 1933. Dels har den rättsbildade, avlönade personalen i domsagorna undan för undan utökats och kommit att omfatta även mera kvalificerade befattningshavare än de notarier, som där fullgöra sin första tjänstgöring. Dels har en arbetsfördelning skett i den riktningen, att den dömande verksamheten beträffande de mera krävande målen i största möjliga utsträckning förbehållits häradshövdingen och övriga mera kvalificerade befattningshavare genom inskränkning och reglering av häradshövdingens rätt till ledighet samt uppställande av strängare kompetenskrav för vikarie i samband med avlastning av andra till domarämbetet hörande göromål å de underordnade befattningshavarna. Sålunda ha successivt inrättats ett betydande antal helt eller i huvudsak statsavlönade notariebefattningar, förste och andre notarier. Därjämte ha häradshövdingarna i de större domsagorna vid sin sida fått befattningshavare med fiskals- eller assessorskompetens, sekreterare och biträdande domare, vilkas avlöning väsentligen utgår av statsmedel. I samband med personalorganisationens utvidgande och den dömande verksamhetens överflyttande på mera kvalificerade befattningshavare har notariernas tingssittning inskränkts och från och med den 1 juli 1933 har den i princip avskaffats. Sedan den därvid medgivna övergångstiden med 1935 års utgång förflutit, kunna notarierna endast i undantagsfall och efter minst två års tjänstgöring i domsaga förordnas att vara ordförande i häradsrätt vid handläggning av andra än vissa såsom mindre krävande ansedda mål och ärenden (s. k. bagatellmål).

Även i fråga om utbildnings- och befodringsgången har genom de senare årens reformer en viss omläggning skett. Den gamla lantdomarbanan organiserades närmare genom 1918 års domsagostadga. Enligt bestämmelserna i denna och de båda följande domsagostadgorna skulle vid varje hovrätt finnas av Kungl. Maj:t förordnade vice häradshövdingar för att, när häradshövdingämbete vore obesatt eller häradshövding åtnjöto långvarig ledighet, mottaga

förordnande att förvalta ämbetet. År 1926 bestämdes emellertid, att vice häradshövdingar icke vidare skulle förordnas; och sedan alla vid den tidpunkten förordnade vice häradshövdingar numera befordrats eller avgått, har en enhetlig befordringsgång erhållits, byggd på växling mellan tjänstgöring i underrätt och i överrätt.

I 1933 års med smärre jämkningar nu gällande domsagostadga (S. F. S. 1933: 309) föreskrives angående den rättsbildade domsagopersonalens organisation och arbetsuppgifter i huvudsak följande.

Är häradshövding i behov av biträde som äger att på eget ansvar utföra vissa på domaren eljest ankommande göromål, äger han anmäla det hos hovrätten, som förordnar om anställande av förste notarie i domsagan. Förste notariens åligganden specificeras noga i domsagostadgan och kunna i huvudsak karakteriseras som utförande av åtskilliga expeditionella göromål. Han äger mottaga handlingar i domarens ställe, bestyrka avskrifter, utfärda vissa bevis, företaga förberedande åtgärder enligt ett flertal olika författningar m. m., allt dock endast i den mån domaren ej själv tager befattning därmed. I övrigt har förste notarien att under häradshövdingens ledning biträda denne i hans ämbetsgöromål. Kompetensvillkor för förste notarie är att hava uppnått 23 års ålder och att efter juris kandidatexamen hava tjänstgjort ett halvt år som biträde åt häradshövding.

Finner hovrätten på framställning av häradshövdingen, att för domsagens behöriga skötsel erfordras rättsbildat biträde utöver förste notarien, äger hovrätten förordna om anställande av andre notarie i domsagan. Kungl. Maj:t kan på häradshövdingens framställning förordna om anställande av ytterligare en eller flera andre notarier i domsagan. Andre notarie har att efter häradshövdingens anvisningar och på hans ansvar biträda honom i ämbetsgöromålen. Annat kompetensvillkor än att hava avlagt juris kandidatexamen finnes ej stadgat för andre notarie. Andre notarie, som har kompetens att vara förste notarie, kan av häradshövdingen förordnas att utföra göromål, som eljest ankomma på förste notarie.

I domsaga, där Kungl. Maj:t på framställning av häradshövdingen finner det för göromålens behöriga gång erforderligt, skall vara anställd sekreterare. Denne har att, när häradshövdingen ej själv tager befattning därmed, föra häradsrättens dombok och övriga protokoll i mål och ärenden som handläggas av häradshövdingen såsom ordförande i häradsrätten. I samband därmed har sekreteraren att uppsätta och kontrasignera kungörelser, skrivelser m. m., som häradshövdingen har att såsom ordförande i rätten underteckna; sekreteraren äger ock underskriva expedition i mål eller ärende, däri han uppsatt dombok eller protokoll, där ej fråga är om slutligt utslag eller edgångsutslag. Sekreteraren har vidare att, när han därtill av hovrätten förordnas, vara inskrivningsdomare och lagsökningsdomare samt att vikariera för häradshövdingen. Till sekreterare kan endast förordnas den som uppehållit fiskalsbefattning i hovrätt och av hovrätten funnits skickad att erhålla fortsatt domarförordnande. — Förste eller andre notarie, som fyllt 25 år och efter avlagd examen tjänstgjort 1 1/2 år hos häradshövding, kan av häradshövdingen förordnas att uppsätta dombok och protokoll, kungörelser, skrivelser m. m.

Där göromålen äro av den omfattning och beskaffenhet, att de icke lämpligen kunna ombesörjas av häradshövdingen jämte sekreterare och notarier, må på häradshövdingens framställning i domsagan anställas biträdande domare med de åligganden som bestämmas i en av Kungl. Maj:t för dom-

sagan fastställd arbetsordning. Till biträdande domare skall, där Kungl. Maj:t ej annorlunda bestämmer, förordnas assessor i hovrätt.

Samtliga förut omnämnda befattningshavare förordnas av hovrätten på viss tid. Förordnande för förste och andre notarie meddelas så gott som undantagslöst på förslag av häradshövdingen och avvikelser från förslaget bör enligt domsagostadgan ej ske, såframt ej synnerliga skäl därtill äro. Den som varit förste eller andre notarie i sammanlagt tre år må allenast då synnerliga skäl föreligga erhålla ytterligare förordnande i sådan egenskap. Den som innehåft förordnande som sekreterare sammanlagt tre år må icke utan Kungl. Maj:ts medgivande erhålla ytterligare förordnande i sådan egenskap, såvitt han icke är hovrättsassessor.

Med bestämmelserna om befattningshavarna i domsagorna och deras åligganden böra jämföras stadgandena angående häradshövdingens rätt till tjänstledighet och förordnande av vikarie. Häradshövding kan befrias från att hålla särskilda sammanträden med tremansnämnd ävensom från att å allmänna tingsammansammanträden handlägga de i det föregående berörda s. k. bagatellmålen. Dit hänföras dels ärenden, som må förekomma å tremansnämndssammansammanträde, dels civilmål, huvudsakligen kravmål, av beskaffenhet att kunna handläggas å dylikt sammanträde, då målet första gången förekommer eller uppskov föranletts av att parten eller parterna å någondera sidan uteblivit, dels brottmål i vilka högre straff än böter ej kan förekomma. Vidare kan häradshövdingen i domsaga, där sekreterare är anställd, om antalet rättegångsdagar under en 4-veckorsperiod uppgår till 3 eller 4, befrias från hållande av en av dessa dagar samt, om antalet rättegångsdagar överstiger 4 under en dylik period, befrias från hållande av 2 av dagarna. Vid uttagande av sådan ledighet bör dock tillses, dels att mål eller ärende av vidlyftig eller invecklad beskaffenhet förbehålles häradshövdingens egen handläggning, dels ock att ombyte av ordförande under ett och samma måls handläggning och avgörande såvitt möjligt ej kommer att äga rum. Där häradshövdingen är inskrivningsdomare, må han befrias från inskrivningsgöromålen under högst tre fjärdedelar av den tid han ej åtnjuter semester, dock ej så att han vinner befrielse från mer än tre fjärdedelar av de inskrivningsdagar, som ej infalla under hans semestertid. I öfrigt må häradshövding åtnjuta ledighet för semester 1 1/2 månad och lika lång tid för vinnande av lättnad i arbetsbördan och ombesörjande av enskilda angelägenheter, i regel dock ej å tid då allmänt sammanträde eller sammansammanträde för tings avslutande infaller; därjämte kan häradshövding, frånsett sjukdom och annat laga förfall, erhålla ytterligare ledighet om Kungl. Maj:t så medgivit med hänsyn till arbetsbördan i domsagan eller därtill att häradshövdingen uppnått hög ålder eller har vacklande hälsa. Tillika kan partiell ledighet beviljas då tillfälligt göromål av vidlyftig eller tidsödande beskaffenhet förekommer i domsagan.

De domargöromål, från vilka häradshövdingen sålunda kan vinna befrielse, förutsättas kunna i regel utföras av andra befattningshavare i domsagan. Detaljerade kompetensföreskrifter härvidlag äro givna. Förordnande att tjänstgöra som inskrivningsdomare kan meddelas i domsagan anställd förste eller andre notarie, som fyllt 24 år och efter examen tjänstgjort i domsaga ett år. Förordnande att hålla tremansnämndssammansammanträde och att å allmänt tingsammansammanträde handlägga bagatellmål må meddelas förste eller andre notarie, som uppnått 25 års ålder och efter examen tjänstgjort 1 1/2 år i domsaga. Sådan notarie må även förordnas att eljest förvalta häradshövdingämbete med den inskränkning, att han ej må tjänstgöra såsom ordförande i häradsrätt i vidare mån än vid handläggning av bagatellmål eller såsom ordförande i synerätt eller ägodelningsrätt.

Förordnanden som hittills omnämnts kunna, när särskilda skäl äro, tilldelas även annan än i domsagan anställd förste eller andre notarie, om han i övrigt uppfyller föreskrivna villkor.

Förordnande att med vidsträcktare befogenhet än senast angivits förvalta häradshövdingämbete må tilldelas den som tjänstgjort såsom ledamot eller fiskal i hovrätt och funnits skickad att erhålla fortsatt domarförordnande. Endast om sådan vikarie ej finnes att tillgå, må förordnande varom nu är fråga tilldelas förste eller andre notarie, vilken tjänstgjort 2 år i domsaga och därunder haft dels förordnande som ordförande i häradsrätt med begränsad behörighet dels ock minst 6 veckors inskrivningsdomarförordnande.

Den tjänstgöring i domsaga som fordras för förordnande som ordförande i rätten — 1 $\frac{1}{2}$ år för förordnande med inskränkt och 2 år för förordnande med oinskränkt befogenhet — kan till en tid av 6 månader utbytas mot tjänstgöring i hovrätt eller rådhusrätt med minst tre lagfarna ledamöter eller som biträde åt ledamot av Sveriges advokatsamfund.

Det må anmärkas, att Kungl. Maj:t genom beslut den 30 september 1939 medgivit, att hovrätt tillsvidare må, när av rådande utomordentliga förhållanden vållad personalbrist därtill föranleder, meddela förordnanden enligt domsagostadgan utan hinder därav att notarie icke fullgjort föreskriven tjänstgöring under så lång tid som däri stadgats, dock att sådan tid ej må förkortas med mer än sex månader.

För närvarande pågår i domsagorna det omfattande arbetet med uppläggande av nya fastighetsböcker, som föranletts av den år 1932 beslutade reformen i fråga om inskrivningsväsendet. Detta arbete har nödvändiggjort vissa övergångsanordningar med avseende å arbetsfördelning och organisation i domsagorna. Sålunda sysselsättas sekreterarna i stor utsträckning med sådant arbete samt vidare ett 50-tal statsavlönade icke rättsbildade biträden. Arbetet är avslutat i 25 domsagor och torde innevarande och närmast följande år komma att avslutas i ett tiotal domsagor årligen. I ett par domsagor i Dalarna är det knappast ännu påbörjat

Bland domsagorna intaga de tre största en särställning i organisatoriskt hänseende. I den största, Södra Roslags, är sedan år 1923 inrättad en inskrivningsavdelning under särskild chef för handläggning av inskrivningsärenden och vissa andra göromål. I domsagan finnes dessutom en sekreterare, som numera är hovrättsassessor. I en var av de båda domsagor, som komma närmast i storleksordning, nämligen Södertörns domsaga samt Askims, Hisings och Sävedals domsaga, är anställd en biträdande domare, som är hovrättsassessor, jämte en sekreterare med fiskalskompetens.

Beträffande övriga domsagor äro för närvarande sekreterare anställda i 48, i 2 av dem dock endast under halva året. Av de helårsanställda sekreterarna äro 7 hovrättsassessorer. Sekreteraren brukar regelmässigt tjänstgöra som ordförande i häradsrätten ett visst antal allmänna rättegångsdagar, vanligen 10 om året, i några av de större domsagorna dock flera. Sekreteraren är ock vanligen förordnad till inskrivningsdomare, i några domsagor dock endast för visst tingslag; i allmänhet erhåller han emellertid befrielse från inskrivningsdomarskapet halva året eller längre tid. I övrigt användes för närvaran-

de sekreterarnas arbetskraft på de flesta håll för uppläggning av de nya fastighetsböckerna. Sekreterarna ha sålunda endast i mindre omfattning kommit att tagas i anspråk för vad som enligt domsagostadgans bestämmelser framstår som en av deras huvuduppgifter, nämligen att uppsätta dombok i mål och ärenden som handlagts av häradshövdingen.

Vad härefter angår notarierna finnes nu i varje domsaga en förste notarie, i Södra Roslags domsaga dock 2, av vilka den ene tjänstgör å inskrivningsavdelningen. Andre notarie finnes numera i samtliga domsagor; i 51 domsagor äro anställda 2 sådana notarier, i 4 domsagor 3 och i en domsaga 4. Sammanlagda antalet förste och andre notarier utgör 295. I omkring hälften av domsagorna tjänstgöra utöver förste och andre notarier ett eller flera rättsbildade biträden i avbidan på att erhålla notarieförordnande. Antalet av dessa »extra notarier» uppgick den 1 januari 1941 till sammanlagt 121, därav 37 i de 5 domsagorna med kansli i Stockholm eller Göteborg. Den oavlönade tjänstgöringstidens längd utgjorde år 1941 i 17 domsagor över ett år, i 48 domsagor 7—12 månader, samt i 22 domsagor 1—6 månader.

Förste notarierna och andre notarierna förordnas regelmässigt, i den mån de därtill äro kompetenta enligt domsagostadgan, att i viss utsträckning tjänstgöra som ordförande i häradsrätt vid handläggning av bagatellmål och att vara inskrivningsdomare. I åtskilliga domsagor anlitas notarierna i större eller mindre utsträckning att biträda med uppsättande av dombok, dock mera sällan på grund av sådant förordnande att utföra sekreterargöromål, som häradshövdingen enligt vad förut nämnts kan meddela. I övrigt biträda de med förekommande göromål av allehanda slag, såväl mera kvalificerade som rent expeditionella; arbetsfördelningen och arbetssättet vid ärendenas behandling skiftar ganska mycket i olika domsagor. I de flesta domsagor torde notarierna särskilt det första året av sin anställning och ofta längre tid sysselsättas huvudsakligen med inskrivningsväsendet.

Den av häradshövdingarna anställda icke rättsbildade personalen har under årens lopp i följd av den växande arbetsbördan i allmänhet småningom utökats och består numera av omkring 200 personer, på ett par undantag när kvinnliga. De icke rättsbildade biträdena växla i allmänhet till antalet mellan ett och tre i varje domsaga; i de största domsagorna är dock antalet högre. De verkställa i första hand all renskrivning och utskrivning av expeditioner. Ej sällan utföra de dock mera kvalificerat arbete av expeditionell natur. Särskilt är vanligt, att ett icke rättsbildat biträde mottager och utlämnar handlingar på domsagans kansli; ett sådant biträde tjänstgör i allmänhet som kommissionär. I några domsagor brukar ett dylikt biträde ägna förberedande behandling åt inskrivningsärendena samt verkställa införingen i fastighetsböckerna. Antalet biträden varierar även i domsagor av samma storleksordning och beror delvis på häradshövdingens sätt att organisera arbetet. De icke rättsbildade biträdena ha i regel ingen annan utbildning än realskola eller folkskola.

Den nuvarande befordringsgången på domarbanan ter sig i huvudsak på följande sätt:

Efter juris kandidatexamen, som numera endast undantagsvis avlägges före 24 års ålder, vidtager för domaraspiranten en 3-årig notariatstjänstgöring i domsaga, eventuellt motsvarande tids tjänstgöring vid rådhusrätt med minst tre lagfarna ledamöter. Notariatstjänstgöring i domsaga fullgöres alltså för utbildning och meritberäkning även av mången som ej ämnar fortsätta på domarbanan. Var och en som tjänstgjort nämnda tid i domsaga eller vid rådhusrätt kan emellertid vinna inträde i hovrätt, närmast för prövning för erhållande av fiskalsförordnande. Fiskalsgöromål innefatta i huvudsak föredragning av besvärsmål inför hovrätten och uppsättandet av förslag till utslag i sådana mål.

Efter inträdet i hovrätten följer för domaraspiranten en utbildnings- och prövotid av ett halvt till ett år, som avslutas med s. k. provföredragningar, därvid aspiranten har att föredraga besvärsmål på samma sätt som fiskal. Den som godkännes i provföredragningarna brukar erhålla ett första förordnande som fiskal såsom ett vitsord om godkännandet. Fiskalsförordnandet medför viss kompetens, bland annat för erhållande av sekreterarförordnande i domsaga och vissa förordnanden i rådhusrätt. Oftast kan dock den godkände domaraspiranten på grund av det begränsade antalet fiskalsplatser icke omedelbart erhålla sammanhängande fiskalsförordnande utan tilldelas till en början dylikt förordnande endast för en eller några få dagar åt gången vid tillfälliga ledigheter, och först småningom erhåller han mera stadigvarande förordnande. Under mellantiderna kan han tjänstgöra i hovrätten mot fiskalsaspirantarvode. Ett visst antal sådana arvoden stå nämligen till hovrätternas förfogande. Ehuru dessa arvoden sålunda i regel måste delvis tagas i anspråk för att tillgodose aspiranter som redan godkänts efter provföredragningar, komma de dock i allmänhet huvudsakligen till godo aspiranter som ännu ej undergått dessa prov.

Sedan aspiranterna godkänts i provföredragningarna, bruka de under tiden närmast därefter tagas i anspråk jämväl för tillfälliga vikariat i häradsrätt och rådhusrätt eller för biträde med uppläggning av nya fastighetsböcker i domsagorna. Sedermera erhålla de regelmässigt förordnande som sekreterare i domsaga. Numera brukar sådant förordnande icke meddelas förrän vederbörande tjänstgjort minst 6 månader som fiskal i hovrätten och oftast ej förrän $1\frac{1}{2}$ år efter första fiskalsförordnandet. Hovrätten för Övre Norrland nödgas dock i regel meddela sekreterarförordnande tidigare för att kunna besätta de under hovrätten lydande sekreterarplatserna. Sekreterartjänstgöringen varar numera i regel den tid av 3 år, utöver vilken, enligt domsagostadgan, förordnande som sekreterare ej får innehavas utan Kungl. Maj:ts tillstånd. I några fall har dylikt tillstånd meddelats, i en del andra fall har inträffat, att den vilken återvänt till hovrätten efter sekreterartjänstgöring icke omedelbart kunnat beredas fiskalsförordnande utan nödgats någon tid tjänstgöra mot aspirantarvode.

Efter fortsatt fiskalstjänstgöring i hovrätten erhålla småningom domaraspiranterna i tur och ordning adjunktion, till en början vid tillfälliga ledigheter och småningom mera stadigvarande, och bliva i regel efter sammanlagt ett års adjunktion förordnade till assessorer i hovrätten. Assessorerna innehava icke någon viss tjänst med rätt till lön; de äro endast berättigade att i den mån ledamotsplatser i hovrätten icke upprätthållas av ordinarie ledamöter, d. v. s. hovrättsråd, i tur och ordning erhålla adjunktion. Under senare år har dock icke inträffat, att tjänstgöring som ledamot i hovrätt icke kunnat beredas assessor, som ej av annat uppdrag varit förhindrad att bestrida sådan tjänstgöring. Assessor är förpliktad att mottaga förordnande såsom ledamot i hovrätten ävensom förordnande såsom häradshövding, biträdande domare eller sekreterare i domsaga (S. F. S. 1939: 340). Den i tjäns-

ten äldre är dock ej skyldig att framför den yngre mottaga förordnande i domsaga under längre tid än sammanlagt två år. Assessorerna tjänstgöra även såsom sekreterare i vattendomstolarna.

Intill assessorsförordnandet äro domaraspiranterna underkastade fortgående prövning av sin lämplighet och kunna, om de icke anses fylla måttet, skiljas från domarbanan. Naturligen eftersträvas dock att redan under den första hovrättstjänstgöringen verkställa så grundlig prövning, att gallringen bland aspiranterna i huvudsak skall vara avslutad innan de erhålla förordnande som domsagosekreterare. Assessor kan skiljas från sitt förordnande endast om han visat sig oskicklig, vårdslös eller försumlig eller ock under längre tid än två år i följd varit ur stånd att tjänstgöra; dylikt skiljande från tjänsten har endast i sällsynta undantagsfall förekommit.

Assessorerna bruka i tur och ordning utnämnas till hovrättsråd. Före denna utnämning kallas emellertid numera i regel assessorerna att tjänstgöra som t. f. revisionssekreterare. Hovrättsrådsutnämningen brukar ej verka rubbning i revisionssekreterarförordnandet, och utnämning till ordinarie revisionssekreterare följer oftast tämligen kort efter hovrättsrådsutnämningen. Revisionssekreterartjänst är nästan aldrig sluttjänst. Därifrån sker ofta befordran till häradshövding. Ej sällan återgå numera revisionssekreterare till hovrättsrådsämbete, emellanåt för att senare utnämnas till häradshövdingar. I stor utsträckning kallas såväl fiskaler och assessorer som hovrättsråd och revisionssekreterare till lagstiftnings- och andra utredningsuppdrag, varigenom vissa avvikelser kunna ske från den nu angivna befordringsgången. På senare tid har ett stort antal hovrättsjurister anlitats i krisförvaltningen. Vidare ha militärinkallelserna rubbat befordringsgången. Det förekommer i tämligen stor omfattning att domaraspiranterna på grund av andra uppdrag ej alla tjänstgöra i nedre justitierevisionen.

På grund av växlingen i tjänstgöring mellan underrätt och överrätt för rekryteringspersonalen på domarbanan hava avlöningsförmånerna för denna personal — bortsett från notarierna — med avseende å varje befordringsgrad utformats på ett likartat sätt för hovrätterna och domsagorna. En redogörelse för den rättsbildade icke-ordinarie personalens avlöningsförhållanden i hovrätterna och i domsagorna torde därför böra lämnas i ett sammanhang. Domsagopersonalens avlöningsförhållanden äro för närvarande reglerade genom kungörelse den 26 maj 1933 (nr 310) och hovrättspersonalens genom kungl. brev den 6 juni 1941 (nr 365).

I domsagorna uppbär f. n. förste notarie i årligt arvode 2,400 kronor och andre notarie 1,800 kronor; i domsaga under hovrätten för Övre Norrland och i Härjedalens domsaga är dock arvodet 2,700, resp. 2,000 kronor. Å arvodet utgår dyrtidstillägg såsom för befattningshavare vid oreglerade verk men ej kristillägg. Under förutsättning att Kungl. Maj:ts i propositionen nr 94 till årets riksdag framställda förslag om förhöjning av notariearvodena bifalles av riksdagen, komma dessa arvoden att under budgetåret 1942/43 utgå med 2,700 kronor till förste notarie och 2,000 kronor till andre notarie; de förhöjda arvodena i nyssberörda mera avlägset belägna domsagor bliva 3,000 kronor resp. 2,200 kronor. Förste och andre notarierna erhålla i de flesta domsagor fri bostad i tingshus. Även de oavlönade notarierna åtnjuta ofta

denna förmån, men i övrigt består deras inkomst i allmänhet endast av ersättning för förundersökningar enligt lagen om villkorlig dom.

Under den efter notariatjänstgöringen i domsagorna följande första hovrättstjänstgöringen uppbäres, i mån av tillgång på medel härför, avlöning i form av fiskalsaspirantarvode. Dettas belopp utgör för närvarande 3,360 kronor, å vilket rörligt tillägg eller dyrtidstillägg icke utgår.

Lönen till fiskal i hovrätt och till sådan sekreterare i domsaga, som ej är hovrättsassessor, utgår efter enhetliga grunder. De åtnjuta lön efter 15 löneklassen. Efter att under sammanlagt $1\frac{1}{2}$ år hava tjänstgjort såsom fiskal eller, efter första fiskalsförordnandet, såsom advokatfiskal, sekreterare eller ledamot i hovrätt, såsom vikarie för häradshövding — inbegripet förordnande att biträda med uppläggning av nya fastighetsböcker — såsom biträdande domare eller sekreterare i domsaga eller såsom ledamot i rådhusrätt, i vilken jämte borgmästaren skola sitta minst två lagfarna ledamöter, uppflyttas emellertid vederbörande vid tjänstgöring såsom fiskal eller domsagosekreterare i 21 löneklassen; dock får tjänstgöring som advokatfiskal eller sekreterare i hovrätt tillgodoräknas endast till en tid av högst 6 månader, och för uppflyttning erfordras städse att minst 6 månader hava tjänstgjort som ledamot eller fiskal i hovrätt eller eljest hava fullgjort fiskalsgöromål efter hovrättens förordnande. Till sekreterare i ovan angivna norrländska domsagor utgår ett särskilt tilläggsarvode å 500 kronor för år.

Assessor åtnjuter, då han tjänstgör såsom adjungerad ledamot i hovrätt, lön och övriga förmåner såsom extra ordinarie tjänsteman i 29 lönegraden, d. v. s. med begynnelselönen i 28 löneklassen. Såsom biträdande domare eller sekreterare i domsaga åtnjuter han endast arvode motsvarande nämnda lön. Assessorerna hava numera tillagts tjänste- och familjepensionsrätt såsom tjänstemän i berörda lönegrad. Adjungerad ledamot i hovrätt, som ej är assessor, äger uppbära begynnelselönen enligt 26 löneklassen. Till biträdande domare, som ej är assessor, utgår i regel arvode efter samma grunder som till sekreterare.

Det må anmärkas, att å fiskal och adjungerad ledamot i hovrätt tillämpas även i andra hänseenden än i fråga om själva lönen bestämmelserna i icke-ordinariereglementet rörande extra ordinarie tjänstemän, å fiskal i 15 löneklassen dock bestämmelserna rörande extra tjänstemän. Sådan tillämpning av bestämmelserna i icke-ordinariereglementet förekommer däremot icke med avseende å sekreterare och biträdande domare i domsaga. Dessa senare kunna således exempelvis icke bibehållas vid arvode i händelse av sjukdom.

Vad angår avlöning till vikarie för häradshövding eller för annan befattningshavare i domsaga gäller, att om biträdande domare, sekreterare eller förste eller andre notarie förordnas att upprätthålla högre befattning än sin egen, åtnjuter han lön i sin vanliga tjänst utan vikariatsarvode. Annan vikarie för häradshövding än befattningshavare i domsagan uppbär arvode, om han är assessor i hovrätt, efter den löneklass han tillhör som assessor, om han haft fiskalsförordnande men ej är assessor, efter den löneklass han tillhör som fiskal, samt om han icke uppehållit befattning som fiskal, efter

3,000 kronor om året jämte oreglerat dyrtidstillägg. Endast då domsaga är ledig eller då häradshövding i undantagsfall ej är berättigad att under ledighet uppbära några inkomster av domsagan, äger vikarien åtnjuta inkomster av domsagan i likhet med ordinarie häradshövding, dock att i stället för själva lönen skall utgå ett arvode motsvarande lönens halva belopp eller 2,250 kronor för år.

Förordnas någon som ej är befattningshavare i domsagan att vikariera för förste notarie, sekreterare eller biträdande domare, utgår avlöning efter samma grunder som skulle tillämpas om han vore innehavare av tjänsten.

Inledande anmärkningar rörande domsagoutredningens förslag.

Huvudpunkterna i utredningens förslag.

Domsagoutredningens förslag bygger i enlighet med de direktiv, för vilka jag inledningsvis redogjort, på sportelsystemets avskaffande såsom avlöningsform för häradshövdingarna. Dessa skola sålunda bliva helt statsavlönade och i fråga om lön och andra förmåner vara underkastade civila avlöningsreglementets bestämmelser. Förslaget innebär vidare, såsom en följd av sportelsystemets avskaffande, att domsagoförvaltningen förstärkas. Staten skall sålunda övertaga såväl kostnaderna för rättsbildad och icke rättsbildad biträdespersonal i domsagorna som ock övriga förvaltningsutgifter, vilka nu åvila häradshövdingarna. I fråga om sådana kostnader, som för närvarande bäras av de tingshusbyggnadsskyldiga — i huvudsak kostnaderna för häradsrätternas sammanträdeslokaler och arkiv samt vanligen även för kansli-lokaler med inredning — har domsagoutredningen utgått från att tingshusbyggnadsskyldigheten fortfarande skall åvila tingslagen i den omfattning som i nära anslutning till nu rådande förhållanden föreslagits av särskilda sakkunniga i ett år 1936 avgivet betänkande angående revision av bestämmelserna om tingshusbyggnadsskyldigheten.

Beträffande domsagopersonalen innebär utredningens förslag en minskning av den rättsbildade och en ökning av den icke rättsbildade personalen. Notariernas antal skall sålunda nedbringas med omkring en tredjedel. I samband därmed föreslås att notarietiden förkortas från tre till två år. En enhetlig notariegrad (tingsnotarier) skall införas i stället för nuvarande förste och andre notarier. Jämte notarier skola notarieaspiranter kunna anställas. Arvodena för notariepersonalen skola undergå viss höjning. Den icke rättsbildade personalen föreslås ökad med omkring en tredjedel. I varje domsaga skall anställas ett icke rättsbildat biträde i lönegraden A 11, i större domsagor därjämte biträden i lönegraderna A 7 och A 4. Av dessa biträden äro de förstnämnda avsedda huvudsakligen för mera kvalificerade göromål, såsom beträffande inskrivningsväsendet, kassabokföringen och stämpelförsäljningen.

I fråga om sekreterarebefattningarna i domsagorna föreslås icke några stör-

re förändringar. I de fyra största domsagorna skall enligt förslaget den ordinarie rättsbildade personalen ökas, så att i en var av dessa domsagor skall finnas en inskrivningsdomare (lönegrad A 29) samt i tre av dem dessutom en tingsdomare (lönegrad A 30) för utövande av egentlig dömande verksamhet vid sidan av häradshövdingen.

Förslaget berör även den icke ordinarie rättsbildade personalen i hovrätterna. Här må endast nämnas, att godkända aspiranter skola enligt förslaget kunna antagas till extra fiskaler med avlöning såsom extra tjänstemän i 18 lönegraden. Efter viss tids anställning såsom extra fiskaler skola de kunna antagas till fiskaler med placering såsom extra ordinarie tjänstemän i 22 lönegraden. Även assessorerna skola erhålla extra ordinarie anställning samt placeras i 29 lönegraden.

Huvuddragen i förslaget ha vunnit allmän anslutning i de avgivna yttrandena. Till de erinringar som framställts mot särskilda delar av förslaget får jag tillfälle att återkomma i det följande. I detta sammanhang må endast omnämnas, att i vissa yttranden berörts frågan om personalbehovet i domsagorna efter genomförandet av den allmänna rättegångsreformen. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* har sålunda uttalat, att det icke vore möjligt att, innan erfarenhet av processreformens tillämpning under någon tid vunnits, uppdraga fasta linjer för personalbehovet. Föreningen har, liksom även *nedre justitierevisionen*, gjort gällande att en utvidgning av personalorganisationen komme att erfordras, då rättegångsreformen trädde i tillämpning.

Departementschefen.

Det nuvarande lönesystemet för häradshövdingarna är, såsom framgår av den lämnade redogörelsen, synnerligen föråldrat och invecklat. Trots påbyggnader i form av lönetillägg av olika slag, som tid efter annan skett, är systemet till sina verkningar i hög grad ojämnt, icke blott så att inkomsterna äro mycket olika i de skilda domsagorna, ibland utan motsvarande skillnad i fråga om arbetsbördan, utan även såtillvida att inkomsterna i en och samma domsaga kunna uppvisa betydande växlingar. I de direktiv som meddelades domsagoutredningen vid dess tillsättande framhöll jag dessutom såsom en framträdande olägenhet hos sportelsystemet i domsagorna, att detta försvårade ett tillfredsställande ordnande av såväl de rättsbildade som de icke rättsbildade biträdenas anställnings- och avlöningsförhållanden. För närvarande användes otvivelaktigt i åtskilliga domsagor de unga juristernas arbetskraft för uppgifter som enligt eljest tillämpade grunder för en rationell arbetsfördelning böra utföras av icke rättsbildad personal. Även ur utbildningssynpunkt är denna ordning till skada. De rättsbildade biträdena få ibland under lång tid såsom »extra notarier» arbeta utan avlöning, och de arvoden som erbjudas dem äro förhållandevis låga. Sistnämnda omständigheter böra beaktas även ur den synpunkten att de äro ägnade att motverka den breda rekrytering av domarkåren som måste anses önskvärd. Det torde vara allmänt erkänt, att de icke rättsbildade domsagobiträdenas anställningsförhål-

landen äro otillfredsställande. Lönerna äro genomgående lägre än de löner motsvarande befattningshavare i statens tjänst åtnjuta, och pensionsförhållandena äro icke nöjaktigt ordnade.

Domsagoutredningens förslag synes vara ägnat att i möjligaste mån avhjälpa de anmärkta bristerna och att åvägbringa en mera rationell anordning av domsagornas personalorganisation och domsagoförvaltningen överbud taget. De särskilda frågor som beröras i förslaget komma i den följande framställningen att var för sig upptagas till behandling, i den mån de nu böra underställas riksdagens prövning eller eljest äro av större intresse. I detta sammanhang skola endast några spörsmål av mera allmän natur omnämnas.

I direktiven för utredningen anförde jag såsom ett särskilt skäl för upptagande av frågan om en revision av lönesystemet för häradshövdingarna, att den åtminstone i princip borde ha vunnit sin lösning innan den nya rättegångsordningen infördes. Givet är att — hur angelägen en rationalisering av domsagoförvaltningen än måste anses vara under nu gällande rättegångsordning — en sådan reform i ännu högre grad är påkallad med hänsyn till de krav en ny processordning kommer att ställa på domsagopersonalen. Särskilt torde böra beaktas betydelsen av att häradshövdingarna i större utsträckning än nuvarande organisationsförhållanden medgiva frigöras från befattning med göromål, som icke omedelbart sammanhånga med de egentliga domaruppgifterna.

Det må här erinras, att det förslag till ny rättegångsbalk, som på grundval av processlagberedningens betänkande förelagts årets riksdag, icke åsyftar några ändringar i domstolarnas organisation. Ej heller ifrågasätts ändrade bestämmelser om domsagoindelningen, och processreformens införande är icke avsett att ha någon omedelbar inverkan på densamma. Beträffande arbetskrafterna i domsagorna föreslås i rättegångsbalken allenast stadganden därom att domsaga skall förestås av häradshövding samt att, om göromålen kräva det, i domsaga skall finnas en eller flera biträdande domare. Förslaget till ny rättegångsbalk avser huvudsakligen en omläggning av själva rättegångsförfarandet, och vad som följaktligen i detta sammanhang fordrar uppmärksamhet är frågan i vilken mån och på vad sätt det ändrade förfarandet kan väntas inverka på arbetsbördan och arbetsuppgifterna samt därmed på personalbehovet i domsagorna.

Det sålunda föreliggande sambandet mellan de nu ifrågavarande organisations- och lönefrågorna samt processreformen har beaktats av domsagoutredningen. Huruvida arbetet med rättegångsmålen i domsagorna kommer att såsom helhet öka eller minska genom det nya rättegångssättets införande, har utredningen ansett vara en fråga som icke kan på förhand besvaras. Med hänsyn till vad processlagberedningen i sitt betänkande anfört därom att arbetsförhållandena vid underrätterna enligt beredningens uppfattning icke torde komma att undergå någon mera väsentlig förändring, har domsagoutredningen ansett sig, såvitt angår den egentliga rättegångsverksamheten, i huvudsak kunna grunda sitt förslag på de nuvarande förhållandena.

Frågan om det nya processförfarandets inverkan på personalbehovet vid domstolarna har av mig behandlats i propositionen rörande rättegångsväsendets reformering (sid. 468 o. f.). Jag tillåter mig hänvisa till den där lämnade framställningen och till de sammanfattningsvis gjorda uttalandena, att den sammanlagda arbetsbördan vid underrätterna icke torde komma att ökas genom rättegångsreformen och att man borde utgå från att behovet av arbetskrafter vid underrätterna i stort sett även efter reformens genomförande vore att bedöma ur samma synpunkter, som redan nu göra sig gällande, eller med andra ord antalet mål och dessas mera eller mindre svårutredda beskaffenhet.

Om det sålunda synes vara befogat att förslaget rörande domsagoorganisationen grundas på nuvarande förhållanden, måste emellertid såsom utredningen framhållit samtidigt iakttagas, att organisationen blir sådan att den kan tänkas övertaga de förändrade uppgifter, processreformen kommer att medföra, eller i allt fall att den smidigt kan ändras efter de nya förhållandena. Då behovet av arbetskrafter av olika kvalifikationer kan med full säkerhet bedömas först sedan erfarenhet vunnits rörande den nya rättegångsordningens tillämpning, bör en viss varsamhet iakttagas särskilt såvitt angår inrättandet av ordinarie tjänster. Dock kan givetvis, när inskrivningsväsendet icke beröres av rättegångsreformen, en mera definitiv reglering ske beträffande de befattningar som avses uteslutande för inskrivningsärendenas handläggning.

Såsom förut anmärkts bäras för närvarande vissa kostnader för domsagorna av de tingshusbyggnadsskyldiga. Gränsen mellan häradshövdingens och de tingshusbyggnadsskyldigas åligganden är emellertid obestämd, och förhållandena äro på detta område i praktiken växlande inom olika domsagor, särskilt beträffande kostnaderna för kanslilokalerna. Då efter sportelsystemets avskaffande staten skall övertaga samtliga kostnader för domsagoförvaltningen i den mån det icke tillkommer de tingshusbyggnadsskyldiga att sörja härför, måste en klar gräns uppdragas mellan statens och de tingshusbyggnadsskyldigas ekonomiska skyldigheter. Denna fråga, för vars lösning erfordras bestämmelser av lags natur, har varit föremål för särskild utredning inom justitiedepartementet. Jag torde få tillfälle att senare i dag anmäla det lagförslag som upprättats på grundval av utredningen.

Av det anförda framgår, att jag godkänner de allmänna utgångspunkterna för domsagoutredningens förslag och är beredd att tillstyrka en reform i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget. Detta synes, efter de jämkningar som i det följande skola angivas, lämpligen böra genomföras med ingången av budgetåret 1943/44. Då den föreslagna omorganisationen förutsätter utarbetandet av, bland annat, ny domsagostadga och även i övrigt kräver omfattande förarbeten, finner jag det vara erforderligt att grunderna för reformen redan nu underställas riksdagens prövning. Därest förslaget i princip vinner riksdagens gillande, är det min avsikt att för 1943 års riksdag framlägga detaljerade förslag till avlönings- och omkostnadsstater för domsagorna.

Häradshövdingarnas avlöningsförmåner m. m.

Utredningens förslag.

Det nya avlöningssystemet för häradshövdingarna skall enligt förslaget helt anslutas till civila avlöningsreglementet. Löneregleringen skall förenas med en indragning av häradshövdingarnas rätt till sportler och stämpelprovision samt med ett vidsträckt förbud för dem att innehava bisysslor. Indragningen av rätten till stämpelprovision — vilken föreslås skola komma till stånd, oavsett om häradshövdingarna även i fortsättningen skulle åläggas att vara stämpelförsäljare — motiveras med att stämpelprovisionen, såvitt angår befattningshavare vid nyreglerade verk, genomgående avvecklats i samband med civila avlöningsreglementets ikraftträdande. Till grund för det föreslagna förbudet att innehava privata uppdrag åberopas vikten av att häradshövdingarna äro oberoende i ekonomiskt hänseende. Förslaget i denna del innefattar dels att det i 4 § 2 mom. civila avlöningsreglementet stadgade förbudet att mottaga dylika uppdrag skall göras ovillkorligt såvitt angår häradshövdingarna, och dels att för dem skall stadgas ovillkorligt förbud jämväl att mottaga skiljemannauppdrag, såvida det ej meddelas av offentlig myndighet.

I fråga om häradshövdingarnas löneställning har utredningens uttalande följande allmänna synpunkter.

Beträffande häradshövdingarnas avlöningsförmåner hade chefen för justitiedepartementet i samband med domsagoutredningens tillsättande framhållit, att vid avvägningen av dessa borde beaktas häradshövdingämbetenas stora betydelse för rättsvården och vikten av att för dessa ämbeten förvärva skickliga domare. Det finge ock erinras, att i propositionen år 1931 angående rättegångsreformens huvudgrunder dåvarande chefen för justitiedepartementet betonat, att domarnas avlöning över huvud borde tillmätas så, att dugliga och med håg och fallenhet för domarkallet begåvade personer droges till detsamma. Beträffande särskilt häradshövdingarnas avlöning hade därvid framhållits, att med hänsyn till de stora krav, som vid ett muntligt koncentrerat förfarande måste ställas å domstolens ordförande, det vore oeftergivligt, att avlöningen också i de mindre domsagorna hölles jämförelsevis hög. I detta sammanhang hade uttalats, att rekryteringen av ordförandeposterna i underrätterna i allmänhet borde ske ur de yngre hovrättsrådets krets. Domsagoutredningen hade för sin del vid behandlingen av frågan om häradshövdingarnas avlöningsställning utgått från den uppfattning, som kommit till uttryck i de nyss återgivna uttalandena. Då en god rättsvård framstode som en av samhällets främsta uppgifter, vore det av utomordentlig vikt att äga en väl kvalificerad domarkår, vilket ej kunde vinnas utan en god avlöningsställning för densamma. Vad särskilt beträffade underrätterna vore det angeläget att för ordförandeplatserna där kunna förvärva framstående domare, och det nya rättegångsförfarande, som är avsett att införas, komme sannolikt att ställa väl så höga krav på innehavarna av dessa poster som det nuvarande. Vid underrätterna skola målen i första hand utredas och

avdömas, och vad därvid bruste kunde, vilket rättegångssystem som än tillämpades, svårligen till fullo botas i överrätt, i allt fall icke utan betydande besvär och kostnader. Om i följd av bristande förtroende för underrätterna benägenheten att överklaga deras domar bleve större, medförde detta att överrätternas arbetsbörda ökades och rättsskipningens snabbhet minskades samt att såväl det allmänna som parterna åsamkades större kostnader. Frånsett detta torde goda och väl kvalificerade underrätter mer än något annat vara ägnade att upprätthålla förtroendet för rättsskipningen i allmänhet.

Vad särskilt angår häradshövdingarna har utredningen anfört, att de sedan gammalt intoge en framskjuten ställning inom vårt lands rättsliv. Såsom ordförande i häradsrätten och dess ende rättsbildade ledamot, omgiven av lekmananämnden, hade häradshövdingen kommit att mera direkt än andra domare inför allmänheten företräda rättsordningen och bära ansvaret för att lag och rätt hölles levande bland menige man. Då domsagornas rättsbildade personal — frånsett häradshövdingarna — även för framtiden skulle bestå väsentligen av notarier och av domaraspiranter, som på ett senare stadium passerade domsagorna på genomgångsplatser, komme vidare häradshövdingarna att såsom hittills vara de som i främsta rummet handhade de blivande domarnas praktiska utbildning; därigenom hade häradshövdingarna också ett väsentligt ansvar för bevästandet av den goda andan inom domarkåren.

Häradshövdingämbetena böra enligt domsagoutredningens mening i flertalet fall vara slutposter. Utredningen utgår från att befordringsgången fram till dessa tjänster i det stora hela skall likna den nuvarande. Befordran till häradshövding kunde sålunda beräknas komma att i regel ske från hovrättsråds- eller revisionssekreterarämbete och — och sedan numera den s. k. lantdomarbanan avvecklats — i ett mindre antal fall från hovrättsassessorsställning. Posterna som ordförande å hovrätternas divisioner borde emellertid, såsom vid processreformens förarbeten förutsatts, vara sluttjänster, till vilka man borde beräkna att stundom kunna förvärva häradshövdingar.

Utredningen förordar, att häradshövdingarna tilläggas en avlöningsställning, som avsevärt överstiger den för hovrättsråd — bortsett från ordförande å division — och revisionssekreterare. Å andra sidan syntes en ungefärlig paritet med avlöningsställningen för andra underrättsordförande böra eftersträvas, därvid närmast borgmästarna i de större städerna samt vattenrättsdomarna komme i fråga för jämförelse. Slutligen syntes avlöningen för häradshövdingarna i varje fall icke böra överstiga den för justitieråd och regeringsråd.

Rörande de angivna domarnas avlöningsförmåner lämnar utredningen en detaljerad redogörelse, vilken kan sammanfattas i följande tablå, däri upptagits jämväl det för häradshövdingarna föreslagna löneläget vid de tidigare utredningarna i förevarande ämne.

	Slutlön
Hovrättsråd, revisionssekreterare.....	13,500
Hovrättsråd, tillika vice ordförande å division	14,500
» » ordförande » » 	16,000
Borgmästare:	
slutlön i de 20 största städerna	16,300—23,700
eller i medeltal	19,900
Rådman, tillika ordförande å avdelning:	
i Stockholm	18,200
i Göteborg	17,100
Vattenrättsdomare	17,500
Justitieråd, regeringsråd.....	21,000
Häradshövding enligt 1921 års förslag	15,000—28,000
» » 1923 » » 	15,000—23,000
Lagman » 1928 » » 	16,000—25,000

Såvitt angår befattningshavare vid nyreglerade verk samt justitieråd och regeringsråd tillkommer utöver de i tablån angivna beloppen rörligt tillägg resp. reglerat dyrtidstillägg. Övriga belopp motsvara de sammanlagda avlöningsförmånerna vid tiden för betänkandets avgivande. Utredningen framhåller i detta sammanhang, att den nuvarande placeringen av samtliga hovrättspresidenter i lönegraden B 3 med 18,000 kronor i lön av skilda anledningar finge antagas komma under förnyad omprövning inom en nära framtid.

Med hänsyn till vad som anförts om häradshövdingämbetenas betydelse och i betraktande av rådande avlöningsförhållanden för olika slag av domare, har domsagoutredningen funnit, att den lägsta avlöning som borde komma i fråga för häradshövding vore omkring 16,000 kronor samt att det stora flertalet häradshövdingar borde hava ej obetydligt högre lön. Häradshövdingarnas avlöningsförmåner borde väl icke överstiga justitierådens, men betänkligheter syntes icke möta mot att tillägga ett mindre antal häradshövdingar löneförmåner som närmade sig justitierådslönen; i 1928 års betänkande rörande processreformens ekonomiska verkningar hade föreslagits, att lagmännen i de allra största domsagorna skulle erhålla inkomster motsvarande sistnämnda lön samt därjämte stämpelprovision. Utredningen hade förden skull stannat för att förorda en löneskala för häradshövdingarna å 16,000—21,000 kronor jämte rörligt tillägg efter vanliga grunder, vilken skala enligt utredningens uppfattning motsvarade den spännvidd som borde råda mellan lönerna i olika domsagor, med hänsyn framför allt till arbetsbördan och det därmed förenade ansvaret.

I fråga om den tekniska utformningen av häradshövdingarnas lönesystem föreslår domsagoutredningen, att samtliga häradshövdingar placeras i lönegraden B 2, i vilken lönen utgår med 16,000 kronor förutom rörligt tillägg. Till häradshövdingarna i de minsta domsagorna skola icke utgå ytterligare avlöningsförmåner. Häradshövdingarna i flertalet domsagor åter förutsätts erhålla särskilda avlöningstillägg inom den förut angivna skalan. Genom den sålunda föreslagna anordningen skulle vinnas, att samtliga häradshövdingar samt vattenrättsdomarna, vilka redan äro placerade i nämnda lönegrad, er-

hålla samma pensionsvillkor, vilket skulle underlätta övergång från ett ämbete till annat.

För bestämmande av de tillägg, som utöver lön efter lönegraden B 2 skola utgå, har domsagoutredningen förordat en indelning av domsagorna i fasta avlöningsgrupper, i huvudsak med utgångspunkt från arbetsbördan i de olika domsagorna. Till häradshövdingarna i lägsta gruppens domsagor föreslås skola utgå endast löneförmåner efter lönegraden B 2, medan för häradshövdingarna i övriga lönegrupper föreslås avlöningsförstärkning med bestämt belopp för varje lönegrupp. I fråga om gruppindelningen har utredningen föreslagit en indelning i fem grupper, därvid skillnaden i lönebelopp mellan angränsande grupper blir 1,250 kronor. Lönegrupperingen framgår av följande tabell, där även angives antalet domsagor, som utredningen vid sina undersökningar ansett böra hänföras till varje grupp.

Lönegrupp	Avlönings- förstärkning	Sammanlagda löneförmåner utom rörligt tillägg	Antal domsagor
I	—	16,000	21
II	1,250	17,250	24
III	2,500	18,500	34
IV	3,750	19,750	31
V	5,000	21,000	6

Rörande de omständigheter som tillmätts betydelse vid domsagornas inplacering i lönegrupp anföres i utredningens betänkande:

Domsagoutredningen har för de särskilda domsagornas inplacering i lönegrupp och även för bestämmande av personalorganisationen verkställt omfattande undersökningar rörande arbetsbördan i domsagorna. I första hand har utredningen därvid tagit hänsyn till en vid utredningens betänkande fogad statistisk sammanställning över arbetsbördan i domsagorna. Utredningen har även sökt att taga hänsyn till sådana faktorer, som icke kunna statistiskt angivas. Särskilt må här anmärkas, att fastighetsförhållandenas invecklade beskaffenhet väsentligen försvårar arbetet i vissa domsagor. Av sådan anledning hava vissa domsagor i Kopparbergs län placerats i högre lönegrupp än eljest skulle hava blivit fallet.

Vid gruppindelningen har emellertid hänsyn icke tagits uteslutande till häradshövdingarnas arbetsbörda. Den nya B-löneplanen, i vilken häradshövdingarna föreslås placerade, upptager ingen ortsguppering inom lönegraderna efter prisförhållandena på olika orter. I viss mån bör emellertid kansliortens karaktär och belägenhet påverka lönegrupperingen för häradshövdingarna. På grund härav hava vissa domsagor i övre Norrland liksom Härjedalens domsaga placerats i högre lönegrupp än arbetsbördan i och för sig skulle motivera. Då de förhållanden, som föranleda kallortstilläggs utgående enligt avlöningsreglementet, således delvis beaktats vid lönegruppsindelningen av domsagorna, bör dylikt tillägg icke utgå till häradshövdingarna, en omständighet som ej bör lämnas obeaktad vid bedömandet av lönegruppsplaceringen. I mellangruppen, som omfattar 34 häradshövdingar, ingå häradshövdingar såväl i domsagor, där sekreterare föreslås anställda, som i domsagor, där sekreterare enligt domsagoutredningens förslag ej skola finnas. Utredningen har ansett det vara en fördel, att gränsen mellan domsagor med och utan sekreterare icke sammanfaller med nå-

gon avlöningsgräns. På grund av den lättnad i arbetet, som anställande av sekreterare medför för häradshövdingens del, kan det inträffa, att häradshövdingarna i vissa mindre sekreterardomsagor snarast äro mindre arbets-tyngda än häradshövdingarna i de största domsagor som sakna sekreterare. Det vore då icke lämpligt, om de förra häradshövdingarna finge högre avlöningsförmåner än de senare.

Häradshövdingarnas avlöningsförstärkning skall enligt förslaget vara dem tillförsäkrad för deras ämbetstid på samma sätt som den egentliga lönen. Domsagas placering i lägre lönegrupp än förut skall sålunda icke föranleda, att den sittande häradshövdingens avlöningförstärkning minskas. Med hänsyn härtill skall domsagas eventuella omplacering i lönegrupp regelmässigt tagas under övertägande vid ombyte å häradshövdingtjänsten. Domsagas omflyttning i lönegrupp skall dessutom tagas under omprövning vid införlivande med domsagan av stad, som tidigare haft rådhusrätt, samt eljest vid områdesregleringar. I övrigt skola enstaka domsagor uppflyttas i lönegrupp endast vid varaktiga, synnerligen betydande och av särskilda förhållanden föranledda ökningar i arbetsbördan. Efter en längre tidsperiods förlopp skall en allmän omprövning av gruppindelningen äga rum. Domsagornas indelning i lönegrupper skall fastställas av Kungl. Maj:t inom av riksdagen angiven ram.

Frånsett att häradshövdingarna skola äga åtnjuta avlöningsförstärkning, att kallortstillägg till dem ej skall utgå samt att för dem skola gälla särskilda regler i fråga om rätten att mottaga uppdrag utom tjänsten, har utredningen icke ansett undantag från avlöningsreglementets allmänna regler erforderliga med avseende å häradshövdingarna. Avlöningsreglementets bestämmelser om semester och tjänstledighet skola sålunda utan inskränkning tillämpas å häradshövdingarna. I fråga om semestern innebär detta egentligen endast den ändringen i förhållande till gällande ordning, att häradshövding, som icke fyllt 40 år — för närvarande finnes ingen sådan häradshövding — får sin semester inskränkt från eljest utgående 45 dagar till 35 dagar årligen. Däremot skola häradshövdingarna icke vidare äga åtnjuta sådan ledighet för vinnande av lättnad i arbetsbördan och ombesörjande av enskilda angelägenheter, som de enligt gällande domsagostadga kunna — i regel utan att vidkännas minskning i avlöningsförmånerna — erhålla under en och en halv månad om året eller i vissa fall längre tid.

Genom häradshövdingarnas placering i lönegraden B 2 komma deras pensionsförmåner att förbättras samtidigt som pensionsavdragen höjas. Resultatet av reformen i pensionshänseende framgår av följande tabell.

Häradshövdingarnas pensionsförhållanden.

Enligt gällande bestämmelser.

Vid inplacering i lönegrad B 2.

Tjänstepension.

(Vid full pensions- och tjänsteålder.)

Pensionsunderlag	6,672: —	Pensionsunderlag (1008/41).....	8,820: —
Dyrtidstillägg	1,344: —	Rörligt tillägg.....	900: —
Kristillägg.....	752: 64	Kristillägg	840: —
	8,768: 64		10,560: —

Enligt gällande bestämmelser.

Vid inplacering i lönegrad B 2.

F a m i l j e p e n s i o n .

Grundpens. med förhöjningar 2,032: 80			
= ny familjepension enl. 508/39 . . .	2,256: —	Pensionsunderlag (1009/41)	3,264: —
Procentuellt tillägg	586: 56	Rörligt tillägg	489: 60
Kristillägg	346: 08	Kristillägg	457: 10
	3,188: 64		4,210: 70

Till första barnet 50 % förhöjning, till varje följande 20 % förhöjning.

Till första barnet 50 % förhöjning, till varje följande 20 % förhöjning.

A v d r a g å l ö n .

För tjänstepension	—	För tjänstepension (1008/41)	523: —
För familjepension	1 235: 20	För familjepension (1009/41)	504: —

Vid jämförelse mellan häradshövdingarnas nettobehållning enligt gällande ordning och enligt förslaget bör sålunda observeras, att pensionsavdragen bli va inemot 800 kronor högre enligt förslaget.

I samband med avlönings- och pensionsförhållandenas reglering böra enligt domsagoutredningens förslag de därefter utnämnda häradshövdingarna befrias från skyldigheten att tillhöra den för häradshövdingarna samt landssekreterarna och landskamrerarna gemensamma familjepensionsföreningen.

Mot majoritetens inom domsagoutredningens förslag till löneställning för häradshövdingarna ha två ledamöter i utredningen, herrar *Gustafsson* och *Eriksson*, reserverat sig. Reservanterna föreslå under hänvisning till lönegradsplaceringen för andra chefsbefattningar inom statsförvaltningen, att minimum i löneskalan för häradshövdingarna bestämmas till 15,000 kronor i stället för 16,000 kronor. I deras särskilda yttrande anföres bland annat:

Enär enligt förslaget endast ett fåtal av häradshövdingarna — ett tjugotal i de minst arbetstygda domsagorna — skola åtnjuta minimilöner utan avlöningsförstärkning, hava vi övertvägt huruvida icke en inplacering i lönegrad B 1 kunde vara skälig. Med hänsyn till att vi anse oss böra biträda majoritetens förslag om en löneställning av 21,000 kronor för häradshövdingarna i de största domsagorna, och då vi anse att skillnaden i löneställning mellan de minsta och största domsagorna icke bör utgöra mera än 6,000 kronor per år, ha vi emellertid ansett att minimilönen bör fastställas till 15,000 kronor. Årslönen för häradshövding i de minsta domsagorna, vilka ej åtnjuta avlöningsförstärkning, blir därigenom lika med den som gäller för regementschefer m. fl. beställningshavare vid försvarsväsendet.

Beträffande domsagornas hänförande till lönegrupper biträda vi majoritetens förslag. Vi föreslå att avlöningsförstärkningens belopp fastställas till respektive 1,500, 3,000, 4,500 och 6,000 kronor. Med utgående från en minimilön av 15,000 kronor, bli alltså de sammanlagda löneförmånerna i de särskilda grupperna, utom rörligt tillägg, 15,000, 16,500, 18,000, 19,500 och 21,000 kronor.

Till de häradshövdingar, som vid övergången till den nya ordningen erhålla minskade avlöningsförmåner, skall enligt domsagoutredningens

¹ Delägare enligt 903/1920 = 235: 20.
 , , 541/1926 = 253: 72.
 , , 357/1937 = 259: 18.

förslag utgå övergångsersättning med belopp som under första övergångsåret skall bestämmas till fyra femtedelar av skillnaden mellan å ena sidan vederbörande häradshövdingens medelinkomst under de fem kalenderåren närmast före löneregleringens ikraftträdande och å andra sidan de nya avlöningsbeloppen, beräknade till lönen efter lönegrad B 2 jämte utgående avlöningsförstärkning. Anledningen till att övergångsersättningen ej ens från början föreslagits att utgå med hela skillnadsbeloppet mellan inkomsterna enligt nuvarande ordning och de nya löneförmånerna är, att vid beräkning av ersättningsbeloppets storlek hänsyn ansetts böra tagas dels till de förbättrade pensionsförmånerna ävensom ersättning för sjukvård m. m., som skall utgå enligt förslaget, dels ock därtill, att häradshövdingarnas inkomster under åren närmast före betänkandets avgivande i allmänhet stigit ej obetydligt på grund av ökade sportler. De med den föreslagna beräkningen erhållna beloppen skola avrundas till närmast jämna hundratal kronor samt maximeras till 10,000 kronor. Övergångsersättning skall för varje år efter det första, sedan den nya löneregleringen trätt i kraft, minskas med en tiondel av det ursprungliga beloppet, så att ersättningarna efter tio år äro helt avskrivna.

I fråga om rätten att mottaga uppdrag utom tjänsten föreslår domsagoutredningen en övergångsbestämmelse av innebörd, att det föreslagna förbudet för häradshövdingarna att innehava vissa dylika uppdrag under de första tio åren efter den nya löneregleringens ikraftträdande ej skall gälla sådana uppdrag som innehavas vid ikraftträdandet. Kungl. Maj:ts tillstånd skall dock utgöra villkor för häradshövdingens fortsatta innehav av dylikt uppdrag, därest innehav av motsvarande slags uppdrag såvitt angår andra tjänstemän enligt avlöningsreglementet är beroende av Kungl. Maj:ts tillstånd.

Även beträffande skyldigheten att avgå med pension föreslår domsagoutredningen en övergångsbestämmelse. För häradshövding, som utnämnts före den 1 juli 1935 och icke anmält att han önskar övergå å den från nämnda dag gällande ordningen, inträder enligt nuvarande bestämmelser avgångsskyldighet först vid 70 års ålder. Enligt utredningens uppfattning bör denna åldersgräns i samband med det nya avlöningssystemets genomförande efter hand sänkas till den för övriga häradshövdingar redan gällande åldern av 67 år. Utredningen föreslår sålunda, att för häradshövdingar, utnämnda före den 1 juli 1935, som övergå på den nya lönestaten, ifrågavarande åldersgräns skall bibehållas vid 70 år under de två åren närmast efter den nya lönestatens ikraftträdande, därefter under två år utgöra 69 år, under de två följande åren 68 år samt först därefter bliva 67 år. Därest det nya lönesystemet sättes i kraft den 1 juli 1943, skulle således sänkningen av åldersgränsen till 67 år bliva fullt genomförd den 1 juli 1949.

Till häradshövding, som icke övergår på den nya lönestaten, skall enligt domsagoutredningens förslag fortfarande utgå lön och tjänstgöringspenningar enligt hittills gällande ordning. Däremot skola förvaltningskostnadsbidrag, dyrtidstillägg, stämpelprovision och partiell löneförbättring icke vidare förekomma. I fråga om sådan häradshövdingens rätt till sportler och stämpelprovision anför utredningen:

Det vill synas, att häradshövdingarna icke äga något rättsligen grundat anspråk på att lösensatserna i expeditionslösenförordningen skola bibehållas just vid sina nuvarande belopp, vilka bestämts med hänsyn till att häradshövdingarna skulle svara för förvaltningskostnaderna. Vad angår ersättningen för förlorad lösen för inteckningsförnyelser har densamma förutsatts skola utgå, så länge den nuvarande löneregleringen är gällande, men även därunder kunna bliva föremål för jämkning i fråga om beloppen. Vid statens övertagande av alla förvaltningsutgifter torde i varje fall häradshövding, som ej övergår på den nya lönestaten, böra vidkännas en icke obetydlig minskning i löseninkomsterna, samtidigt som ersättningen för lösen för inteckningsförnyelser bör upphöra.

Yttranden.

Utredningens förslag om sportelsystemets avskaffande och häradshövdingarnas inordnande under civila avlöningsreglementet har vunnit anslutning av de myndigheter och sammanslutningar, som avgivit yttranden över förslaget. En häradshövding har dock uttalat sig för sportelsystemets bibehållande.

Den förslagna indragningen av häradshövdingarnas rätt till stämpelprovision har föranlett erinringar i flera yttranden.

Nedre justitierevisionen uttalar sålunda, att dylik provision alltjämt bör utgå vid sidan av häradshövdingens lön, såvida icke denne, i samband med att stämpelförsäljningen på sätt utredningen förordad anförtros åt den icke rättbildade personalen, jämväl befrias från ansvaret för försäljningen. I detta sammanhang borde övervägas, om det kan anses vara överensstämmande med rationell ordning att även i fortsättningen i den utsträckning, som nu är fallet, bibehålla häradshövdingarna såsom beskattnings- och uppbördsmyndigheter. Särskilt kunde det ifrågasättas, om icke försäljningen av dubbla beläggningsstämplar borde avlyftas från häradshövdingarna i samband med genomförandet av löneregleringen för dem.

Föreningen Sveriges häradshövdingar, som anser att försäljningen av enkla beläggningsstämplar och skrivstämplar kan behållas hos domsagorna även om stämpelprovisionen avskaffas, förordar att häradshövdingarna i samband med löneregleringen befrias från försäljningen av dubbla beläggningsstämplar. Skulle så ej ske, bör enligt föreningens mening häradshövdingen fortfarande vara försäljare av alla slags stämplor och stämpelprovisionen kvarstå. Den borde emellertid då ej inräknas i lönen.

Jämväl *sju häradshövdingar* ha uttalat sig för stämpelprovisionens bibehållande, därest stämpelförsäljningen fortfarande skall äga rum från domsagorna.

Vad angår förslaget om förbud för häradshövdingarna att mottaga privata uppdrag har *statskontoret* ansett, att ovillkorligt förbud bör stadgas för häradshövding att åtaga sig uppdrag som avses i 4 § 2 mom. civila avlöningsreglementet. *Svea hovrätt* anser vägande principiella skäl kunna införas för restriktiva bestämmelser i ämnet men finner tillrådligt att något lätta på förbudet särskilt såvitt angår skiljemannauppdrag. Om ej skiljemannainstitutet skulle förlora i värde, borde domarerfarenheten kunna tillgodogöras i större utsträckning än enligt förslaget bleve möjligt. Enligt hovrättens mening vore det väl förenligt med ställningen såsom domare att mottaga val till skiljeman även då valet träffades av en opartisk enskild institution eller av partsvalda skiljemän. *Nedre justitierevisionen* finner det icke vara av om-

ståndigheterna påkallat, att häradshövdingarna i förevarande avseende erhålla en särställning samt anför härom närmare:

Hittills torde något missbruk av den frihet, som häradshövdingarna i förevarande hänseende åtnjutit, icke ha förekommit. Något bärande skäl att i fråga om rätten att åtaga sig privata uppdrag låta å häradshövdingarna bli tillämpligt vad som av egenartade grunder gäller för justitie- och regeringsråd torde ej heller kunna uppletas. Borgmästare och vattenrättsdomare, liksom även hovrättsråd och revisionssekreterare har det icke ansetts böra förbjudas att inneha privata uppdrag. För häradshövdingar torde det vara av minst lika stor betydelse som för nämnda domare att ha tillfälle till att på andra vägar än genom de mål och ärenden, de handlägga, vinna erfarenhet om samhällslivet. Kungl. Maj:ts prövning synes här liksom beträffande stats-tjänstemännen i allmänhet i motsvarande ställning utgöra tillräcklig garanti mot uppkomsten av missförhållanden. På många håll i vårt land är tillgången på kvalificerade jurister synnerligen knapp. Att genom ytterligare förbud förminska tillgången kan ej vara ändamålsenligt. Att såsom utredningen föreslagit beröva häradshövdingarna möjlighet att mottaga skiljemannauppdrag, såvida det ej meddelas av offentlig myndighet, skulle helt säkert ofta innebära en otjänst mot allmänheten. Vidare må uppmärksammas, att det förtroende, som från allmänhetens sida hittills kommit underdomarna till del, i icke oväsentlig grad torde ha härrört från den kontakt dessa befattningshavare på olika vägar ha med allmänheten och livet utanför domstolarna. Att det icke kan vara till båtnad för rättskipningen att isolera domarna från det praktiska livet utanför domstolarna, måste ligga i öppen dag. Det får tvärtom läggas vikt uppå att förebygga, att domarna för allmänheten framstå såsom representanter för ensidiga juridiska synpunkter. Snarare borde kontakten mellan utövarna av domarverksamheten och det ekonomiska livets män i samhället ökas. Detta skulle säkert vara ägnat att förebygga sådant missförstånd av rättskipningens handhavande, som under senare år då och då yppats.

Liknande synpunkter ha framförts av *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *hovrätten för Övre Norrland*, *föreningen Sveriges häradshövdingar* och *föreningen Yngre jurister vid Svea hovrätt* ävensom av *fem häradshövdingar*. Vad särskilt angår förbudet att mottaga skiljemannauppdrag har hovrätten över Skåne och Blekinge föreslagit, att förbud icke stadgas för häradshövding att vara ordförande i skiljenämnd, vare sig häradshövding erhållit uppdraget av offentlig myndighet eller blivit därtill utsedd av andra skiljemän.

Över utredningens förslag angående häradshövdingarnas löne ställning ävensom den föreslagna anordningen att placera samtliga häradshövdingar i lönegraden B 2 och låta avlöningsförstärkning, där sådan ifrågakommer, utgå i förhållande till arbetsbördan i varje särskild domsaga ha tillstyrkande utlåtanden avgivits av *samtliga hovrätter* ävensom av *allmänna lönenämnden*. *Svea hovrätt* har emellertid uttalat, att det enligt hovrättens mening varit önskvärt, att lönenivån kunnat läggas något högre än i förslaget skett. Med hänsyn till den försämring i det statsfinansiella läget som inträffat sedan betänkandet avgivits och då det vore önskvärt att förslaget genomfördes utan alltför långt uppskov, ansåge sig hovrätten emellertid ej böra förorda någon allmän höjning. *Göta hovrätt* har, i samband med att hovrätten till-

styrkt utredningens förslag, framhållit angelägenheten av att löneregleringen skedde i överensstämmelse med ett efter vissa principiella riktlinjer utarbetat system för domarkårens löner, samt framlagt vissa synpunkter beträffande sistnämnda fråga. Därvid har hovrätten bland annat framhållit, att löneförmanerna för domarna för närvarande vore synnerligen ojämnt avvägda i förhållande till varandra, varför en allmän översyn av lönerna för domarkåren i dess helhet vore i hög grad av behovet påkallad. *Hovrätten för Övre Norrland* har särskilt betonat, att de föreslagna lönerna enligt hovrättens mening vore de lägsta som borde komma i fråga, då det gällde landets häradshövdingekår. Med hänsyn till att häradshövdingetjänsterna intaga en nyckelposition i fråga om rekryteringen å domarbanan har även *föreningen Yngre jurister vid Svea hovrätt* ansett att i vart fall icke lägre löner borde bestämmas för häradshövdingarna än de, som föreslagits av utredningen.

I ett flertal yttranden har förordats höjning av gränserna för den föreslagna löneskalan. Sålunda har *nedre justitierevisionen* — under hänvisning till att såsom de olika domsagornas placering inom lönegrupperna föreslagits av utredningen den fasta lönen i genomsnitt för samtliga häradshövdingar skulle komma att uppgå till något över 18,000 kronor — uttalat att en lön av denna storlek, om vederbörlig hänsyn toges till häradshövdingarna åvilande ansvar och arbetsuppgifter, måste anses såsom ett minimum utom möjligen i fråga om ett par av de minsta domsagorna. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* har föreslagit, att lönen i lägsta lönegruppen bestämmes till 17,500 kronor och att löneförstärkning utgår med resp. 1,000 kronor, 2,000 kronor, 3,000 kronor och 4,000 kronor i de följande grupperna. Slutligen har *Sveriges advokatsamfund* med hänsyn till nödvändigheten av att göra häradshövdingetjänsterna lockande även för synnerligen framstående domare funnit de av utredningen föreslagna lönerna i vissa, ej närmare angivna fall vara för låga.

I motsats till övriga hörda myndigheter har *statskontoret* förordat en lägre löneställning för häradshövdingarna än utredningen föreslagit. Ämbetsverket anser den föreslagna avlöningen allt för hög med hänsyn till det allmänna löneläget inom civilförvaltningen och anför bland annat:

Det övervägande antalet häradshövdingar skola enligt förslaget i realiteten komma i bättre löneställning än exempelvis hovrättspresidenterna. Den sammanlagda inkomsten för häradshövdingarna i den högsta gruppens domsagor kommer praktiskt taget att överensstämma med avlöningen för justitieråd och regeringsråd, ett förhållande som är ägnat att ingiva desto större betänkligheter som direktiven för 1939 års tjänsteförteckningssakkuniga angivit, att de sakkunnigas omprövning av löneställningen för den allmänna civilförvaltningens befattningshavare skall bedömas med utgångspunkt från gällande verkschefslöner.

Statskontoret har vidare förklarat sig icke kunna tillstyrka förslaget att hänföra häradshövdingarna till avlöningsreglementets löneplan B, enär denna löneplan icke upptager någon ortsguppering, samt i stället förordat en inplacering i löneplanen A. Utöver den klassificering av domsagorna med

hänsyn till dyrortsmomentet, som skulle följa av detta förslag, föreslår statskontoret, i anslutning till vad utredningen förordat, att domsagorna med utgångspunkt i huvudsak från arbetsbördan även indelas i särskilda avlöningsgrupper, därvid emellertid antalet lönegrupper begränsas till tre, den lägsta omfattande förslagets lönegrupper I och II, den mellersta grupperna III och IV samt den högsta motsvarande lönegruppen V. I fråga om lönegradsplaceringen förordar statskontoret häradshövdingarnas inplacering i lönegraderna A 32, A 33 och A 34 så att häradshövding i domsaga tillhörande den av ämbetsverket föreslagna lägsta lönegruppen hänföres till lönegrad A 32 och i domsaga tillhörande den högsta lönegruppen till lönegrad A 34, varvid — i analogi med vad som i sådant avseende gäller beträffande rektorerna vid de högre allmänna läroverken — lönen skulle utgå enligt högsta löneklassen i respektive lönegrader. Till den enligt ett dylikt avlöningssystem utgående grundlönen skulle komma avlöningsförstärkning med 1,000 kronor i den lägsta lönegruppen, 1,500 kronor i den mellersta lönegruppen och 2,000 kronor i den högsta lönegruppen. Förslaget skulle innebära att häradshövding i domsaga, tillhörande högsta lönegruppen och med kansli beläget å I-ort, skulle komma i åtnjutande av en sammanlagd lön, fränsett rörligt tillägg, av $(15,540 + 2,000 =)$ 17,540 kronor, vilket lönebelopp endast obetydligt understeg lönen för hovrättspresident.

Från statskontorets utlåtande anfördes avvikande mening av *statskommissarien Nissen*, med vilken *generaldirektören Björck* instämde. Reservanterna funno sig icke kunna biträda majoritetens förslag, att häradshövdingarna utöver lön enligt någon av lönegraderna A 32—A 34 skulle komma i åtnjutande av särskild avlöningsförstärkning.

I fråga om antalet avlöningsgrupper ha *statskontoret* och *en häradshövding* föreslagit en begränsning av detta antal till tre. Å andra sidan har *en häradshövding* ifrågasatt, att för uppflyttning av vissa domsagor, placerade i lönegrupp III, inrättas ytterligare en mellangrupp med en löneförstärkning av 3,125 kronor. *Två häradshövdingar* ha motsatt sig lönegruppsindelning överhuvud och föreslagit en enhetlig löneställning, motsvarande i det ena fallet den högsta och i det andra ungefär den närmast högsta enligt förslaget.

Den föreslagna fördelningen av domsagorna på de fem lönegrupperna har *Svea hovrätt* funnit i huvudsak väl avvägd, såvitt angår de under hovrätten lydande domsagorna. De erinringar i detta hänseende, som framförts i vissa från häradshövdingar inkomna yttranden förutsätter hovrätten skola vinna tillbörligt beaktande. Beträffande de *Göta hovrätt* underlydande domsagorna har denna hovrätt föreslagit uppflyttning av en domsaga och nedflyttning av två domsagor. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har lämnat utredningens förslag beträffande lönegruppsplaceringen utan erinran, medan *hovrätten för Övre Norrland* förordat uppflyttning av två domsagor. Yrkanden om högre lönegruppsplacering ha vidare framförts av *sjutton häradshövdingar*.

I åtskilliga yttranden ha häradshövdingarna ansetts böra bibehållas vid sin nuvarande rätt till semester och annan tjänstledighet, oaktat de skulle inordnas under civila avlöningsreglementet. Sålunda har *hovrätten för Övre Norrland* hemställt om sådan jämkning i domsagoutredningens förslag att envar häradshövding, oberoende av levnadsålder, alltjämt skall äga åtnjuta semester under 45 dagar. Häradshövdingens rätt till ledighet från vissa ämbetsgöromål för utförande av andra dylika göromål bör enligt hovrättens mening tryggas genom tydliga författningsbestämmelser. Vidare finner hovrätten önskvärt att häradshövding beredes möjlighet att under ett antal dagar årligen utan avdrag å lönen erhålla ledighet för vissa ändamål som ha samband med hans tjänst. I nu angivna hänseenden har *föreningen Sveriges häradshövdingar* intagit samma ståndpunkt som hovrätten för Övre Norrland. Varken häradshövdingeföreningen eller *nedre justitierevisionen* ha ansett möjligt att inskränka den häradshövdingarna enligt gällande domsagostadga tillkommande rätten till partiell ledighet och ledighet för enskilda angelägenheter utöver semestertiden. Nedre revisionen anför härom:

Denna rätt torde icke vara att betrakta som en löneförmån utan som en motvikt mot den ojämnhet i arbetsbördan, som häradshövdingarna äro underkastade. I domsagorna uppstå som bekant tidvis sådan anhopning av göromål, att arbetsbördan stiger långt över vad som kan anses normalt. Tillfälle till återhämtning måste därför ges häradshövdingarna. I annat fall kan befaras att nödvändigheten av sjukledighet stegras i en omfattning, som ej är önskvärd. Det bör även erinras om att underdomarna mer är flertalet andra tjänstemän äro tvingade till att följa med lagstiftningen på skilda områden och hålla sig underrättade om vad som sker inom rättslivet. För sådant ändamål måste häradshövdingarna i stor utsträckning anlita tid, som eljest skolat kunna användas till rekreation.

Även *nio häradshövdingar* ha uttalat sig för bibehållande i oförändrad omfattning av rätten till avdragsfri ledighet för enskilda angelägenheter.

Med avseende å utredningens i olika hänseenden framlagda förslag rörande övergången till den nya ordningen för de vid tiden för dens ikraftträdande redan utnämnda häradshövdingarna har *allmänna lönenämnden* uttalat, att dessa förslag icke föranledde någon erinran från nämndens sida. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* har ställt sig mera tveksam och ifrågasatt, huruvida icke de tilltänkta övergångsbestämmelserna innebure någon obillighet gentemot häradshövdingarna i fråga.

Mot den föreslagna successiva minskningen under en övergångstid av tio år av de redan utnämnda häradshövdingarnas löner har *föreningen Sveriges häradshövdingar* uttalat en bestämd gensaga. Föreningen vänder sig därvid mot utredningens uppfattning att det nuvarande avlöningssystemet icke skulle giva häradshövdingarna rätt till mer än en ringa del av deras nuvarande inkomster samt anför härom:

Att denna uppfattning icke är riktig framgår redan av den översikt av avlöningssystemets tillkomst, som i betänkandet lämnats. Utredningen framhåller, att vid 1874 års reglering av domsagoinkomsterna ansågs, att häradshövdingarna

hövdingarnas inkomster fortfarande som dittills till en del skulle grundas på allmänhetens avgifter, vilka bibehölls i den utsträckning att de beräknades i princip skola motsvara förvaltningskostnaderna, medan den egentliga avlöningen skulle utgå av statsmedel. Emellertid gick utvecklingen därefter genom penningvärdets fall snart därhän, att förhållandet mellan löseninkomsterna och statslönen blev omvänt, den huvudsakliga inkomsten kom åtminstone under normala förhållanden att utgöras av löseninkomsterna, den mindre delen av statslön. Riktigheten av denna utredningens framställning vilsoordas av föreningen. Det angivna förhållandet har varit rådande åtminstone sedan långt före sekelskiftet och således i varje fall redan vid den tid, då de i tjänsten äldsta av nuvarande häradshövdingar utnämns, och förhållandet har än starkare framträtt genom de under förra världskriget av staten vidtagna höjningarna av vissa lösensatser.

Det sålunda förändrade avlöningssystemet har av statsmakterna godkänts. Ehuru sportelinkomsterna på angivet sätt i flertalet domsagor vida överstego förvaltningskostnaderna, har icke den staten genom kungl. cirkuläret den 16 februari 1903 förbehållna rätten att av sådant skäl jämka de med ämbetet förenade tjänstgöringspenningar och förvaltningskostnadsbidrag vid något tillfälle utnyttjats. Tvärtom har den omnämnda höjningen av lösensatserna vidtagits, ehuru den beträffande flertalet domsagor ej erfordrades för täckandet av de förhöjda förvaltningskostnaderna. Genom dyrtidstillägg och partiell löneförbättring har sörts för att häradshövdingarnas sammanlagda inkomster av ämbetet vida överstiga sportelöverskottet. Så gott som i varje fall, då på grund av ny lagstiftning ökning av förvaltningskostnaden uppstått, har ny expeditionslösen tillerkänts häradshövdingarna, ehuru sportelöverskottet redan funnits, och då genom ny lagstiftning lösen för expedition upphört, har ersättning för vad häradshövdingarna sålunda förlorat tillerkänts dem. Genom bestämmelserna om häradshövdingens bidrag till avlöningen åt sekreterare och andre notarier i domsagorna har så avpassat avdrag å häradshövdingens lön och tjänstgöringspenningar i vissa domsagor gjorts, att därigenom häradshövdingens rätt till sportlerna uppenbarligen erkänts. Slutligen hava genom kungörelsen den 20 maj 1927 de häradshövdingar, som före viss, numera förfluten tid förklarar sig villiga underkasta sig kungörelsens bestämmelser — vilket alla dåvarande häradshövdingar gjort — berättigats uppbära vissa då gällande lösensatser, som förut endast haft provisorisk karaktär.

Genom sålunda vidtagna åtgärder och beslut hava statsmakterna icke blott i princip erkänt, att lösenmedlen utgöra en del av häradshövdingens avlöning, utan även bestämt den ungefärliga storleken av denna avlöning.

Det ligger i sakens natur, att häradshövding, som under nu angivna förhållanden sökt och erhållit sitt ämbete, också äger rätt till den sålunda bestämda lönen. Varje tvekan i detta hänseende är ock undanröjd genom den häradshövding givna fullmakt å sitt ämbete i domsagan »med rätt» enligt fullmaktens uttryckliga ordalag, »att åtnjuta den lön och de övriga förmåner, som enligt stat och författningar äro förenade med häradshövdingeämbetet i nämnda domsaga». I fullmakten, som uppenbarligen omfattar alla förmåner av tjänsten, lön, tjänstgöringspenningar, sportler, semester och annan ledighet, pension m. m., är dessutom särskilt anmärkt i vilka fall häradshövdingen är skyldig underkasta sig ändring i dessa förmåner. I sådant hänseende säges, fränsett möjligen fullmakter som tillkommit innevarande år, allenast, att tjänsteinnehavaren är skyldig underkasta sig, förutom bestämmelserna i kungörelsen den 20 juni 1919 om skyldighet för häradshövding som därefter utnämnes att i sammanhang med en allmän omorganisation av underrätterna övergå till annan jämnställd eller högre tjänst vid sådan domstol. den ändring i domsagans område och den minskning i tjänstgöringspenningar, som fram-

deles kan varda bestämd. Till yttermera visso är i den i fullmakten återopade kungörelsen tillagt: »dock att tjänsteinnehavare ej skall vara pliktig att i anledning av övergång till ny tjänst vidkännas minskning i honom tillförsäkrade avlöningsförmåner».

Det må i detta sammanhang vidare erinras, att vid övergången år 1874 till det nuvarande avlöningssystemet uttryckligen utsades att de häradshövdingar, som då hade fullmakt utan förbehåll på sitt ämbete, i följd därav icke voro skyldiga att utan gottgörelse underkasta sig en lönereglering och även tillerkändes full ersättning för minskad löneinkomst, ehuru denna utgick enbart i sportler, samt även sadas vara »ovillkorligen berättigade» att under sin återstående tjänstetid själva bruka sina — i övriga fall till statsverket indragna — boställen. Denna princip, att innehavare av fullmakt å ämbete icke är skyldig att underkasta sig andra minskningar i de med tjänsten förenade förmåner, än fullmakten angiver, är just fullmaktens reella innebörd, och har, vad häradshövdingarna beträffar, vunnit beaktande, icke blott i ovan återgivna stadgande i 1919 års kungörelse utan även i åtskilliga andra övergångsstadganden. I detta avseende tillåter sig föreningen ytterligare hänvisa till den utredning om sportlernas rättsliga natur som framlagts vid 1940 års riksdag av Å. Holmbäck och B. Gezelius i motion i andra kammaren nr 235 i anledning av ifrågasatt nedskärning av viss sportlersättning.

Även om en tendens till ändring i uppfattningen rörande ämbetsfullmaktens natur under senare år skulle gjort sig gällande hos Kungl. Maj:t i justitiedepartementet och riksdagen, kan rätteligen ej heller en dylik ändring i åskådningen tillerkännas retroaktiv verkan och vinna tillämpning å häradshövding som utnämnts, innan denna tendens på något sätt kommit till uttryck.

Med hänsyn till det anförda har det synts föreningen uppenbart, att de nuvarande häradshövdingarna hade ett rättsligt anspråk att bibehållas vid de med ämbetet förenade förmånerna samt att de med denna utgångspunkt icke kunde godkänna någon successiv nedsättning i den av utredningen föreslagna kompensationen för minskade inkomster utan ansåge att denna borde kvarstå orubbad för varje i tjänst varande häradshövding under hans återstående tjänstetid. Dock har föreningen, med hänsyn till den föreslagna förbättringen i pensionen, funnit ett avdrag berättigat i ersättningens årliga belopp motsvarande pensionsökningen minskad med den årliga pensionsavgiften. En begränsning uppåt av ersättningens belopp syntes föreningen även riktig. I några extrema fall hade det tillämpade avlöningssystemet otvivelaktigt medfört uppenbart orimliga löneinkomster, och det rent orimliga borde enligt föreningens mening icke kunna grunda något rättsanspråk. Vad föreningen anført rörande de nuvarande häradshövdingarnas rättsliga ställning har synts föreningen böra föranleda att de häradshövdingar, som övergå å ny stat, berättigas erhålla övergångsersättning enligt av utredningen för första året angivna beräkningsgrunder under hela sin återstående tjänstetid.

Även några *häradshövdingar* ha gjort anmärkningar mot förslaget i förvarande del.

Tre häradshövdingar ha gjort gällande rättsliga anspråk att vara bibehållna vid oförändrade förmåner samt till stöd härför utvecklat liknande synpunkter som häradshövdingeföreningen. De ha på denna grund ansett

kompensation för inkomstminskning böra utgå med oförändrat belopp under hela deras återstående tjänstetid, därvid en av dem i likhet med föreningen godtagit den av utredningen förordade begränsningen av övergångsersättningen till fyra femtedelar av den beräknade inkomstminskningen medan de båda övriga icke funnit bärande skäl för en sådan nedsättning. Den ene av de sistnämnda har krävt att varda bibehållen vid den inkomst ämbetet enligt utredningens beräkningar givit för perioden 1934—1938. De båda övriga av nu ifrågavarande häradshövdingar ha under åberopande av billighets skäl likaledes motsatt sig att de redan utnämnda häradshövdingarna försattes i en sämre ekonomisk ställning.

Svea hovrätt har uttalat, att det vore lyckligast, om de nya avlöningsvillkoren så bestämdes, att häradshövdingarna kunde förväntas allmänt övergå på den nya staten utan att känna den besvikelse, som skulle uppstå, därest förmånerna komma att avsevärt understiga vad man ansett sig äga påräkna med stöd av domarfullmakten. Ur denna synpunkt vore det enligt hovrättens mening särskilt önskvärt att övergångsersättningen finge under hela tjänstetiden utgå med samma belopp som under första övergångsåret. Även *hovrätten över Skåne och Blekinge* har ansett billigheten tala för att nuvarande häradshövdingar icke få vidkännas avsevärd minskning av sina löneförmåner i förhållande till vad de hade anledning förvänta, då de sökte sina ämbeten. Hovrätten har med hänsyn härtill ifrågasatt att den föreslagna reduceringen med en tiondel om året av den under första övergångsåret utgående ersättningen så begränsas att reducering av övergångsersättningen icke skall äga rum, därest häradshövdingars sammanlagda löneförmåner under första övergångsåret understiger lönen i lönegrupp V enligt förslaget, samt att för övriga häradshövdingar reduceringen skall upphöra, när lönebeloppet nedgått till nämnda höjd.

Statskontoret har föreslagit sådan inskränkning i rätten till övergångsersättning, att antalet övergångsår icke finge överstiga antalet tjänsteår i innehavande befattning. Till stöd härför har ämbetsverket anfört att häradshövding, som tillträtt sitt ämbete allenast ett eller annat år före löneredningens ikraftträdande, eljest skulle komma i en åtskilligt — av förhållandena näppeligen motiverad — gynnsammare löneställning än de till tjänsteåren äldre häradshövdingarna. I fråga om övergångsersättningens storlek har statskontoret, med hänsyn till den efter krigsutbrottet inträffade nedgången av sportelintäkterna i det ojämförligt största antalet domsagor, ansett tillräckligt, om kompensationen för indragna sportler begränsades till högst 6,000 kronor i stället för högst 10,000 kronor.

Vad angår den tidsperiod, som enligt utredningens förslag skulle läggas till grund för övergångsersättningens beräkning, har *Göta hovrätt* framhållit, att den period, för vilken ersättningen blivit av de sakkunniga beräknad — åren 1934—1938 — vore en period av utpräglad högkonjunktur, under vilken särskilt på grund av livlig fastighetsbildning och byggnadsverksamhet häradshövdingarnas sportelinkomster legat på en hög nivå men att sedermera till följd av kriget en stark nedgång inträtt i häradshövdingarnas sportelinkomster. Med hänsyn till dessa starka växlingar har hovrätten ansett

det kunna ifrågasättas, om ej övergångsersättningen borde beräknas med ledning av medelinkomsten under en något längre tidsperiod, förslagsvis de tio sista åren före lönereglernas ikraftträdande.

Till de förmåner av tjänsten, varpå de nuvarande häradshövdingarna skulle ha rättsligt anspråk, har *föreningen Sveriges häradshövdingar* räknat även rätten till ledighet utöver semestern, och det i 4 § 2 mom. avlöningsreglementet stadgade särskilda villkoret för rätten att innehava bisysslor har föreningen ansett ej kunna göras gällande på dessa. Att så kan ske har emellertid förutsatts av *statskontoret* som — under erinran om huru i sådant hänseende förfarits vid 1925 års landsstatslönerreglering och 1926 års lönerreglering för justitieråd och regeringsråd — ansett det kunna ifrågasättas om icke ovillkorligt förbud för häradshövdingarna att innehava privata uppdrag borde träda i kraft omedelbart i samband med genomförandet av den nya lönerregleringen. Med avseende fäst vid den av ämbetsverket föreslagna lönesättningen för dem har *statskontoret* emellertid icke velat motsätta sig en övergångsbestämmelse av den av utredningen åsyftade innebörden med den begränsningen likväl, att övergångstiden sattes till fem år.

Förslaget om sänkning av pensionsåldern vid övergång å den nya staten för häradshövding, som utnämnts före den 1 juli 1935, har föranlett invändning från *föreningen Sveriges häradshövdingar*, som ansett att sådan häradshövding av billighetsskäl borde bibehållas vid sin rätt att kvarstå i tjänst tills han fyllt 70 år oavsett om han kvarstannade å gammal stat eller ej. Rätt att kvarstanna i tjänst till 70 års ålder och att därunder åtnjuta oförändrade avlöningsförmåner har gjorts gällande av *två häradshövdingar*. *En häradshövding* har påyrkat den nuvarande åldersgränsens bibehållande av billighetsskäl, medan ytterligare *en häradshövding* — vilken funnit obilligt att sänka pensionsåldern i samband med genomförandet av en faktisk inkomstförsämring — ansett att övergångstiden, därest sänkningen ändock genomfördes, borde göras längre än i förslaget förutsatts. I motsats härtill har *statskontoret* föreslagit meddelandet av övergångsbestämmelser liknande dem, som enligt civila tjänstepensionsreglementet gällt för annan innehavare av domarämbete än justitieråd och regeringsråd. Övergångsanordningen skulle härigenom komma att omfatta två etapper och en sammanlagd tid av endast fyra år.

Till belysande av hur de av utredningen föreslagna övergångsbestämmelserna skulle komma att verka har *föreningen Sveriges häradshövdingar* anfört följande.

Såsom exempel på hur förhållandet skulle komma att te sig för en häradshövding, vars inkomster i medeltal under de sista tio åren uppgått till c:a 24,000 kronor, må erinras att, därest pensionsåldern sänkes från 70 till 67 år, hans förlust skulle komma att uppgå till tre gånger skillnaden mellan lön och pension eller omkring 48,000 kronor jämte pensionsavgift 743 kronor för varje år, varmed hans ålder understigit 67 år. Därjämte skulle han

förlora sin rätt till ledighet utöver semestern och sin frihet att åtaga sig enskilda uppdrag. Uppenbarligen skulle han för mindre än hälften av vad han sålunda enligt förslaget skulle förlora kunna förvärva den högre pension och den sjukersättning, varav de nytillkomna förmånerna skulle komma att bestå.

Under hänvisning till det sålunda återgivna exemplet uttalar föreningen, att de särskilda övergångsförmåner, som i utredningens förslag erbjudas, icke äro för häradshövdingarna lockande. Vidare påtalar föreningen i detta sammanhang, att utredningen icke verkställt någon verklig jämförelse mellan ställningen för den häradshövding, som övergår på den nya lönestaten, och för den, som förklarar sig icke villig därtill, utan nöjt sig med ett uttalande, vilket närmast syntes gentemot dem, som till äventyrs icke skulle vilja godtaga de erbjudna övergångsförmånerna, hava karaktären av ett hot om represalier, ett hot varav dessa häradshövdingar säkerligen icke gjort sig förtjänta. Föreningen yrkar i anslutning härtill en med rätt och billighet överensstämmande behandling av de häradshövdingar, som av en eller annan anledning finna sig ej kunna övergå å ny stat. Från *Svea hovrätts* sida har utredningens förslag rörande avlöningsförmånerna till häradshövding som icke övergår på ny stat föranlett det uttalandet att, även om staten antoges juridiskt sett hava fri bestämmanderätt när det gällde nedsättning av löseninkomsterna, denna rätt emellertid ej borde så begagnas, att häradshövdingens valfrihet mellan gammal och ny stat bleve allenast skenbar. *Statskontoret* slutligen har förklarat sig icke vilja göra erinran mot utredningens förslag i förevarande del.

Departementschefen.

Vad domsagoutredningen föreslagit i fråga om häradshövdingarnas avlöning och vad därmed sammanhänger anser jag mig i allt väsentligt kunna tillstyrka.

En löneskala å 16,000—21,000 kronor synes av skäl som utredningen i betänkandet närmare utvecklat vara väl avvägd och torde såsom utredningen anfört motsvara den spännvidd, som bör råda mellan lönerna i olika domsagor, med hänsyn framför allt till arbetsbördan och det därmed förenade ansvaret. Jämte lönen bör utgå rörligt tillägg och jämväl kristillägg enligt vanliga grunder. Då häradshövdingarnas avlöningssystem enligt förslaget anslutes till civila avlöningsreglementet, bör såsom utredningen förordat deras rätt till stämpelprovision upphöra. Den i yttrandena berörda frågan om häradshövdingarnas befriande i viss utsträckning från skyldigheten att handhava stämpelförsäljning torde komma att upptagas till prövning i särskild ordning.

Domsagoutredningens förslag innebär i fråga om den tekniska utformningen av lönesystemet, att samtliga häradshövdingar, i likhet med vad som redan tidigare skett beträffande vattenrättsdomarna, placeras i lönegraden B 2. Domsagorna skola emellertid indelas i fem fasta avlöningsgrupper. Löneförmåner efter nämnda lönegrad skola utan andra tillägg än rörligt tillägg

och kristillägg utgå till häradshövdingar i domsagor som tillhöra den lägsta gruppen, medan häradshövdingar i övriga lönegrupper därjämte skola erhålla avlöningsförstärkning med bestämt belopp för varje grupp. Skillnaden i lönebelopp mellan angränsande grupper skall enligt förslaget bliva 1,250 kronor. Även i dessa hänseenden ansluter jag mig till förslaget.

För domsagornas inplacering i de särskilda lönegrupperna har utredningen verkställt omfattande undersökningar rörande arbetsbördan i domsagorna. Det är utan tvivel riktigt att, såsom utredningen framhållit, vid gruppindelningen hänsyn tages icke blott till antalet mål och ärenden av olika slag utan även till sådana faktorer som icke kunna statistiskt angivas. Arbetsbördan ökas exempelvis, om fastighetsförhållandena, såsom i vissa domsagor inom Kopparbergs län, äro av invecklad beskaffenhet. Ytterligare må framhållas att arbetsbördan är till en viss grad beroende av sådana omständigheter som att ting hållas på olika tingsställen, i synnerhet om resorna till tingen äro långa och tidsödande. Vid gruppindelningen bör emellertid, såsom jämväl skett i domsagoutredningens förslag, även tagas i betraktande vissa förhållanden som icke omedelbart äga betydelse för arbetsbördan, t. ex. kansliortens karaktär och belägenhet. På grund härav torde i enlighet med förslaget vissa domsagor i övre Norrland liksom Härjedalens domsaga böra placeras i högre lönegrupp än arbetsbördan i och för sig skulle motivera.

De av domsagoutredningen verkställda statistiska undersökningarna rörande arbetsbördan i domsagorna ha inom departementet fullföljts beträffande åren 1939—1941. Efter granskning av de sålunda kompletterade uppgifterna och övervägande av de övriga förhållanden, vilka enligt vad nyss anmärkts böra beaktas vid domsagornas indelning i lönegrupper, anser jag mig kunna i huvudsak tillstyrka det av utredningen framlagda förslaget till gruppindelning. Endast ett fåtal justeringar synas böra ifrågakomma, delvis till följd av förändringar som i olika avseenden inträffat efter förslagets framläggande. Norra Möre och Stranda samt Villands domsagor torde sålunda böra hänföras till grupp I i stället för grupp II, och till grupp II torde böra från grupp III överföras Östersysslets domsaga, Aska, Dals och Bobergs domsaga, Marks och Borås domsagor samt Gälds och Albo domsaga. Förslag om sammanslagning av de båda Gotlandsdomsagorna samt av Södersysslets och Nordmarks domsagor — samtliga av domsagoutredningen uppförda i grupp I — har såsom förut nämnts genom proposition förelagts årets riksdag. Om propositionen bifalles, böra de nya domsagorna tillhöra grupp III; i motsatt fall är avvikelse från förslaget icke påkallad beträffande ifrågavarande domsagor. Huruvida Östernärkes domsaga skall såsom föreslagits tillhöra grupp III eller hänföras till grupp II synes vara beroende av huruvida vissa till domsagan hörande områden komma att före löneregleringens ikraftträdande införlivas med Örebro stad i enlighet med därom väckt förslag. I övrigt har jag icke funnit tillräckliga skäl föreligga att för närvarande föreslå någon ändring i den av utredningen förordade indelningen. Omplacering bör på sätt utredningen framhållit ske, därest beträffande en domsaga arbetsförhållandena undergå betydande och varaktig ändring. Dock bör den

avlöningsförstärkning, som följer av fastställd gruppindelning för en domsaga, anses häradshövdingen tillförsäkrad under hans ämbets tid på samma sätt som den egentliga lönen.

I överensstämmelse med vad nu sagts rörande domsagornas indelning i lönegrupper har på grundval av den för närvarande gällande domsagoindelingen upprättats förslag till gruppindelning, vilket torde få fogas vid statsrådsprotokollet såsom bilaga. Enligt detta förslag skulle i grupp I upptagas 23, i grupp II 27, i grupp III 29, i grupp IV 31 samt i grupp V 6 domsagor. Gruppindelningen bör såsom utredningen föreslagit fastställas av Kungl. Maj:t inom en av riksdagen angiven ram. Denna torde lämpligen böra bestämmas så att utrymme finnes för uppflyttning i högre lönegrupp, då så beträffande någon domsaga finnes påkallat med hänsyn exempelvis till att med domsagan införlivas en stad som tidigare haft rådhusrätt. Jag vill därför föreslå, att riksdagen medger Kungl. Maj:t att, om särskilda förhållanden därtill föranleda, till en var av lönegrupperna II—IV hänföra två domsagor utöver det antal som nyss angivits, eller således — med utgångspunkt från den angivna gruppindelningen — till grupp II högst 29, till grupp III högst 31 och till grupp IV högst 33 domsagor.

I 4 § 2 mom. civila avlöningsreglementet stadgas förbud för dem som äro underkastade reglementet att utan särskilt, beträffande högre tjänstemän av Kungl. Maj:t meddelat tillstånd mottaga uppdrag såsom styrelseledamot eller tjänsteman hos verk, bolag, förening eller inrättning, vars verksamhet har huvudsakligen ekonomiskt syfte, eller annat därmed jämförligt uppdrag. Domsagoutredningens förslag innebär att för häradshövdingar skall gälla ett ovillkorligt förbud att mottaga icke blott dylikt uppdrag utan även skiljemannauppdrag, såvida det ej meddelas av offentlig myndighet. Häradshövdingarna skulle sålunda i fråga om rätten att mottaga uppdrag utom tjänsten bliva likställda med justitieråd och regeringsråd. För de av utredningen förordade bestämmelserna tala otvivelaktigt principiella skäl av synnerlig styrka. Det är såsom utredningen framhållit av särskild vikt, att en häradshövding är oberoende i ekonomiskt hänseende och att anledningar till misstanke om bristande övöld undanröjas. Framhållas må även, att de löneförmåner som enligt förslaget tillerkännas häradshövdingarna i viss mån äro avvägda med hänsyn till att restriktioner av ifrågavarande slag skola fastställas. Jag delar på grund härav utredningens uppfattning, att ovillkorligt förbud bör stadgas för häradshövding att mottaga sådana uppdrag som avses i 4 § 2 mom. civila avlöningsreglementet. Även i fråga om skiljemannauppdragen synas restriktioner vara på angivna grunder motiverade. Härvidlag kan man emellertid icke underlåta att taga hänsyn till den i yttrandena framförda invändningen, att ett förbud på åtskilliga orter i landet kunde medföra olägenheter såtillvida att domarerfarenhet icke skulle stå till buds vid avgörandet av tvister enligt skiljemannalagen och att skiljemannainstitutet härigenom skulle förlora i värde. De svårigheter, som i vissa fall skulle uppstå att finna annan lämplig skiljeman än en häradshövding, ha även föranlett utredningen att från förbudet undantaga skiljemannauppdrag som meddelas av offentlig

myndighet. Med hänsyn till angivna förhållanden finner jag mig böra förorda den jämkningen i förslaget, att ifrågavarande förbud icke heller skall gälla enskilda uppdrag att vara ordförande i skiljenämnd eller ensam skiljedomare. I likhet med domsagoutredningen anser jag, att en övergångsbestämmelse bör meddelas av innebörd att det föreslagna ovillkorliga förbudet mot innehav av uppdrag under de tio första åren efter löneregleringens ikraftträdande icke skall gälla sådana uppdrag som innehavas vid ikraftträdandet. Dock bör, likaledes i enlighet med förslaget, Kungl. Maj:ts tillstånd utgöra villkor för fortsatt innehav av ett uppdrag, därest sådant tillstånd såvitt angår andra tjänstemän erfordras på grund av avlöningsreglementets bestämmelser.

I likhet med domsagoutredningen anser jag det icke vara erforderligt att beträffande häradshövdingarna stadga undantag från de regler om semesterledighet som gälla enligt civila avlöningsreglementet. Även i fråga om tjänstledighet för offentligt uppdrag m. m. samt till följd av olycksfall i tjänsten, sjukdom m. m. böra såsom utredningen förordat avlöningsreglementets föreskrifter äga tillämpning. Liksom hittills skall häradshövding enligt det föreliggande förslaget i viss utsträckning vara befriad från tjänstegöromål, vilka anses kunna anförtros åt underordnade befattningshavare. Bestämmelser härom finnas upptagna i domsagostadgan, vilken kommer att omarbetas med anledning av de ändringar i personalorganisationen som kunna bli beslutade i förevarande sammanhang. Det är uppenbart och följer även av civila avlöningsreglementet, att någon avkortning av häradshövdingens lön icke ifrågakommer vid befrielse från tjänstegöromål i denna ordning; såsom domsagoutredningen framhållit kan här icke anses vara fråga om tjänstledighet för häradshövding utan om en av tjänstgöringsförhållandena påkallad arbetsfördelning i domsagorna. I domsagostadgan finnes för närvarande ett stadgande därom att tjänstledighet må beviljas häradshövding för vinnande av lätnad i arbetsbördan och ombesörjande av enskilda angelägenheter under sammanlagt högst en och halv månad årligen. I regel utgår under sådan ledighet oavkortad lön. Rätten till ledighet är enligt nämnda stadgande begränsad på så sätt, att den i regel icke kan medgivas för tid varunder allmänt tingsammanträde eller sammanträde för tings avslutande infaller. Denna ledighet äger samband med de säregna förhållandena i domsagorna, kännetecknade bland annat av stor ojämnhet i arbetsbördan, vilken tidvis — såsom till följd av större rannsakingar och andra extra förrättningar — kan stiga långt utöver den normala. Med hänsyn härtill torde det för närvarande icke vara tillrådligt att helt bortskära möjligheten till sådan särskild ledighet för häradshövding, utan synes man i avvaktan på närmare erfarenheter tills vidare böra stanna vid en avkortning av ledigheten. Denna, vilken liksom för närvarande icke bör få innebära befrielse från de ordinarie egentliga domargöromålen, torde sålunda böra inskränkas till femton dagar om året.

Mot vad domsagoutredningen anfört i fråga om häradshövdingarnas pensionsförmåner synes intet vara att erinra, liksom ej heller mot förslaget rörande befrielse för häradshövdingarna att tillhöra den för dem samt landssekreterarna och landskamrerarna gemensamma familjepensionsföreningen.

Utredningens förslag angående successiv sänkning av pensionsåldern för de häradshövdingar, som äro utnämnda före den 1 juli 1935 och ej övergått på ny pensionsstat, torde utgöra en ur billighetssynpunkt tillfredsställande lösning.

Enär häradshövdingarna i allmänhet skulle genom den föreslagna löne-regleringen erhålla minskade löneinkomster, har domsagoutredningen funnit det vara skäligt att en viss gottgörelse härför beredes dem. Storleken av denna ersättning skulle enligt förslaget för varje häradshövding bestämmas med hänsyn till hans genomsnittliga inkomst under femårsperioden närmast före lönerегleringens ikraftträdande. Ersättningen skulle successivt minskas samt helt upphöra efter tio år.

I några av de i ärendet avgivna yttrandena, bland andra de som avgivits av Svea hovrätt, skånska hovrätten och häradshövdingföreningen, har uttalats den meningen att någon reducering av ersättningen icke borde ske eller att reduceringen borde på visst sätt begränsas. Hovrätterna ha härför åberopat billighetsskäl, medan häradshövdingföreningen grundat sitt yrkande på den uppfattningen att de nuvarande häradshövdingarna ägde ett rättsligt anspråk på att bibehållas vid sina löneförmåner.

Med anledning av dessa uttalanden må framhållas, att motsvarande spörsmål tidigare vid olika tillfällen varit föremål för statsmakternas prövning. Vid lönerегleringen för landsstatstjänstemännen år 1925, då landssekreterares och landskamrerares sportler indrogos, bestämdes att dessa ämbetsmän skulle såsom ersättning för minskade inkomster, beräknade efter genomsnittet för de fem närmast föregående åren, erhålla ett personligt lönetillägg, vilket efter hand skulle minskas på sådant sätt att det helt borföll tio år efter lönerегleringens genomförande. Efter liknande grunder beslöts år 1939 avveckling av den stämpelprovision som utgått till befattningshavare, å vilka de civila avlöningsreglementena bleve tillämpliga. Befattningshavare, som före den 1 juli 1939 varit berättigade till stämpelprovision och för samma år ägt uppbära dylik provision, skulle för år 1940 äga tillgodoräkna sig oavkortad provision, varefter denna för varje år skulle minskas med en femtedel och således upphöra efter fem år. I detta sammanhang bör även erinras om de åtgärder som i lönehänseende vidtagits med anledning av 1934 års lagstiftning om inteckningsförnyelsernas avskaffande. Nämda år beslöts att häradshövdingarna liksom rådhusrätternas befattningshavare samt sportelberättigade städer skulle erhålla gottgörelse av statsverket för förlusten av sportelinkomsten av dylika inteckningsärenden. Ersättningen till häradshövdingarna skulle utgå så länge nuvarande lönerегlering förbleve gällande, men frågan om jämkning i ersättningsbeloppen skulle upptagas till övervägande efter förloppet av några år. Så skedde år 1940, då en reduktion av ersättningsbeloppen beslöts efter vissa grunder. Vid behandlingen av denna ersättningsfråga i propositionen till 1934 års riksdag (nr 101) uttalade föredragande departementschefen, i motsats till vad som gjorts gällande i ett i ärendet avgivet yttrande, den uppfattningen att de sportelberättigades anspråk på gottgörelse endast kunde grundas på billig-

hetsskäl, icke på en staten åvilande skyldighet. I detta avseende må här ytterligare endast hänvisas till vad domsagoutredningen anfört därom att häradshövdingarna icke synas äga något rättsligen grundat anspråk på att lösensatserna i expeditionslösenförordningen skola bibehållas just vid sina nuvarande belopp, vilka bestämts med hänsyn till att häradshövdingarna skulle svara för förvaltningskostnaderna.

Såsom framgår av vad nu anförts står det föreliggande förslaget om övergångsersättning till häradshövdingarna i principiell överensstämmelse med tidigare tillämpat förfarings sätt i motsvarande fall. Den närmaste parallellen erbjuder 1925 års lönereglering för landsstatstjänstemännen, till vilken förslaget även i sak nära ansluter sig. Då förslaget synes mig uppfylla de krav som ur billighetssynpunkt rimligen kunna uppställas, finner jag mig böra förorda dess genomförande efter vissa jämkningar som i det följande skola omnämnas.

Utredningen har föreslagit att övergångsersättningen, såsom skedde beträffande landssekreterarna och landskamrerarna, skall beräknas på grundval av vederbörande häradshövdingars medelinkomst under de fem åren närmast före löneregleringens ikraftträdande. De av utredningen i betänkandet angivna ersättningsbeloppen, vilka äro avsedda att giva en föreställning om beloppens storlek, äro grundade på inkomsterna under åren 1934—1938. Dessa år voro en period av utpräglad högkonjunktur, under vilken sportelinkomsterna lågo på en hög nivå. Åren efter 1939 ha däremot medfört en viss, ibland rätt betydande minskning av sportlerna. Med hänsyn till dessa växlingar synes det, såsom jämväl i yttrandena ifrågasatts, vara lämpligt att övergångsersättningen bestämmas med ledning av medelinkomsten under en längre period, förslagsvis de tio åren närmast före löneregleringens ikraftträdande.

I överensstämmelse med domsagoutredningens förslag torde ersättningen under första övergångsåret böra utgå med fyra femtedelar av skillnaden mellan de på angivet sätt uppskattade inkomsterna enligt nuvarande ordning och de nya löneförmånerna. De senare utgöra som förut angivits lön enligt lönegrad B 2 samt för häradshövdingar i domsagor, som placeras i någon av lönegrupperna II—V, jämväl avlöningsförstärkning. Även rörligt tillägg och kristillägg böra inräknas vid jämförelsen. Att rörligt tillägg icke inräknades i utredningens förslag motiverades med att detta tillägg ungefärligen motsvarade den höjning av pensionsavgifterna som skulle inträda vid övergången till den nya ordningen. Sedan förslaget avgavs, har emellertid tillägget avsevärt höjts samt kristillägg tillkommit.

En beräkning av övergångsersättningarna efter dessa grunder medför i jämförelse med utredningens beräkningar en genomgående sänkning av ersättningsbeloppen. Härtill bidrager, förutom de nyssnämnda ändrade beräkningsgrunderna, den omständigheten att ersättningen för förlorad lösen för inteckningsförsäkringar, såsom förut omnämnts, i åtskilliga domsagor betydligt nedsatts sedan domsagoutredningen avgav sitt förslag. Då den nya löneregleringen förutsättes skola träda i kraft den 1 juli 1943, böra ersättningsbeloppen, då uppgifter för år 1942 föreligga, omräknas med ledning av medel-

inkomsten under tioårsperioden 1933—1942. Härav kunna givetvis mindre jämkningar föranledas i de nu på grundval av inkomsterna för åren 1932—1941 uträknade beloppen. Dessa senare ha för varje domsaga införts å den bilaga till statsrådsprotokollet, som utvisar domsagornas indelning i lönegrupper. Det bör anmärkas, att på grund av särskilt beslut av 1940 års lagtima riksdag i samband med reglering av avlöningen till häradshövdingen i Södra Roslags domsaga bestämts, att övergångsersättning till honom icke skall utgå. Vid sådant förhållande skulle endast två häradshövdingar erhålla högre ersättning än 6,000 kronor, nämligen häradshövdingarna i Södertörns samt Askims, Hisings och Sävedals domsagor. Dessas avlöningsförmåner skulle i följd av den föreslagna regleringen undergå en så betydande minskning, att det icke synes skäligt att, såsom i ett yttrande ifrågasatts, nedsätta det maximum å 10,000 kronor, som utredningen föreslagit beträffande ersättningsbeloppen.

I fråga om övergångsersättningen synes den restriktionen böra föreskrivas, att sådan ersättning icke skall utgå i fall då häradshövdingämbete tillsättes efter det nu ifrågavarande förslag genom proposition förelagts riksdagen.

I likhet med domsagoutredningen finner jag det vara erforderligt att genomföra förstatligande av förvaltningen i samtliga domsagor, även om icke alla häradshövdingar skulle övergå på den nya lönestaten. Häradshövding som kvarstår på den äldre staten bör fortfarande erhålla lön och tjänstgöringspenningar enligt hittills gällande ordning. Även partiell löneförbättring, dyrtidstillägg och kristillägg synas böra utgå. Däremot torde ersättning för förlorad lösen för in-teckningsförnyelser och stämpelprovision böra bortfalla, den senare successivt i överensstämmelse med de grunder som fastställdes år 1939. Uppenbarligen böra de nuvarande förvaltningskostnadsbidragen icke vidare förekomma. Vad angår löseninkomsterna torde det vara lämpligt att dessa för samtliga häradshövdingar indragas till statsverket genom att lösen enligt expeditionslösenförordningen förvandlas till stämpel. Häradshövding som kvarstår å äldre stat torde böra tillerkännas ersättning för härigenom minskad inkomst efter grunder som kunna finnas skäliga. Ersättningen synes böra bestämmas till sådant belopp att häradshövdingens samtliga löneförmåner komma att ungefärligen motsvara hans nuvarande genomsnittliga inkomst, frånräknat ersättning för förlorad lösen för in-teckningsförnyelser, i den mån denna inkomst icke överstiger löneförmånerna för befattningshavare i lönegraden B 2. Om inkomsten för närvarande i mera avsevärd grad överstiger löneförmånerna i nämnda lönegrad, torde ett personligt lönetillägg kunna ifrågakomma; eventuellt härom uppkommande frågor böra lämpligen underställas riksdagens prövning. De ändrade föreskrifter, som i samband med den nya löne regleringen komma att fastställas beträffande tjänstgörings-skyldighet och tjänstledighet liksom beträffande ersättning för resor i tjänsten, synas böra gälla jämväl för häradshövding som icke övergår på den nya lönestaten. I övrigt böra för sådan häradshövding nuvarande regler fortfarande gälla. Han bör sålunda bibehållas vid honom eventuellt tillkommande

rätt att kvarstå i tjänst till 70 års ålder. Någon ändring i nu gällande regler om tjänste- och familjepension kommer för sådan häradshövding tydligen icke i fråga.

Domsagornas personalorganisation.

Tingsnotarierna och domsagobiträderna.

Utredningens förslag.

Utredningens förslag innefattar, att en omfördelning av kansligöromålen skall komma till stånd mellan de rättsbildade och de icke rättsbildade biträdena — de senare i det följande benämnda domsagobiträderna — och att såsom följd härav de sistnämndas antal skall ökas och antalet notarier minskas.

I fråga om arbetsfördelningen mellan notarierna och domsagobiträderna har utredningen tämligen detaljerat angivit de göromål, som böra ankomma på de senare. Till dessa göromål hänföras, förutom skrivarbetet, uppsättande av mera schablonartade protokoll, upprättande av saköreslängder, kassabokföring, stämpelåsättande, kollationering, vidimering av avskrifter och mottagande av handlingar från allmänheten. Härutöver har utredningen ansett förutsättningar finnas att redan nu eller i en näraliggande framtid till biträdespersonalen överföra mera betydande arbetsområden. Utredningen har därvid i första hand syftat på inskrivningsväsendet, som efter inskrivningsreformens genomförande till väsentlig del borde kunna handhavas av sådana befattningshavare. Utredningen framhåller, att lagfarts- och inteckningsärendenas behandling och uppsättande av gravationsbevis efter de nya fastighetsböckernas uppläggande avsevärt förenklas. Vidare anföres i betänkandet bl. a.:

För vissa ärenden, t. ex. relaxeringar av inteckningar, lärer väl även i framtiden juridisk arbetskraft i allmänhet erfordras för beredningen och uppsättandet, men det vida övervägande flertalet ärenden och bevis torde helt visst dugliga icke rättsbildade biträden kunna bibringas förmåga att självständigt uppsätta och iordningställa, så att handlingarna kunna i färdigt skick föreläggas inskrivningsdomaren till justering och underskrift. I en eller annan domsaga tillämpas redan ett dylikt arbetssystem med gott resultat, ehuru fastighetsboksuppläggnings icke avslutats. Denna omständighet torde giva starkt belägg för att, sedan de nya fastighetsböckerna införts, arbetet med inskrivningsväsendet skall utan våda kunna väsentligen anföras dylika biträden. Man torde till och med hava skäl förmoda, att detta arbete ej sällan kommer att bli mera säkert och tillförlitligt utfört av rutinerade icke rättsbildade biträden än av de ständigt växlande notarierna, som för närvarande i regel få sig detsamma anförtrött som sin första uppgift under den praktiska utbildningen på domarbanan. Givetvis fordras, liksom under nuvarande ordning, att fungerande inskrivningsdomaren övervakar arbetet och verkställer justering.

Den minskning och förenkling av arbetet med inskrivningsväsendet, som i allmänhet kan väntas, kommer dock icke att göra sig gällande i alla domsagor. I flertalet domsagor inom Kopparbergs län äro fastighetsförhållandena så invecklade, att arbetet med de nya fastighetsböckerna icke kan be-

räknas bliva färdigt inom överskådlig tid. Särskilda organisatoriska åtgärder kunna därför möjligen vara av nöden i dessa domsagor.

Även på andra områden än inskrivningsväsendet har utredningen funnit större utrymme framdeles kunna beredas mera kvalificerade biträden i domsagorna. Utredningen yttrar sålunda:

Redan nu handhaves oftast kassabokföringen i domsagorna av sådana biträden. Då förvaltningen helt förstatligas, måste emellertid bokföringen utvidgas i förhållande till vad nu är fallet samt enhetligt regleras genom statliga föreskrifter. Det synes lämpligt, att denna bokföring och kassaredovisning åläggas ett icke rättsbildat biträde med redogöransvar. Såsom ett led i strävandena att befria häradshövdingen från kansligöromål och även för skärpande av kontrollen synes ändamålsenligt, att detta biträde även handhar stämpelförsäljningen, ehuruval under häradshövdingens överinseende. Samma biträde torde ofta också kunna anförtros att mottaga och i första hand granska handlingar, som av rättssökande ingivas, ävensom att utlämna expeditioner med tillhörande handlingar. Biträdet skulle således komma att förestå domsagans expedition för allmänheten.

I regel lärer med dessa göromål även bora förenas kommissionärskapet i domsagan. Detta borde obligatoriskt åläggas den icke rättsbildade befattningshavare i domsagan, som häradshövdingen bestämmer, att utföras å tjänstetid utan särskild ersättning. De nuvarande kommissionärsavgifterna borde indragas till statsverket och därvid förvandlas till stämpelavgifter å motsvarande belopp.

En ytterligare utvidgning av de mera kvalificerade uppgifterna för icke rättsbildad personal kan enligt utredningens åsikt väntas bliva en följd av processreformen.

För domsagobiträdena föreslår utredningen tjänster i 11, 7 och 4 lönegraderna. I varje domsaga skall inrättas en tjänst i lönegraden A 11, i de tre största därutöver ytterligare en dylik tjänst. För att tillgodose behovet av ytterligare kvalificerad arbetskraft i vissa större domsagor skall dessutom i 33 av dem finnas jämväl en tjänst i A 7. Fördelningen av arbetet mellan dessa båda befattningshavare har domsagoutredningen föreställt sig i regel skola bliva den, att befattningshavaren i 11 lönegraden sysslar övervägande med inskrivningsväsendet och den i 7 lönegraden ombesörjer kassabokföring, redovisning och stämpelförsäljning, expedition av allmänheten och kommissionärsgöromål. För det egentliga skrivningsarbetet i domsagorna samt andra kansligöromål av mindre krävande natur föreslås tjänster i 4 lönegraden. I flertalet domsagor skall finnas en ordinarie tjänst i denna lönegrad medan i 28 domsagor, där göromålen icke synts vara av den storleksordning, att två icke rättsbildade arbetskrafter med säkerhet kunna utnyttjas till fullo, någon dylik tjänst icke upptagits. Endast för de fyra största domsagorna i riket, vilkas personalorganisation behandlas under en särskild avdelning i det följande, avses mer än en ordinarie tjänst i sistnämnda lönegrad. Tillhoppa föreslås sålunda 249 ordinarie domsagobiträden.

Utöver den ordinarie biträdespersonalen skall finnas icke-ordinarie dylik personal. Härom anföres i betänkandet:

Utredningen har vid sina beräkningar av behovet av icke rättsbildad personal i allmänhet såsom ordinarie upptagit det antal dylika befattningshavare, som utredningen funnit med visshet erforderligt i respektive domsagor. Härvid har utredningen förutsatt, att i ett stort antal domsagor kommer att erfordras ytterligare sådan personal med full tjänstgöring, ehuru utredningen icke tilltrött sig att med säkerhet utpeka i vilka domsagor så kan bliva fallet. Utrymme torde sålunda finnas för ett så stort antal extra ordinarie och extra befattningshavare förutom tillfälliga arbetskrafter, att lämplig proportion erhålles mellan ordinarie och icke-ordinarie personal. Utredningen vill för övrigt betona, att ordinarie tjänster till det av utredningen angivna antalet böra inrättas efter hand, i den mån tillgång till kvalificerade sökande finnes, och att även efter organisationens fulla utbyggnad såsom ordinarie ifrågasatta tjänster böra kunna tidvis upprätthållas av extra ordinarie befattningshavare.

Medelsbehovet till icke-ordinarie biträdespersonal skall till en början beräknas efter kostnaden för 30 extra ordinarie och 50 extra befattningshavare i 4 lönegraden. Med hänsyn bland annat till svårigheten att på förhand beräkna i vad mån vidlyftiga mål eller andra mera tillfälliga arbetsuppgifter kunna komma att kräva extra arbetskraft skola anslagsmedlen till icke-ordinarie tjänstemän — åtminstone att börja med — beräknas förslagsvis.

Vad angår biträdenas kvalifikationer uppställas icke några formella kompetenskrav men det framhäves såsom synnerligen angeläget att för de högre biträdestjänsterna förvärfvas särskilt väl kvalificerade krafter. Sålunda anföres:

Tjänsterna i 4 lönegraden torde här såsom i regel inom statsförvaltningen komma att beklädas med kvinnliga innehavare. Ej sällan torde dessa befattningshavare kunna å domsagokansliet utbildas för de uppgifter med avseende å inskrivningsväsendet, expedition och bokföring m. m., som böra tillkomma de högre icke rättsbildade befattningshavarna, så att de förra kunna vikariera för de senare och eventuellt efterträda dem; det är naturligtvis i och för sig en fördel, om till högre tjänst kan befordras en person, som redan förut är förtrogen med förhållandena i domsagan. Emellertid måste å andra sidan med skärpa betonas, att befordran från lägre tjänst till högre inom samma domsaga efter anciennitetsprincipen icke får framstå som regel; härigenom skulle syftet med den nya organisationen kunna helt förfelas. Som redan förut antytts måste det nämligen vara en angelägenhet av synnerlig vikt, att till de högre tjänsterna, särskilt dem som äro avsedda för inskrivningsväsendet, förvärva verkligt dugliga och för sin uppgift kompetenta innehavare, och det torde knappast regelmässigt kunna påräknas, att i en domsaga skall finnas tillgång till en lägre befattningshavare som fyller dylika anspråk. Särskilt de föreslagna tjänsterna i 11 lönegraden torde ej sällan kunna locka även kvalificerade manliga sökande. Exempelvis torde f. d. militärer med underofficersskola eller kontorister med handelsskola ofta vara väl lämpade för dessa tjänster.

I fråga om den föreslagna fördelningen av arbetsuppgifterna såväl mellan de olika biträdena inbördes som mellan biträden och notarier framhålles att en strängt genomförd arbetsfördelning icke kan tillämpas inom en förhållandevis så liten organisation med så mångahanda arbetsuppgifter som ett domsagokansli. Särskilt förutsättes, att notarier i viss utsträckning även i fram-

tiden kunna anlitas för göromål, som i och för sig icke nödvändigt fordra juridiskt utbildad arbetskraft. Detta bör dock i huvudsak ske ur utbildnings-synpunkt.

För nyorganisationen av den icke rättsbildade personalen föreslår utredningen en övergångstid av fem år, under vilken de föreslagna tjänsterna för sådan personal kunna stå obesatta. I särskilda fall skall övergångstiden kunna utsträckas utöver fem år. Under övergångstiden skola notarier till större antal än som föreslagits kunna vara anställda i domsagorna. Sålunda skall i domsaga, där under övergångstiden tjänst i 11 eller 7 lönegraden står obesatt, tingsnotarie i stället kunna förordnas, även om därigenom det av domsagoutredningen beräknade antalet notarier i domsagan överskrides.

Beträffande sådana nu anställda icke rättsbildade biträden, vilka på grund av ålder eller annan orsak äro mindre arbetsföra och därför icke böra erhålla ordinarie eller extra ordinarie anställning, föreslår utredningen, att de skola komma i åtnjutande av statspension men att frågan härom skall prövas individuellt efter framställning i varje särskilt fall.

Under förutsättning att utredningens förslag i fråga om den icke rättsbildade personalen genomföres samt sekreterare anställas i ungefär samma omfattning som för närvarande anser utredningen att antalet tjänstgörande notarier, inbegripet de nuvarande extra notarierna, skall kunna nedbringas med ungefär en tredjedel av det nuvarande antalet och att samtidigt en förkortning av notarietiden från tre till två år bör äga rum. Såsom motivering härför anföres:

Efter den förenkling av inskrivningsgöromålen, som möjliggöres genom de nya fastighetsböckerna, och den överflyttning av dessa göromål å icke rättsbildade arbetskrafter, som utredningen föreslagit, lär notariernas befattning med inskrivningsväsendet komma att högst väsentligt inskränkas. I övrigt torde en viss överflyttning av expeditionsgöromål från notarier till icke rättsbildade befattningshavare böra äga rum. På grund av det sålunda minskade utrymmet för notariernas verksamhet i domsagorna synes de vid varje tidpunkt tjänstgörande notariernas antal kunna i ej ringa mån nedbringas. Och i betraktande dels av tingssittningens avskaffande och dels av minskningen av notariernas sysslande med inskrivningsväsendet, torde en förkortning av den nuvarande treårstjänstgöringen för notarierna vara lämplig. Genom notariernas frigörande i stor utsträckning från befattningen med inskrivningsväsendet kunna de redan från början av sin tjänstgöring sysselsättas med göromål, som angå den egentliga domarverksamheten, varigenom de kunna beräknas vinna kännedom om dessa göromål vid en tidigare tidpunkt än för närvarande är regel.

Såsom ytterligare skäl för en nedsättning av notarietiden åberopar utredningen, att de vilka fortsätta på domarbanan obligatoriskt — i den mån de ej ägna sig åt stadsdomstolarna — för en längre tidsperiod skola återvända till domsagorna som sekreterare och därvid under utförande av mera kvalificerade uppgifter komma att vinna ingående förtrogenhet med domsagoarbetet. Vidare åberopas att genom sekreterartjänstgöringens införande befördringsgången på domarbanan blivit åtskilligt långsammare och att tidpunkten för

befordran till sluttjänst är på väg att avsevärt framflyttas, ävensom att bland de unga juristerna kommit till synes en opinion för en förkortning av notarietiden.

Förkortningen av notarietiden föreslås skola genomföras i etapper så, att tiden sänkes till $2\frac{1}{2}$ år vid nyorganisationens ikraftträdande och till 2 år först 3 år därefter.

Antalet notarier föreslås skola utgöra två i det stora flertalet domsagor och endast i förhållandevis få domsagor tre eller flera. Med hänsyn till nödvändigheten av att upprätthålla kontinuiteten i arbetet och till behovet av tillgång på notarier med kompetens att på eget ansvar utföra vissa göromål skall i varje domsaga finnas minst två notarier även om i några av de minsta domsagorna arbetsmängden i och för sig åtminstone tidtals icke skulle motivera mer än en notarie. Flera än två notariatjänster skola förekomma endast i domsagor med sekreterare eller högre befattningshavare. Antalet sekreterardomsagor, för vilka domsagoutredningen föreslår tre notariatjänster, uppgår till 15. Endast beträffande de fyra största domsagorna i riket har utredningen funnit flera än tre notariatjänster erforderliga.

I fråga om notariernas kompetens föreslås att reglerna skola utformas i huvudsaklig anslutning till vad som nu gäller. Härom anföres närmare:

Sålunda torde behörighet att innehava notariatjänst, varmed följer befogenhet i huvudsak motsvarande nuvarande förste notaries, böra vinnas efter ett halvt års domsagotjänstgöring och uppnådda 23 levnadsår samt behörighet att fungera som inskrivningsdomare efter ett års domsagotjänstgöring och uppnådda 24 levnadsår. Med minst två notarier anställda i varje domsaga bör det praktiskt taget kontinuerligt komma att finnas tillgång till notarie med inskrivningsdomarkompetens, så att häradshövdingen eller den som i hans ställe är inskrivningsdomare kan befrias från inskrivningsärendena i den utsträckning som medgives i domsagostadgan. För närvarande kan notarie efter $1\frac{1}{2}$ års domsagotjänstgöring och uppnådda 25 levnadsår erhålla förordnande dels att handlägga bagatellmål och därmed likställda ärenden samt att i övrigt förvalta häradshövdingämbetet med den inskränkning, att han icke kan vara ordförande i häradsrätt vid handläggning av andra mål än bagatellmål eller i ägodelnings- eller synerätt, dels ock att fullgöra vad eljest åligger sekreterare i fråga om domboksuppsättning och expedition. Det synes förtjänt att tagas under övervägande, huruvida icke i anledning av notarietidens förkortning till två år någon jämkning skulle kunna ske i kompetensvillkoren för erhållande av förordnanden, som sist berörts, så att i samtliga domsagor skulle komma att finnas mera stadigvarande tillgång till notarie, som i mån av behov kunde handlägga bagatellmål och eljest med inskränkt befogenhet förvalta domarämbetet i häradshövdingens ställe; det må erinras, att före 1933 års domsagostadga dylik kompetens erhöles samtidigt med kompetens att vara inskrivningsdomare.

Beträffande notariernas anställnings- och avlöningsförhållanden har domsagoutredningen uttalat den uppfattningen, att de rättsbildade biträden, som erfordras för domsagornas skötsel, böra åtnjuta avlöning. Även nyanställda biträden, vilka erfordras för tillbörlig rekrytering av personalen i domsagan, skola i regel åtnjuta något arvode, ehuru deras tid delvis måste åtgå till att sätta sig in i arbetet.

De nuvarande förste och andre notariegraderna skola enligt förslaget ersättas med en enhetlig notariegrad. Till dessa enhetliga notarietjänster, vilkas innehavare skola benämnas *tingsnotarier*, skola kunna förordnas rättsbildade biträden, vilka fyllt 23 år och tjänstgjort i domsaga ett halvt år efter examen, d. v. s. samma villkor som nu gälla för förordnande till förste notarie; sålunda förordnad tingsnotarie skall ock ha behörighet motsvarande nuvarande förste notaries. Dyligt förordnande skall i regel kunna erhållas efter den föreskrivna föregående minimitjänstgöringen om ett halvt år eller efter obetydligt längre tid. Med hänsyn till notarietidens kortvarighet samt den omständigheten, att endast en mindre del av notarierna fortsätta på domarbanan, har utredningen ej ansett lämpligt att inordna dem under civila icke-ordinariereglementet utan föreslagit ett för alla tingsnotarier lika arvode. Arvodets belopp föreslås till 3,600 kronor för år, varå rörligt tillägg icke skall utgå. Däremot skall i förekommande fall utgå kallortstillägg. Notarierna skola erhålla semester av samma längd, som gäller för extra tjänstemän eller 15 dagar årligen, men häradshövdingen skall i anslutning till vad nu gäller äga rätt att bevilja notarierna ytterligare ledighet i viss utsträckning, exempelvis 15 dagar årligen.

I den föreslagna tvååriga notarietiden skall inräknas den tjänstgöringstid om minst ett halvt år, som infaller före förordnandet till tingsnotarietjänst. Under denna första tjänstgöringstid skola biträdena benämnas *tingsnotarieaspiranter* och tilldelas ett arvode å 2,100 kronor för år räknat, varå likaledes icke skall utgå rörligt tillägg men däremot kallortstillägg. Någon formell begränsning av notarieaspiranternas antal skall icke uppställas och särskilda notarieaspirantplatser skola ej inrättas. En följd härav är emellertid, att samtliga notarieaspiranter icke obligatoriskt kunna komma i åtnjutande av arvode; å andra sidan skola de som verkligen äro behövliga i domsagorna om möjligt erhålla sådant. Vid förefallande behov skall kunna anställas notarieaspirant utöver det antal rättsbildade biträden som ansetts permanent erforderligt, med rätt för aspiranten att räkna sig tjänstgöringen till godo i merithänseende.

På motsvarande sätt som notarietidens längd för närvarande regleras skola i sådant syfte bestämmelser meddelas, dels att den som två år innehaft tingsnotarietjänst eller avlönad tingsnotarieaspiranttjänst icke utan synnerliga skäl bör erhålla ytterligare förordnande såsom tingsnotarie, dels att för antagande till extra fiskal i hovrätt skall fordras två års domsagotjänstgöring, dels ock att för de fall, där för viss behörighet hittills fordrats tre års sådan tjänstgöring, framdeles icke skall fordras längre tjänstgöring än två år. För rätt att räkna tjänstgöringen som merit i förenämnda hänseenden skall vidare fordras, att vederbörande under minst ett år innehaft tingsnotarieförordnande. Sistnämnda föreskrift skall avse att underlätta rekryteringen av notarietjänsterna i mera avlägset belägna domsagor och motverka tendensen till anhopning av notarieaspiranter i domsagor med kansli i de större städerna.

I anslagstekniskt avseende föreslår domsagoutredningen den anordningen, att i varje domsaga inrättas tingsnotarietjänster till det antal som mot-

svarar maximiantalet tingsnotarier, vilka enligt angivna grunder kunna tjänstgöra i domsagan, med möjlighet att i stället för en notarie ha en notarieaspirant anställd. Anslaget till notarier och notarieaspiranter skall beräknas efter notariearvode å samtliga de föreslagna notarietjänsterna. När i domsaga finnes notarieaspirant i stället för notarie, skall denna aspirant alltid erhålla aspirantarvode. De belopp som sålunda inbesparas genom att notarieaspirantarvode å 2,100 kronor utgår i stället för notariearvode å 3,600 kronor skola få användas till avlönande av ytterligare notarieaspiranter. De notarieaspirantarvoden, vilka på nämnda sätt skulle tillkomma, skola icke fast knytas till vissa domsagor utan tilldelas notarieaspiranterna av hovrätten med hänsyn till de i varje särskilt fall föreliggande omständigheterna.

Rörande det sålunda föreslagna notariesystemet anför utredningen:

Det föreslagna tingsnotarie- och tingsnotarieaspirantsystemet torde möjliggöra en smidig anpassning av organisationen efter växlande arbetsförhållanden. Först må framhållas, att utredningens förslag till fördelning av tingsnotarietjänsterna endast är avsett att tjäna till utgångspunkt vid beräkningen av det samlade antalet notarier. Den definitiva fördelningen bör ankomma på Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t bör efter ändrade omständigheter kunna överflytta notarietjänster mellan domsagorna, vilket kan ske så mycket lättare, som åtminstone någon notarietjänst årligen nybesättes i varje domsaga. Vidare underlättas en smidig anpassning efter arbetsförhållandena genom möjligheten att antingen hava notarieaspirant anställd i stället för notarie eller ock en, eventuellt flera notarieaspiranter utöver dem som tjänstgöra i stället för notarier.

Slutligen framhåller utredningen bland annat, att med det föreslagna notariesystemet, varigenom å ena sidan det vid varje tidpunkt förefintliga antalet notarier (inbegripet notarieaspiranter) minskas med omkring en tredjedel i förhållande till det nuvarande antalet (inbegripet icke statsavlönade rättsbildade biträden) och å andra sidan tjänstgöringstiden förkortas likaledes med en tredjedel i förhållande till vad nu gäller, antalet unga jurister, som kunna genomgå notarietjänstgöringen, kommer att bliva ungefär detsamma som hittills.

Yttranden.

Vad först angår göromåls fördelning mellan den rättsbildade och den icke rättsbildade personalen har någon principiell erinran icke framställts mot förslaget att överflytta göromål, som ej kräva juridisk kompetens, från den rättsbildade till den icke rättsbildade personalen.

I fråga om den närmare fördelningen av arbetsuppgifterna mellan notarierna och de icke rättsbildade befattningshavarna har *hovrätten över Skåne och Blekinge* funnit utredningens förslag väl avvägt.

Dåvarande *häradshövdingen i Hedemora domsaga I. Wieslander* har i likhet med utredningen ansett att arbetsuppgifter i största utsträckning borde övertagas av den icke rättsbildade personalen. Under åberopande att systemet av honom prövats under tid, då tre av fyra notarier varit inkallade till militärtjänstgöring, och därvid fungerat tillfredsställande, anför han:

Ett av de icke rättsbildade biträdena, som eljest biträder vid uppläggande av de nya fastighetsböckerna, har satt upp samtliga gravationsbevis, samtliga boupptecknings- och förmynderskapsprotokoll ävensom lagfarts- och inteckningsprotokoll för Folkare tingslag, där fastighetsförhållandena ej så mycket avvika från fastighetsförhållandena i allmänhet i mellersta Sverige. Ett annat av biträdena har uppsatt den mera formulärmässiga domboken (erkända polisförseelser, tredskodomar m. m.) samt till domboken hänförliga statistiska uppgifter. Det kan icke råda någon tvekan om, att en utveckling i denna riktning — särskilt för landet utom Dalarna — är den riktiga. En förutsättning är dock att lämpliga biträden finnas att tillgå. Föreligger emellertid denna förutsättning kommer ett överlämnande av arbetsuppgifter av angivet slag till icke rättsbildade biträden att bliva till stor fördel med hänsyn till den rutin och tillförlitlighet i arbetet som av dem komme att presteras.

I flertalet yttranden ha emellertid anmärkningar framställts mot den av utredningen gjorda gränsdragningen. *Svea hovrätt* har framhållit, att genomförandet av den ifrågasatta överflyttningen i praktiken kunde visa sig vara förenat med vissa vanskligheter. Sålunda kunde svårigheter möta att överallt anskaffa sådana kvalificerade icke rättsbildade biträden, som behövdes för de mera krävande göromålen. Även frånsatt de svårigheter som kunde befaras vid den nya ordningens genomförande måste man räkna med att kompetent icke rättsbildad arbetskraft ingalunda alltid stode till buds vid inträffande ledighet eller tillfälligt förfall. Med hänsyn såväl härtill som till notariernas egen utbildning för domarkallet syntes det hovrätten oundgängligt, att de förvärvade full förtrogenhet även med uppgifter om vilka här vore fråga. *Göta hovrätt* har under åberopande av liknande synpunkter uttalat, att det icke vore önskvärt med en överflyttning av arbetsuppgifter till de icke rättsbildade i fullt så stor utsträckning som de sakkunniga förutsatt. *Hovrätten för Övre Norrland* har särskilt uttalat tvekan huruvida för övre Norrlands del de icke rättsbildade biträdena städse skulle kunna bliva av sådan kvalitet, att det maktpåliggande arbete, som utredningen för dem avsett, verkligen kunde anförtros dem. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* har, med några mindre undantag, ansett hinder ur rättssäkerhetssynpunkt icke möta för överflyttning av göromål från notarier till icke rättsbildade biträden i ungefär den omfattning som utredningen föreslagit men å andra sidan framhållit, att en dylik överflyttning kunde, om den företoges i alltför stor utsträckning, komma att menligt inverka på notariernas utbildning. Ur sistnämnda synpunkt har föreningen på närmare anförda skäl förordat en begränsning av överflyttningen i fyra avseenden, nämligen beträffande vissa inskrivningsgöromål, uppsättning av dombok i enklare mål, mottagande av handlingar från allmänheten och kollationeringsarbete, samt vidare anført:

Om också de icke rättsbildades arbetsuppgifter i stort sett bestämdes så som utredningen föreslagit, måste det i varje fall ankomma på häradshövdingen att fördela arbetet mellan samtliga vid domsagan anställda även om därvid av utbildningsskäl notarier i angivna fall fördelades till arbete, som låge inom ramen för de icke rättsbildades kompetens. Att detta understundom borde kunna ifrågakomma även i andra fall, då arbetets behöriga gång

det fordrade, framginge av att notarierna hade skyldighet att icke blott utbilda sig utan ock göra rätt för sin lön.

Nedre justitierevisionen har — med hänsyn till svårigheten att innan rättgångsreformens slutliga gestaltning blivit känd, generellt bestämma de olika befattningshavarnas göromål — i likhet med häradshövdingföreningen ansett det ytterst böra ankomma på häradshövdingen att bestämma arbetsfördelningen inom ramen för de olika befattningshavarnas kompetens.

Beträffande den föreslagna organisationen av de icke rättsbildade domsagobiträdena har *statskontoret* ansett, att tjänsterna i 11 och 4 lönegraderna i viss utsträckning borde utbytas mot befattningar i 9 resp. 2 lönegraderna samt att även i de mindre domsagorna borde anställas biträden i lönegraden A 7. Statskontoret hade icke blivit övertygat om nödvändigheten av att inrätta tjänster i så relativt hög lönegrad som lönegrad A 11 i den omfattning, varmed utredningen räknat. De arbetsuppgifter, som skulle tilläggas biträden i nämnda lönegrad, syntes vara av den beskaffenhet, att de normalt torde kunna tilläggas biträden i lägre löneställning. För övrigt torde böra beaktas, att det här i viss mån vore fråga om en försöksorganisation. Försiktigheten torde fördenskull bjuda att man icke inrättade tjänster i högre lönegrad än som även i fortsättningen komme att visa sig behöfligt. Statskontoret föreslår, att i avvaktan på närmare erfarenhet de föreslagna tjänsterna i lönegrad A 11 ersättas med befattningar i lönegrad A 9 med undantag för de största domsagorna, där behov av tjänster i den högre lönegraden kan anses ostridigt föreligga. I övrigt torde för fullgörande av de mera kvalificerade arbetsuppgifterna böra — under alla förhållanden i de mindre domsagorna — anställas biträden i lönegrad A 7. Den för renskrivning avsedda personalen bör fördelas å 4 och 2 lönegraderna, varvid statskontoret föreställer sig, att sistnämnda lönegrad bör kunna komma till användning i relativt stor utsträckning. I betraktande av organisationens försökskaraktär torde därjämte böra tillses, att lämplig proportion erhålles mellan ordinarie och icke-ordinarie personal, förslagsvis proportionen 60 till 40.

Allmänna lönenämnden har ansett tveksamt, huruvida befattningar i 11 lönegraden borde inrättas i samtliga domsagor. Enligt nämndens mening kunde sålunda skäl anföras för att i de allra största domsagorna inrätta tjänster i något högre löneställning ej minst med hänsyn till den omfattande uppbörden därstädes. I de minsta domsagorna däremot syntes det lönenämnden som om befattningarna skulle kunna utan större olägenhet placeras något lägre än i 11 lönegraden, förslagsvis i lönegraden A 9. Mot förslaget om inrättande av befattningar i 7 och 4 lönegraderna hade lönenämnden icke något att invända.

Hovrätten över Skåne och Blekinge och föreningen *Sveriges häradshövdingar* ha förklarat sig icke hava något att erinra mot de föreslagna lönegraderna. Hovrätten har, i motsats till utredningen, ansett det kunna ifrågasättas att för behörighet till de högre befattningarna fastslå vissa kompetenskrav, avsedda att garantera att innehavarna av dessa befattningar behärska

de nytillkomna arbetsuppgifterna, särskilt såvitt avsåge inskrivningsväsendet. Häradshövdingföreningen har framhållit, att en höjning av den icke rättsbildade personalens kvalitet, och därmed dess löneställning, vore erforderlig även om, såsom föreningen ansett, åt denna personals arbetskraft icke i praktiken borde beredas fullt det utrymme som utredningen föreslagit.

Två häradshövdingar (Orusts och Tjörns, Norrvikens domsagor) ha icke ansett nödvändigt att i alla domsagor inrätta tjänster i lönegraden A 11.

I fråga om behovet av icke rättsbildade befattningshavare har föreningen *Sveriges häradshövdingar* uttalat, att det även med den av föreningen antydda begränsningen av göromålsens överflyttning å dessa befattningshavare vore nödvändigt att deras antal ökades, och att denna ökning måste bli större än utredningen föreslagit.

Jämväl föreningen *Yngre jurister vid Svea hovrätt* har givit uttryck åt den uppfattningen att behovet av arbetskraft i domsagorna, närmast icke rättsbildade, kommer att visa sig vara icke oväsentligt större än vad utredningen förutsatt.

Erinringar mot det av domsagoutredningen beräknade antalet biträden i de olika domsagorna ha vidare framställts av en del häradshövdingar.

Svårigheterna att bestämma behovet av icke rättsbildade biträden i domsagorna ha föranlett *Svea hovrätt* att framhålla angelägenheten av att för ändamålet erforderliga anslagsmedel beräknas förslagsvis. Hovrätten anför:

Att beräkna behovet av icke rättsbildade biträden i de skilda domsagorna erbjuder stora svårigheter, då dessa biträdens kompetens och arbetsförmåga äro mycket växlande och jämväl skilja sig från de notariers, vilka de delvis skola ersätta. På sina håll utföra dessa senare ett arbete som vad angår både intensiteten och antalet arbetstimmar överstiger vad man har rätt att vänta av de förra. Härtill kommer, att tidsläget medför särskilda svårigheter att på förhand uppskatta arbetsbelastningen. Det är följaktligen av stor vikt att anslagen för icke-ordinarie personal erhålla förslagsanslags natur och att hovrätterna få den möjlighet att anpassa arbetskrafterna efter behovet som utredningen tänkt sig.

Göta hovrätt har, med hänsyn till den från tid till annan skiftande arbetsbördan i domsagorna, likaledes funnit synnerligen svårt att bestämma det erforderliga personalbeståndet och därför ansett det vara av stor vikt att anslagen till icke-ordinarie personal göras förhållandevis stora. Samma mening har *hovrätten för Övre Norrland*, som funnit önskvärt, att ifrågakvarande anslagsmedel beräknas med viss marginal, att vid behov kunna disponeras av Kungl. Maj:t.

Statskontoret har med hänsyn till angivna svårigheter funnit intet i och för sig vara att erinra mot att vederbörande anslagspost till avlöningar till icke-ordinarie personal, i likhet med vad fallet vore på vissa andra områden inom statsförvaltningen, till en början upptages förslagsvis.

Den föreslagna nedsättningen av notariernas tjänstgöringstid har tillstyrkts av föreningen *Yngre jurister under Göta hovrätt*. Från

häradshövdingehåll har förslaget däremot mött invändningar. *Föreningen Sveriges häradshövdingar* har sålunda i första hand uttalat sig för ett bibehållande av den treåriga notarietiden. Det vore enligt föreningens mening mera följdriktigt att motverka den minskning i domsagotjänstgöringens utbildningsvärde, som avskaffandet av notariernas fullständiga tingsbehörighet medfört, genom att förbättra utbildningen än genom att sänka utbildningstiden. Föreningen påvisar även hurusom i domsagor, där arbetsförhållandena icke beröva häradshövdingarna möjlighet att på ett tillfredsställande sätt sörja för notariernas utbildning, denna kan inom ramen av det nuvarande systemet ges ett värde som i ej ringa mån uppväger den förlust borttagandet av den fullständiga tingsittningen medfört. I anslutning härtill uttalar föreningen, att det borde göras möjligt för häradshövdingarna att så ordna notariernas arbete att sagda möjlighet kunde tillvaratagas. För att ytterligare — utan att tjänstgöringstiden nedsattes — motväga domsagotjänstgöringens minskade utbildningsvärde föreslår föreningen en utökning av notariernas formella kompetens. Föreningen anför sålunda:

Även om en återgång till den gamla ordningen icke bör ifrågakomma, synes dock den utvägen utan fara kunna tillgripas, att tingsnotariernas befogenhet att handlägga mål och ärenden avsevärt utökas i förhållande till vad nu gäller. Skedde så, måste en tjänstgöringstid av tre år i domsagorna bibehållas, men den kunde då också från utbildningssynpunkt försvaras och säkerligen ej möta motstånd hos de unga juristerna själva. Dessa skulle då också säkert finna sig i ett grundligare sysslande med inskrivningsärendena. För att deras krafter ej skulle alltför ensidigt tagas i anspråk för dessa ärenden, kunde emellertid därvid iakttagas att inskrivningsdomarförordnande i allmänhet icke finge förekomma efter andra tjänstgöringsårets utgång. Föreningen vill alltså föreslå att dylik utökning av behörigheten äger rum och att tjänstgöringstiden bestämmes till tre år. Härav skulle givetvis icke följa annan ändring i sekreterarinstitutionen än som föranledes av hovrättsprövningens uppskjutande tills efter fullgjord tingsittning. Någon jämkning i avseende å den tid som skulle erfordras för befogenheten att vara ordförande i häradsrätt skulle ej krävas. Antalet på en gång tjänstgörande notarier kunde även med detta förslag minskas, ehuru ej så mycket som enligt utredningens förslag. Troligen behövdes omkring 300 i stället för det av utredningen beräknade antalet 258. Men denna merkostnad för statsverket i förhållande till utredningens förslag uppvägs av den bättre utbildning notarierna komme att åtnjuta.

Därest det sålunda framställda förslaget icke skulle vinna bifall, har föreningen likväl motsatt sig en så betydande nedsättning av tjänstgöringstiden som den av utredningen föreslagna och anför:

Utredningen har härvid låtit sig leda så gott som uteslutande av utbildningssynpunkter, utan att tillräckligt beakta tingsnotariernas egenskap av att vara avlönade biträden åt häradshövdingen. Även om det vore riktigt, vilket dock föreningen bestrider, att dessa notarier efter två års tjänstgöring icke vidare skulle inhämta något nytt av en fortsatt tjänstgöring, kan dock med fog göras gällande att de icke uppbära sin lön enbart för utbildningens skull, utan tvärtom huvudsakligen för det arbete av värde de utföra. Häradshövdingen kan icke undvara den hjälp, de rättsbildade notarierna lämna honom i arbetet, en hjälp som de icke kunna lämna förr, än de vunnit någon utbildning, och i allmänhet, vad det mest kvalificerade arbetet beträffar, icke förr

än efter omkring två års tjänstgöring. Notariernas skyldighet att *tjänstgöra* får icke förbises, ej heller tjänstgöringens som sådan utbildande karaktär.

På grund av det anförda och under hänvisning jämväl till den ståndpunkt föreningen intagit i fråga om den föreslagna överflyttningen av vissa göromål till de icke rättsbildade biträdena har föreningen uttalat såsom sin åsikt, att notariernas tjänstgöringstid icke lämpligen borde nedsättas mer än till $2\frac{1}{2}$ år. Viss jämkning borde då ske i de nu gällande kompetensvillkoren för erhållande av förordnande såsom ordförande i häradsrätt, varjämte icke heller i detta fall förordnande såsom inskrivningsdomare borde behöva förekomma efter andra tjänstgöringsårets slut.

Hovrätterna ha genomgående förordat, att notarietiden bestämmes till $2\frac{1}{2}$ år. *Svea hovrätt* har visserligen icke bestämt motsatt sig en framtida nedsättning av tiden till två år men ansett försiktigheten bjuda att man ej redan från början bestämmer tidpunkten härför utan låter frågan om en ytterligare sänkning anstå i avvaktan på erfarenheterna av den nya ordningen. Hovrätten åberopar i detta hänseende, bland annat, att liksom för närvarande möjlighet bör stå öppen att undantagsvis anlita notarie även för mera krävande domargöromål, såsom för hållande av allmänna tingssammanträden och rannsakingar särskilt i domsagor där sekreterare ej finnes, samt att sådana uppgifter kunna anförtros allenast åt notarie med grundlig utbildning. *Göta hovrätt* har ansett en tvåårig tjänstgöring vara tillräcklig ur utbildnings-synpunkt för de notarier, som ha för avsikt att ägna sig åt advokatbanan eller åt tjänstgöring i de administrativa verken, men däremot icke för domar-aspiranterna. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har framhållit, att en nedsättning av notarietiden till två år säkerligen skulle komma att medföra olägenheter för domsagoarbetet, vilka olägenheter bleve särskilt kännbara innan organisationen av den icke rättsbildade personalen blivit till fullo utbyggd. Med hänsyn härtill har hovrätten förordat att notarietiden tills vidare icke nedsättes mer än till $2\frac{1}{2}$ år samt att ytterligare nedsättning göres beroende av vunnen erfarenhet. I samband därmed har hovrätten föreslagit sådan jämkning i de för närvarande gällande reglerna angående notaries kompetens, att behörighet att handlägga bagatellmål skall inträda samtidigt med behörighet att vara inskrivningsdomare eller vid ett års domsagotjänstgöring och uppnådda 24 levnadsår. *Hovrätten för Övre Norrland* har erinrat, att även efter genomförandet av domsagoutredningens förslag härads-hövdingarna i flertalet domsagor icke skulle ha annan rättsbildad arbetskraft till förfogande än notarierna, samt såsom skäl för att icke begränsa notarietiden mer än till $2\frac{1}{2}$ år framhållit önskvärdheten av att, så länge sekreterare icke finnes i varje domsaga, ha tillgång till notarier med längre tjänstetid, som — låt vara såsom en nödfallsutväg — kunde erhålla förordnande att handlägga även mera krävande mål än bagatellmålen. Hovrätten tillägger, att detta önskemål väl vore uppställt ur domsagoarbetets synpunkt men att tjänstgöring med en sådan större kompetens vore av stort värde även för domar-aspirantens utbildning, ej minst med tanke på den rigorösa prövning denne skulle undergå i hovrätt efter rätt kort tjänstgöring därstädes. Av angivna skäl har hovrätten

förordnat att notarien, efter en aspiranttid av ett halvt år, skulle — för att sedermera kunna erhålla fiskalsförordnande i hovrätt — vara skyldig tjänstgöra i domsaga ytterligare två år, samt att sådan tingsnotarie skulle få mottaga förordnande såsom inskrivningsdomare och domare i bagatellmål efter tillhoppa ett års tjänstgöring i domsaga, därav alltså ett halvt år såsom aspirant, ävensom förordnande såsom domare i andra mål efter tillhoppa 1½ års sammanlagd tjänstgöring i domsaga, dock att för förordnande av sistnämnda slag borde uppställas enahanda begränsningar som för närvarande gällde.

De av utredningen föreslagna stadgandena i syfte att förhindra förlängning av notarietiden utöver två år samt anhopning av notarier i domsagor med kansli i de stora städerna har *föreningen Yngre jurister under Göta hovrätt* befarat icke innebära tillräckliga garantier för att de åsyftade resultaten ernås. Föreningen anför:

Vad som vållar tveksamhet angående de föreslagna stadgandenas effektivitet är den omständigheten, att utredningen synes förutsätta att flera notarieaspiranter än som verkligen äro behöfliga kunna förordnas och att härads-hövdingen bör kunna låta juris kandidat tjänstgöra i domsagan utan att vara av hovrätten förordnad notarieaspirant. Dessa möjligheter synas redan i och för sig, i synnerhet vid perioder med god tillgång på nyexaminerade juris kandidater, kunna medföra ej blott en förlängning av tjänstgöringstiden avsevärt över de tänkta två åren utan även en anhopning vid domsagor i stora städer. Föreskriften om obligatoriskt tingsnotarieförordnande under ett år torde, ehuru säkerligen nyttig, icke i tillräcklig grad motverka en sådan utveckling. Än värre bleve konsekvenserna, om konkurrensen om notarietjänsterna komme att medföra att fullgörandet av viss icke meriterande domsagotjänstgöring i realiteten bleve ett villkor för erhållande av meriterande förordnande, vilken utveckling säkerligen icke kan uteslutas.

Av angivna skäl har föreningen ifrågasatt en föreskrift att hovrätt finge meddela förordnande för aspirant endast i den utsträckning, som ur utbildningssynpunkt samt med hänsyn till befordringsgången inom vederbörande domsaga lämpligen borde ske. I varje domsaga borde sålunda i regel ej tjänstgöra flera aspiranter än att samtliga kunde beredas lämpligt och kvalificerat arbete i erforderlig utsträckning. Vidare borde hovrätten vid meddelande av förordnande för notarieaspirant även i största möjliga utsträckning tillse att genomförandet i princip av en förkortning av tiden för den första domsagotjänstgöringen till två år ej äventyrades t. ex. genom anhopning av aspiranter i domsagor med kansli i de stora städerna.

I fråga om det av utredningen beräknade behovet av notarier har *nedre justitierevisionen*, under hänvisning till betydelsen av att den krets, ur vilken ej blott domarkåren utan även andra banor inom juristyrket rekryteras, ej begränsades mer än som är oundgängligt, uttalat, att det icke kunde vara tillrådligt att så nedsätta antalet notariebefattningar som utredningen gjort. Jämväl *föreningen Sveriges härads-hövdingar* har uttalat betänkligheter i förevarande hänseende. Föreningen anser att en förkortning av notariernas tjänstgöringstid till att avse de första år, då värdet av hans biträde är minst, långt ifrån att kunna förenas med en minskning i antalet notarier, tvärtom

är ägnad att medföra behov av ökning av antalet. En kvantitativ ökning krävdes för vad som kvalitativt bruste. Då utredningen utgått ifrån en skarpare gräns mellan domsagobiträdenas och notariernas tjänstgöring, än den föreningen föreslagit, följde även därav, att antalet tingsnotarier i varje domsaga måste bli högre än utredningen tänkt sig.

Svårigheten att på förhand bedöma behovet av rättsbildad arbetskraft under den nya ordningen, särskilt om det genomsnittliga värdet av notariernas arbete på grund av tjänstgöringstidens nedsättning blir lägre än nu, har även framhållits av *Svea hovrätt*. Erforderligt skydd mot tillfällig brist på rättsbildad arbetskraft kunde vinnas, om möjlighet bereddes *dels* att tillfälligt för viss kortare tid inrätta avlönad notariebefattning, där detta funnes oundgängligt för tryggnad av rekryteringen, *dels* att, om annan utväg ej stode öppen, provisoriskt inrätta sekreterartjänst. Behovet av sådana provisoriska åtgärder kunde enligt sakens natur göra sig särskilt starkt gällande vid övergången till en ny organisation av domsagoarbetet.

Vad härefter angår notariernas anställnings- och avlöningsförhållanden har någon principiell erinran icke framförts mot förslaget att ersätta den nuvarande notarieorganisationen med en organisation, grundad på principen om rätt till ersättning för samtliga rättsbildade biträden, som erfordras för domsagornas behöriga skötsel. Den föreslagna löneställningen för de nya befattningshavarna har ansetts i huvudsak riktigt avvägd. *Föreningen Sveriges häradshövdingar*, som uttalat sin tillfredsställelse med förslaget i denna del, har dock anmärkt att samma förhållande, som ansetts medföra, att häradshövdingelönerna i vissa mindre väl belägna domsagor bestämdes högre än som med hänsyn till arbetets myckenhet och art eljest skolat ske, även talade för att tingsnotariernas löner i dessa domsagor bleve högre än i andra.

Samma uppfattning har framförts av *hovrätten för Övre Norrland*, som uttalat att ett kallortstillägg av 400 kronor å tingsnotaries och 200 kronor å aspirants avlöning torde vara nödvändigt för att säkerställa rekryteringen av notarier i de under hovrätten lydande domsagorna.

Statskontoret har visserligen ansett det kunna ifrågasättas, huruvida tillräcklig anledning förelåge att vidtaga den föreslagna höjningen av arvodena till tingsnotarierna med hänsyn till att tjänstgöringstiden för dem förkortades till två år, men likväl icke velat göra någon erinran mot utredningens förslag härutinnan. Däremot har ämbetsverket förklarat sig icke kunna tillstyrka, att kallortstillägg utginge till ifrågavarande tjänstemän. Då sådant tillägg regelmässigt brukade tillkomma allenast innehavare av lönegradsplacerade befattningar, skulle ett bifall till vad utredningen i sådant avseende förordat innebära ett avsteg från eljest gällande principer. I övrigt har statskontoret funnit praktiska skäl tala för att, liksom fallet vore ifråga om vissa arvodister inom andra områden av statsförvaltningen, särskilda avlöningsbestämmelser meddelades för tingsnotarierna samt i sådant hänseende föreslagit, att för tingsnotariebefattning finge i tillämpliga delar gälla

bestämmelserna i 31—35 §§ i civila icke-ordinariereglementet, därvid befattningen skulle anses motsvara tjänst i 9 löneklassen av lönegraden Ex 12.

Allmänna lönenämnden har funnit det tveksamt, om icke, i stället för införande av kallortstillägg å de rättsbildade biträdenas arvoden, den nuvarande anordningen med något högre arvoden i Norrlandsdomsagorna borde bibehållas. Såväl tingsnotarie som tingsnotarieaspirant borde beredas rätt till sjukavlöning, reseersättning, sjukvård m. m. genom att vissa av de för extra tjänstemän gällande stadgandena i civila icke-ordinariereglementet gjordes tillämpliga å dem med angivande tillika av lämplig lönegrad och löneklass. Med utgångspunkt från lönebeloppen å E-ort enligt löneplan Ex borde tingsnotarie såsom statskontoret föreslagit hänföras till lönegrad Ex 12, löneklassen 9, och tingsnotarieaspirant till lönegrad Ex 2, löneklassen b. Vad angår inplacering i rese- och traktamentsklass enligt allmänna resereglementet vore skäligt att klass II D, till vilken de rättsbildade biträdena för närvarande äro hänförda, bibehölles för dem även efter löneregleringen.

Jämväl *Svea och Göta hovrätter* samt *föreningen Yngre jurister under Göta hovrätt* ha framhållit angelägenheten av att notarierna erhålla de förmåner, som enligt civila icke-ordinariereglementet utgå till extra tjänstemän.

Föreningen Sveriges häradshövdingar har ansett anledning icke föreligga att minska notariernas nuvarande rätt till trettio dagars semester.

I fråga om beräkningen av anslagsbehovet till den rättsbildade biträdespersonalen har *hovrätten för Övre Norrland* anmärkt på den av domsagoutredningen föreslagna anordningen att i varje domsaga skulle inrättas tingsnotarietjänster till det antal som motsvarade maximiantalet tingsnotarier, vilka enligt av utredningen förordade grunder kunde tjänstgöra i domsaga, med möjlighet att i stället för notarie ha notarieaspirant anställd. Hovrätten har ansett detta förslag innebära, att en domsaga icke erhöle det antal utbildade notarier som beräkningarna om behovet givit till resultat, utan att en reduktion ägde rum, motsvarande aspiranttiden. En sådan reduktion av antalet utbildade notarier vore icke lämplig, utan vid organisationens uppgörande borde ett antal aspirantarvoden beräknas till närmare fördelning å domsagorna genom Kungl. Maj:t. Det vore uppenbart att man därigenom skulle kunna avpassa arbetskrafterna på ett sätt som smidigare och i övrigt bättre anslöte sig till behovet. En domsaga, som ovillkorligen hade behov av exempelvis två någorlunda utbildade notarier, kunde på detta sätt få behovet fyllt och samtidigt erhålla en aspirant utbildad för att, vid avgång av tingsnotarie, insättas såsom sådan.

Med avseende å de belopp, som med den av domsagoutredningen föreslagna beräkningen skulle inbesparas därigenom att notarieaspirantarvoden utgå i stället för notariearvoden, har *hovrätten över Skåne och Blekinge* framhållit, att det ofta torde medföra svårighet att beräkna huru stort belopp som under ett löpande budgetår stode till förfogande för extra notarieaspiranter. Det syntes hovrätten därför lämpligt, att hovrätten berättigades att av medel, som vid budgetårets slut eventuellt funnes oanvända, i efterskott tillägga notarieaspirant, som under året utan arvode tjänstgjort i domsaga, viss ersättning.

Hovrätternas domaraspiranter och deras tjänstgöring i domsagorna. Tingssekreterarna.

Utredningens förslag.

Med det samband i avseende å befordringsgång, utbildning och avlöningsförhållanden som, såsom av den inledningsvis (sid. 17 ff.) lämnade redogörelsen framgår, råder mellan hovrätterna och domsagorna, måste frågorna om de icke-ordinarie rättsbildade befattningshavarna i domsagorna behandlas i sammanhang med frågorna om den icke-ordinarie hovrättspersonalen. Utredningen har därför avgivit förslag även rörande sistnämnda personal, i den mån icke vissa specialfrågor angående densamma kunna lösas fristående. 1936 års lönekommitté förordade i sitt betänkande med förslag till civilt icke-ordinariereglemente (stat. off. utr. 1938: 52) den icke-ordinarie hovrättspersonalens inordnande under reglementets bestämmelser och angav därvid vissa riktlinjer för en omläggning, som ansluta sig till den nuvarande hovrättsorganisationen och befordringsgången. Över kommitténs förslag, som givetvis återverkar på domsagosekreterarnas och de biträdande domarnas ställning, avgav domsagoutredningen utlåtande den 14 februari 1939, däri utredningen tog ståndpunkt till de i betänkandet berörda frågorna angående domstolspersonalens avlöningsförhållanden och befordringsgång. En redogörelse för lönekommitténs förslag och de däröver avgivna utlåtandena, vilka innefattade vissa erinringar mot förslaget, återfinnes i propositionen nr 218 till 1939 års lagtima riksdag (s. 17—26). I propositionen yttrade chefen för finansdepartementet, att den kritik, som i utlåtandena riktats mot kommitténs förslag, visade hän på angelägenheten av att lönefrågorna och därmed förbundna organisatoriska spörsmål upptoges till bedömande i ett sammanhang, samt erinrade om att avlöningsförhållandena för den icke-ordinarie hovrättspersonalen ägde nära samband med motsvarande förhållanden inom underrätterna på grund av den växelverkan i avseende å domarutbildningen, som rådde mellan hovrätterna och domsagorna. En prövning av lönekommitténs förslag i det vidare sammanhang, som sålunda antytts, borde därför anstå i avvaktan på resultaten av utredningens överväganden av löneförhållandena för domsagornas rättsbildade personal.

När domsagoutredningen i sitt betänkande tagit slutlig ställning till frågorna om den icke-ordinarie hovrättspersonalens anställnings- och avlöningsförhållanden, har utredningen i allt väsentligt vidhållit vad som anförts i dess utlåtande över lönekommitténs förslag.

Vad till en början angår fiskalsaspiranterna — d. v. s. de domaraspiranter som efter i domsagorna fullbordad notariatjänstgöring börja provtjänstgöra i hovrätterna — skall, i överensstämmelse med vad lönekommittén ifrågasatt, arvode till dem i regel utgå redan under den första tiden i hovrätten. För att de icke skola behöva vidkännas minskning i de relativt lågt tillmätta löneförmåner de förut åtnjutit och med hänsyn till angelägenheten att icke genom oförmånliga avlöningsförhållanden under den första hovrättstjänstgöringen avhålla dugande men mindre bemedlade personer

från att beträda domarbanan föreslås, att arvodet till fiskalsaspiranterna bestämmes till samma belopp som det föreslagna arvodet till tingsnotarierna eller 3,600 kronor. Till utjämning av aspiranttillgången mellan hovrätterna förutsättes att en begränsning av fiskalsaspirantarvodenas antal i en hovrätt med stark tillströmning av aspiranter skall kunna ske för att därigenom öka benägenheten hos notarierna att söka sig till annan hovrätt, varest arvode kan erhållas tidigare.

Rörande frågan vad som bör åtgöras i syfte att personer, vilka ej ha för avsikt att fortsätta på domarbanan men likväl anmäla sig till tjänstgöring i hovrätten, icke skola komma att uppbära aspirantarvode anföres:

Härutinnan torde andra åtgärder icke lämpligen kunna vidtagas än att hovrätten, innan någon antages till aspirant, närmare förvissas sig om vederbörandes avsikter och hans förutsättningar för domarbanan, såvitt de kunna bedömas av hans egna uppgifter samt av upplysningar från härads-hövdingen i den domsaga, där aspiranten tjänstgjort, och av i övrigt kända omständigheter. En dylik undersökning kan dock endast hava till ändamål att utgallra dem, vilka uppenbart antingen icke ämna fullfölja domarbanan eller äro olämpliga därför. Eljest synes önskvärt, att samtliga behöriga aspiranter liksom nu mottagas till prövning och att de såvitt möjligt genast erhålla aspirantarvode. Tillströmningen till hovrätterna kommer alltid att automatiskt begränsas genom den successiva avgången av notarier från underdomstolarna; för att bliva fiskalsaspirant skall ju fordras två års tjänstgöring i domsaga eller rådhusrätt.

I överensstämmelse med vad som nu gäller skola de som funnits skickade och lämpliga för domarbanan erhålla första fiskalsförordnande tidigast sex månader och ej senare än ett år efter hovrättstjänstgöringens början. De vilka ej kunna antagas till hovrättstjänstgöring skola utan nämnvärt uppskov skiljas från hovrätten.

Vad härefter angår fiskalerna föreslår domsagoutredningen att de vid provföredragningarna godkända aspiranterna — i den omfattning som erfordras för en lämpligt avvägd rekrytering å domarbanan — antagas till extra fiskaler med avlöning såsom extra tjänstemän i 18 lönegraden. Med bibehållande av sin ställning och lön som extra fiskaler och i förekommande fall med åtnjutande av tjänstgöringstraktamente, skola de kunna förordnas att vikariera å alla tjänster för rättsbildad personal i domsaga ävensom att biträda med uppläggning av nya fastighetsböcker. De skola ock kunna tagas i anspråk för vikariat i stadsdomstolarna. Mera krävande förordnanden skola dock om möjligt ej tilldelas extra fiskal.

Efter viss tids anställning som extra fiskal, förslagsvis 1½ år, därav under viss minimi-tid utförts fiskalsgöromål i hovrätten, skola domaraspiranterna, om de fortfarande finnas lämpade för domarbanan, kunna antagas till extra ordinarie fiskaler med placering i 22 lönegraden. Medan lönekommittén förordnat att dessa befattningshavare skulle inplaceras i 21 lönegraden, anser domsagoutredningen att 22 lönegraden är den lägsta, som bör ifrågakomma med hänsyn till de maktpåliggande uppgifter såväl i hovrätt som i underrätt, vilka ankomma å dem. Såsom ett särskilt skäl att icke vid-

taga någon sänkning av fiskalernas nuvarande löneställning åberopas den avsevärda förlängning av fiskalstiden, som nu gör sig gällande, och vartill jag återkommer i det följande.

I detta sammanhang erinrar utredningen att de senaste åren vid ett par tillfällen från hovrättshåll framförts förslag om inrättande av ett antal förste fiskalsbefattningar i högre lönegrad än 22 men finner för sin del tillräckliga skäl knappast föreligga att, därest förslaget om inrättande av extra ordinarie befattningar i sistnämnda lönegrad bifalles, inrätta ytterligare en extra ordinarie befordringsgrad mellan fiskals- och assessorsgraden. De äldre fiskalernas anspråk på högre löner anser utredningen lämpligen kunna tillgodoses genom gynnsamma beräkningsgrunder med avseende å löneförmånerna vid adjunktion. Beträffande denna detaljfråga, som ej berör domsagornas förhållanden och som torde kunna lösas utan inverkan på lönesystemet i övrigt, har utredningen emellertid icke framlagt något förslag.

Extra ordinarie fiskal skall enligt domsagoutredningens förslag vara skyldig att med bibehållande av sin löneställning mottaga alla slag av förordnanden vid underrätter, även vid underrätt under annan hovrätt än den han tillhör. Vid sådant förordnande i domsaga skola avlöningsreglementets bestämmelser om flyttningsersättning respektive tjänstgöringstraktamente tillämpas.

Hovrättsassessorerna slutligen, vilkas huvuduppgift är att tjänstgöra som ledamöter i hovrätterna vid ordinarie ledamöters förfall, ha som förut nämnts skyldighet att, då så påfordras, i viss utsträckning tjänstgöra som vikarie för häradshövding eller som biträdande domare eller sekreterare i domsaga. Vid tjänstgöring av angivet slag i såväl hovrätt som häradsrätt åtnjuta assessorerna avlöning såsom extra ordinarie tjänstemän i 29 lönegraden. 1936 års lönekommitté har föreslagit, att assessorerna helt skola erhålla ställning som extra ordinarie tjänstemän i nämnda lönegrad, vilket skulle medföra att de ägde rätt till lön, oberoende av om ledamotsplats i hovrätt eller tjänstgöring i häradsrätt kunde beredas dem eller ej. Domsagoutredningen har anslutit sig till lönekommitténs förslag i detta hänseende men förutsatt att särskilda regler angående assessors skiljande från tjänsten alltjämt skola gälla. Vidare skola assessorerna i samband med erhållandet av ställningen såsom extra ordinarie tjänstemän åläggas tjänstgöringsskyldighet i olika befattningar såväl vid häradsrätt som rådhusrätt, även under annan hovrätt än den vederbörande tillhör, med bibehållande av sin löneställning som assessorer och i övrigt på motsvarande villkor som fiskal.

Vad härefter angår den icke-ordinarie hovrättspersonalens tjänstgöring i domsagorna innefattar domsagoutredningens förslag, såsom nämnts, att det nuvarande befordringssystemet på domarbanan med växlande tjänstgöring i överrätt och underrätt skall bibehållas. Detta system som utbildats i sin nuvarande omfattning i samband med sekreterarinstitutionens inrättande år 1933, har emellertid medfört en avse-

värd försämring av befordringsmöjligheterna på domarbanan. Utredningen, som ägnat särskild uppmärksamhet åt detta förhållande, hänvisar härutinnan till en vid dess betänkande fogad promemoria, vari närmare redogöres för den ansvällning av fiskalskåren, som blivit en följd av sekreterarinstitutionen, och för denna ansvällnings inverkan i fråga om befordringsålderns höjande. I anslutning härtill anföres i betänkandet:

Att olägenheter äro förbundna med en hög befordringsålder synes uppenbart. Enligt domsagoutredningens mening vore det önskvärt, om man kunde undvika någon egentlig höjning av åldern vid befordran till häradshövding, vilken ålder under senare tid i allmänhet legat mellan 40 och 45 år. Vissa av domsagoutredningen framställda förslag äro även ägnade att motverka en sådan höjning. I sådant hänseende må nämnas notariatidens förkortning och sänkningen av pensionsåldern för häradshövdingarna, varigenom vinnes en snabbare omsättning på ifrågavarande poster. Oaktat dessa förhållanden synes det dock i betraktande av det nuvarande stora antalet fiskaler vara anledning antaga, att åldern vid befordran till häradshövdingämbeten och övriga sluttjänster på domarbanan inom den närmaste framtiden kommer att undergå en måhända ganska avsevärd höjning. För att denna höjning icke skall bliva än mera framträdande synes det i varje fall för närvarande nödvändigt att eftersträva en begränsning av rekryteringspersonalen för domarbanan.

På grund av det anförda finner utredningen att en ökning under nuvarande förhållanden av domsagosekreterarnas antal såvitt möjligt bör undvikas.

För förordnanden såsom sekreterare i domsaga skola liksom nu anlitas såväl fiskaler som assessorer. Sålunda förordnad befattningshavare skall, oavsett om han är fiskal eller assessor, benämnas *tingssekreterare*. För fiskalerna skall sekreterartjänstgöringen vara obligatorisk och omfatta ungefär tre år. Sekreterare på fiskalsstadiet skall beredas tillfälle att självständigt utöva egentlig dömande verksamhet men denna domarverksamhet skall ganska starkt begränsas såväl kvantitativt som kvalitativt. Härom anföres i betänkandet.

Omfattningen av sekreterarnas dömande verksamhet måste naturligen i viss mån avpassas efter arbetsbördan i domsagan. För närvarande hålla sekreterarna i de flesta fall omkring 10 allmänna rättegångsdagar årligen. Ett och samma antal rättegångsdagar kan emellertid innebära en ganska skiftande omfattning av dömande verksamhet, beroende på handläggningstidens längd samt målens antal och beskaffenhet. Handläggningstidens längd torde vara en förhållandevis mera rättvisande och användbar beräkningsgrund för omfattningen av nämnda verksamhet än rättegångsdagarnas antal. De som sekreterare förordnade fiskalerna synas som regel icke böra tilläggas att hålla flera än 10 rättegångsdagar om året av normal längd.

Den dömande verksamhet, som fiskalerna under sin sekreterartjänstgöring utöva, synes böra underkastas vissa inskränkningar även av kvalitativ natur. Enligt gällande domsagostadga skall, då sekreterare anförtros hållande av allmänna rättegångsdagar, tillses att mål eller ärende av vidlyftig eller invecklad beskaffenhet förbehålles häradshövdingens egen handläggning. Denna bestämmelse har icke alltid i praktiken fått den betydelse som åsyftats. Det är emellertid av vikt att en bestämmelse i dylik riktning efterleves; och det synes lämpligt att giva densamma en något vidgad avfattning, så att häradshövdingen förbehålles icke blott mål och ärenden, som ur rent juridisk

synpunkt eller med hänsyn till processmaterialets omfattning och karaktär framstå som svåra att handlägga och avdöma, utan även mål och ärenden, som med hänsyn till andra särskilda förhållanden kräva större mognad i omdömet jämte förhandlingsvana och auktoritet.

Den självständiga dömande verksamhet ifrågavarande sekreterare skola utöva skall emellertid enligt utredningens åsikt upptaga endast en relativt mindre del av deras tid. En av fiskalsekreterarnas huvuduppgifter skall — i överensstämmelse med vad som förutsättes i förslaget till ny rättegångsbalk — vara att självständigt förestå det egentliga kansliarbetet. Vidare skola de taga en tämligen ingående befattning med inskrivningsväsendet. Häradshövdingarna skola visserligen ägna inskrivningsväsendet erforderlig översyn och själva i viss utsträckning fungera som inskrivningsdomare men sekreterarna skola utöva inskrivningsdomarskap i betydande omfattning. De skola dessutom i allmänhet fungera som lagsökningsdomare och konkursdomare.

Behovet i vissa större domsagor av medhjälpare åt häradshövdingen med högre kvalifikationer än fiskals föreslår utredningen skola tillgodoses på två olika sätt. I de domsagor, där visserligen en sådan högre kvalificerad befattningshavare erfordras, men å andra sidan icke finnes utrymme för någon ytterligare befattningshavare med högre kvalifikationer än notariernas, skall inrättas en sekreterarbefattning, avsedd att beklädas av hovrättsassessor med tidsbegränsat förordnande. I de domsagor, där jämte häradshövdingen stadigvarande erfordras mer än en befattningshavare med högre kompetens än notaries, föreslår domsagoutredningen icke anställande av hovrättsassessorer utan inrättande av ordinarie domartjänster vid sidan av häradshövdingämbetena jämte för fiskaler avsedda sekreterartjänster. Detta gäller de fyra största domsagorna, vilkas organisation behandlas för sig i det följande.

De såsom sekreterare förordnade *assessorerna* skola intaga en ställning, som väsentligen endast i fråga om omfattningen av den dömande verksamhet de utöva skiljer sig från en sekreterares med fiskalskompetens, i det att inga mål med hänsyn till sin beskaffenhet böra undantagas från deras handläggning. Utredningen anför härom bland annat:

I de domsagor, där domsagoutredningen tänker sig assessor anställd som sekreterare, överskrider förhandlingstiden vid de allmänna sammanträdena i regel 300 timmar om året. Det synes i allmänhet vara lämpligt, att i dessa domsagor de som sekreterare anställda assessorerna hålla två allmänna rättegångsdagar i varje fyraveckorsperiod med handläggningstid av normal längd. I övrigt böra de som sekreterare anställda assessorerna i huvudsak handhåva de göromål, som i andra domsagor tillkomma de såsom sekreterare tjänstgörande fiskalerna. Särskilt böra assessorssekreterarna i likhet med fiskalsekreterarna under häradshövdingarnas överinseende förestå och leda det egentliga kansliarbetet. Med hänsyn till den vidsträckt dömande verksamhet som utövas av assessorssekreterarna kan det emellertid befinnas lämpligt att i viss utsträckning befria dem från de göromål, som brukas utföras av fiskalsekreterarna. Utformningen av befattningshavarnas uppgifter i varje särskilt fall torde böra ankomma på hovrätten.

Assessorerna skola, som förut betonats, vara skyldiga att mottaga förordnande i domsaga, men denna skyldighet skall såsom nu vara tidsbegränsad

till två år, för den händelse yngre assessor finnes att tillgå. De assessorer som bliva sekreterare i domsagorna skola kvarstå i den vanliga domarkarriären och ha full säkerhet för att de genom sekreterartjänstgöringen icke i någon mån diskrediteras för den vanliga hovrättsbanan. Ehuru assessors skyldighet att mottaga sekreterarförordnande icke bör omfatta längre tid än två år, finner domsagoutredningen det likväl med hänsyn till kontinuiteten i domsagoarbetet önskvärt, att assessorernas sekreterartid i regel blir av längre varaktighet. Befordringsförhållandena föreslås därför skola ordnas på sådant sätt, att en del assessorer frivilligt välja detta alternativ. En assessor skall exempelvis kunna kvarstanna i domsaga som sekreterare och kunna beräkna att därifrån få befordran direkt till häradshövding i någon förhållandevis mindre eftersökt domsaga vid en tidigare tidpunkt än han skulle kunna erhålla hovrättsrådsämbete. Skulle sådan befordran icke vinnas, innan vederbörande står i tur att erhålla revisionssekreterarförordnande, skall emellertid dylikt förordnande kunna tilldelas honom.

Enligt domsagoutredningens förslag skola sekreterare anställas endast i sådana domsagor, där utrymme lämpligen finnes för dömande verksamhet från deras sida. Med denna utgångspunkt och med reservation för förändringar, som kunna föränledas av processreformen, har utredningen funnit sig icke kunna föreslå någon utökning av sekreterarinstitutionen utan endast förordat vissa omplaceringar inom ramen av antalet sekreterare år 1939, utgörande 43 fiskalssekreterare och 8 assessorsekreterare. Fördelningen av sekreterarna på de olika domsagorna förutsättes skola ankomma på Kungl. Maj:t, som när anledning gives skall kunna överflytta sekreterartjänst från en domsaga till annan.

Yttranden.

Samtliga hörda myndigheter, med undantag av statskontoret och föreningen Yngre jurister vid Svea hovrätt, ha i allt väsentligt godtagit domsagoutredningens förslag rörande den icke-ordinarie hovrättspersonalens anställnings- och avlöningsförhållanden. De båda avvikande meningarna gälla endast den av utredningen föreslagna lönesättningen för extra ordinarie hovrättsfiskaler.

Statskontoret har sålunda icke kunnat finna fiskalernas inplacering såsom extra ordinarie tjänstemän i 22 lönegraden tillräckligt motiverad samt anför härom:

Såsom i betänkandet framhållits, ansåg sig 1936 års lönekommitté böra förorda, att nämnda tjänstemän hänfördes till högst lönegrad Eo 21. Ett bifall till detta förslag komme visserligen att innebära en viss avlöningsminskning i jämförelse med nu utgående avlöning. Men å andra sidan bör uppmärksammas, att på grund av den föreslagna begränsningen av tiden för domsagotjänstgöringen till två år tidpunkten för erhållande av fiskalstjänst komme att infalla tidigare än enligt nu gällande befordringsgång. Vidare kommer innehavet av dylik tjänst i fortsättningen att vara förenat med förmånen av såväl tjänste- som familjepensionsrätt. Vid nu angivna förhållanden saknas

enligt statskontorets mening anledning frågå det förslag, lönekommittén på sin tid framlade i här berörda avseende.

Statskontoret har förty förklarat sig icke kunna tillstyrka högre lönegrads-placering för de extra ordinarie hovrättsfiskalerna än i 21 lönegraden.

Föreningen Yngre jurister vid Svea hovrätt åter har hemställt, att ifråga-varande befattningshavare placeras i 23 lönegraden, eller sålunda med begynnelselönen i 22 löneklassen.

Hovrätterna och allmänna lönenämnden, vilka alla förordat de extra ordinarie fiskalernas placering i 22 lönegraden, ha till stöd härför hänvisat till eller anfört i huvudsak samma skäl som i sina yttranden över 1936 års löne-kommittés betänkande med förslag till civilt icke-ordinariereglemente (jfr prop. 218/1939 L. sid. 24).

Hovrätten över Skåne och Blekinge har även berört frågan om löneför-månerna till fiskal, som förordnats att vara adjungerad ledamot — vilket spörsmål domsagoutredningen ansett sig icke böra upptaga till närmare be-handling — samt därvid hänvisat till sitt yttrande över nyssnämnda betän-kande (jfr prop. 218/1939 L. sid. 25). Hovrättens i detta yttrande gjorda hem-ställan att löneställningen för sådan fiskal icke skulle försämrans syntes hov-rätten väl motiveras av den alltjämt fortgående stegringen av åldern vid befordran till assessor.

En del uttalanden ha gjorts rörande olika detaljspörsmål, som samman-hänga med den icke-ordinarie domarpersonalens anställnings- och avlö-ningsförhållanden.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har föreslagit i viss mån strängare reg-ler för gallring av hovrätternas fiskalsaspiranter än utredningen. Hovrätten anför:

I fråga om domaraspiranternas första hovrättstjänstgöring torde icke, så-som förslaget förutsätter, såsom regel böra uppställas att alla *icke uppenbart olämpliga* aspiranter genast erhålla aspirantarvode. *Uppenbart överflödiga* aspiranter synas icke till men både för sig själva och hovrätten böra lockas att gå kvar i hovrätten även om de kunna antagas fylla förutsättningarna för erhållande av fiskalsförordnande. Domsagoutredningen uttalar också, att de vilka ej kunna antagas till fiskaler utan nämnvärt uppskov böra skiljas från hovrätten. Denna princip synes böra tillämpas icke allenast på dem, som vid provtjänstgöring ej fylla måttet, utan även på dem för vilka hovrätten ej har användning. Liksom enligt utredningen befordran till e. o. fiskal ansetts en-dast böra ske i den mån man kan räkna med att vederbörande för framtiden skall kunna beredas permanent tjänstgöring, så bör även från början icke godkännas flera än som ha utsikter att vinna befordran på domarbanan. Fiskalsprövningen bör med andra ord icke vara en examen, vilken alla som ha lust kunna påfordra att bli underkastade; redan på detta stadium måste en gallring verkställas med hänsyn till hovrättens behov av aspiranter.

Allmänna lönenämnden har framhållit att, därest kallortstillägg skall utgå till tingsnotarie, dylikt tillägg även bör tillkomma fiskalsaspirant vid hov-rätten för Övre Norrland.

Svea och Göta hovrätter ha framhållit att en reglering borde ske av frågan

om rätten för hovrätternas befattningshavare att i löneturs- och pensions-hänseende tillgodoräkna sig tjänstgöring i rådhusrätt.

Rörande den icke-ordinarie hovrättspersonalens avlöningsförhållanden under tjänstgöring i domsaga har statskontoret anfört följande:

Vid domsagotjänstgöring i egenskap av tingssekreterare böra fiskalerna och assessorerna givetvis bibehållas vid löneställningen såsom extra ordinarie befattningshavare i 21, respektive 29 lönegraden. Under förordnande i förekommande fall å högre tjänst i domsaga, än nu sagts, förutsätter statskontoret, att vikariatsersättning jämlikt 19 § icke-ordinariereglementet kommer att utgå. Med avseende å tillämpningen av reglementets bestämmelser i övrigt vill statskontoret särskilt understryka vikten av att förflyttning till den nya tjänstgöringsorten av den hovrättspersonal, varom här är fråga, för tillträdande av förordnande å tingssekreteraretjänst sker på sådant sätt, att utgifterna för tjänstgöringstraktamenten kunna i mesta möjliga mån begränsas.

Allmänna lönenämnden har ifrågasatt, huruvida icke vid längre vikariat å häradshövdingtjänst borde utgå särskild vikariatsersättning samt erinrar i detta hänseende, att enligt 9 § kungörelsen den 26 maj 1933, nr 310, vikarie för häradshövding för närvarande i vissa fall kan erhålla del av de till häradshövdingtjänsten hörande förmånerna. Nämnden förklarar sig härjämte förutsätta, att, därest innehavare av extra eller extra ordinarie tjänst förordnas att vikariera å högre extra ordinarie tjänst eller å annan ordinarie befattning än häradshövdingtjänst, vikariatsersättning skall utgå enligt de vanliga reglerna i avlöningsreglementena.

Anledning att frångå det nuvarande befordringssystemet på domarbana med växlande tjänstgöring i överrätt och underrätt har icke i något av de avgivna yttrandena ansetts föreligga.

Hovrätten för Övre Norrland har emellertid utvecklat, att detta system för närvarande icke medger ett tillgodoseende av domsagornas behov av kvalificerad rättsbildad arbetskraft i den utsträckning som ur rättssäkerhetens synpunkt vore önskvärt. Hovrätten framhåller sålunda, att i betraktande av vikten och mängden av de uppgifter, som åvila häradsrätterna och deras tjänstemän, domsagornas organisation för närvarande icke kan i flertalet fall anses vara särdeles stark. Svagheten låge framför allt däri, att häradshövdingen alltjämt regelmässigt — sekreterare, i regel med fiskalskompetens, funnes endast i 51 av rikets 116 domsagor och ytterligare kvalificerad arbetskraft i helt få fall — vid sin sida hade endast domsagonotarierna, vilka med sin utbildning och begränsade kompetens icke kunnat förvärva någon större erfarenhet eller vana vid domargöromål. Hovrätten anför vidare:

I princip måste det anses nödvändigt att i varje domsaga häradshövdingen vid sin sida har en någorlunda erfaren ung domare, som kan biträda honom med domargöromål även av andra slag än inskrivningsärenden och bagattelmål. För denna uppfattning tala flera skäl, framför allt hänsyn till arbetsbördan, som även i mindre domsagor tidvis kan bli oskäligen tung, samt vidare inträffande behov av ledighet för semester, sjukdom eller för viktiga angelägenheter vid sidan om tjänsten. Det är väl möjligt att behovet av denna någorlunda kvalificerade arbetskraft vid häradshövdingens sida gör sig mera

kännbart i Övre Norrland än på andra håll i landet, men hovrätten håller före att behovet är allmänt föreliggande. Tilläggas bör att det nu avsedda behovet endast sällan kan täckas genom arbetskraft utsänd från hovrätten. Alldeles särskilt framträder behovet sommartid, då häradshövdingen åtnjuter semester och hovrättens arbetskrafter pläga vara till ytterlighet tagna i anspråk. Under sådan tid förekommande rannsakingar synas helt enkelt nödvändiggöra anlitaandet i häradshövdingens ställe av en i domsagan förefintlig arbetskraft.

Vad sålunda framhållits har hovrätten funnit innefatta vägande skäl för att, i princip, i varje domsaga borde vara anställd sekreterare med åtminstone fiskalskompetens. Att för närvarande — eller ens under en nära liggande framtid — inrätta något större antal nya sekreterartjänster kunde dock även enligt hovrättens mening icke ifrågasättas. Den redan nu stora ansvällningen av antalet fiskals- och assessorsbefattningar (inberäknat tjänsterna såsom domsagosekreterare) i förhållande till antalet ordinarie ämbeten gjorde en sådan åtgärd olämplig och åtgärden förutsatte dessutom en omreglering av domsagoområdena av rätt betydande omfattning, vilket skulle medföra olägenhet genom den minskning av antalet ordinarie domarämbeten som därav komme att föranledas. Hovrätten utvecklar vidare nödvändigheten att åstadkomma en lämplig avvägning av antalet ordinarie domarämbeten, assessorstjänster och fiskalstjänster samt anför härom:

En stor förtjänst hos den nuvarande domarorganisationen i landet är enligt hovrättens uppfattning, att domsagorna, hovrätterna och nedre justitirevisionen i befodringshänseende utgöra en helhet i den meningen, att en ung domaraspirant, som blivit godkänd i hovrätt, praktiskt taget, om han sköter sin tjänst tillfredsställande, kan beräkna uppnå ämbete såsom häradshövding, hovrättsråd eller revisionssekreterare. Den förtjänst i systemet, som hovrätten härmed vill framhålla, är icke att den nye aspiranten på detta sätt kan räkna med en ekonomiskt och socialt tillfredsställande slutpost utan ligger däri, att man med detta system undgår att erhålla en kategori domare, som är av lägre kvalitet och som därtill löper fara att ytterligare försämrans genom att icke ha förhoppning om befordran; vidare däri, att hovrätterna genom systemet nödvändigtvis tvingas till ett strängt urval bland domaraspiranterna. Emellertid kunna systemets goda verkningar i viss mån förfelas, därest antalet tjänster i de olika graderna icke äro lämpligt avpassade inbördes, så att befordran från en grad till annan kan äga rum inom skälig tid. En alltför lång tjänstgöring i fiskals- eller assessorsgraden kan få en för ekonomi och slutligen kanske även för arbetsglädje ogynnsam inverkan å befattningshavarna. Det gäller sålunda att på lämpligt sätt mot varandra avväga antalet ordinarie domarämbeten, assessorstjänster och fiskalstjänster.

Under uttalande att det sagda, bland annat i betraktande av assessorernas och fiskalernas tjänstgöring i domsagorna, finge sin inverkan å frågan om domsagornas personalorganisation, fortsätter hovrätten:

De resultat, man efter vad nu utvecklats ur olika synpunkter vill uppnå med avseende å de rättsbildade arbetskrafterna i domsagorna, torde, på sätt i det föregående antytts, i väsentlig mån kunna vinnas genom regleringar av domsagoområdena och i samband med mindre och medelstora städers judiciella införlivning med domsagor. Genom regleringar av dessa slag torde domsagorna kunna göras lagom stora för att i allmänhet sekreterare lämpligen

skall vara anställd i desamma. Även en önskelig proportion mellan assessors- och fiskalssekreterare lär kunna erhållas på enahanda sätt. Genom inrättande av ordinarie tingsdomarämbeten kan proportionen mellan antalet ordinarie ämbeten och antalet assessorstjänster förbättras. I syfte att förbättra denna proportion förtjäna även andra åtgärder att övervägas.

De nu skisserade anordningarna torde stå i rätt god överensstämmelse med processlagberedningens förslag. Även beredningen synes räkna med fortgående regleringar av mindre domsagoområden i ändamål att stärka dessa domsagors organisation. Beredningen räknar vidare med att biträdande domarebefattningar i domsagorna skola kunna göras till ordinarie ämbeten i syfte att man sålunda skall utöka den nu alltför knappa tillgången på ordinarie domarbefattningar.

Sammanfattningsvis har hovrätten såsom sin uppfattning uttalat att en planmässig avvägning av antalet ordinarie domarämbeten, assessorstjänster och fiskaltjänster borde eftersträvas och åtgärder därför vidtagas samt att — i den mån proportionen mellan antalet ordinarie domarämbeten samt antalet assessors- och fiskaltjänster det tillåte — tingssekreterare borde anställas i åtminstone flertalet domsagor.

I motsats till hovrätten för Övre Norrland har *hovrätten över Skåne och Blekinge* tagit avstånd från tanken att såsom ett mål, vilket man successivt borde närma sig, uppställa en organisation med sekreterare i varje domsaga. Nya tingssekreterartjänster borde enligt hovrättens mening hädanefter i allmänhet icke tillskapas i vidare mån än som nödvändiggjordes av sammanslagning av små domsagor till större. I stället funne hovrätten eftersträvansvärt att i de större domsagorna tingssekreterarna utbyttes mot tingsdomare och dessa gjordes ordinarie. Hovrätten anser att någon anledning att upprätthålla provisoriet med sekreterarbefattningar avsedda för assessorer icke längre föreläge utan att tiden vore inne att taga ställning till frågan om den lämpliga relationen mellan tingssekreterare och tingsdomare. En annan sak vore att, omedelbart före processreformens upptagande till slutlig prövning, en viss försiktighet borde iakttagas vid inrättandet av nya ordinarie befattningar inom domstolsväsendet. I det följande anknyter hovrätten till det av domsagoutredningen uttalade önskemålet att en del såsom sekreterare förordnade assessorer frivilligt skulle fortsätta tjänstgöringen i domsaga utöver två år för att därifrån vinna befordran direkt till häradshövding, samt anför, att hovrätten i själva verket skulle anse önskvärt att assessorer i större utsträckning valde att tingsdomarvägen nå fram till ordinarie ställning som häradshövding eller stadsdomare. Hovrätten yttrar härom vidare:

En långvarig tjänstgöring i hovrätt och nedre justitierevisionen eller i lagstiftningsarbetet är icke i och för sig enbart förmånlig för utvecklande av en underdomares förmåga av muntlig processledning eller av hans färdighet och insikt i de mångahanda göromål som förekomma i en underrätt. Å andra sidan kräver hovrättsdomarkallet vissa förutsättningar, vilka icke ovillkorligen behöva vara för handen hos en god underrättsdomare. Det är därför önskvärt att tillfälle beredes för en differentiering på assessorsstadiet mellan dem som hava utpräglad fallenhet för den ena eller andra verksamheten som domare och att denna differentiering kan genomföras utan att den grupp, som väljer lantdomarvägen, kommer att betraktas såsom mindre kvalificerad

än den andra. Detta syfte skulle främjas om det kunde ordnas så att tidigare ordinarie anställning lockade assessorerna att välja underrättsbanan. Ur denna synpunkt skulle det vara önskvärt att de för assessorer avsedda sekreterarbefattningarna snarast möjligt gjordes till ordinarie tingsdomarbefattningar. I avbidan på att så blir möjligt böra de emellertid klart skiljas från övriga sekreterarbefattningar och icke genom bibehållande av sekreterarnamnet avskräcka assessorer från att söka desamma, då denna benämning i viss mån måste inge föreställningen om en degradering av assessorn till en redan passerad, för ett lägre åldersstadium avsedd befattningsgrad.

Med hänsyn till den vikt hovrätten sålunda tillmätte den ifrågavarande befattningens benämning och i klarhetens intresse har hovrätten föreslagit, att innehavarna av de för assessorer avsedda sekreterarbefattningarna benämndes tingsdomare, även om de tills vidare bibehölles såsom extra.

Utredningens förslag rörande tingssekreterarnas kompetens och arbetsuppgifter har föranlett särskilda uttalanden blott i ett fåtal fall. I fråga om den föreslagna begränsningen i kvantitativt avseende av fiskalssekreterarnas dömande verksamhet har *föreningen Sveriges häradshövdingar* anmärkt dels att uttrycket rättegångsdag av normal längd vore svävande, dels ock att det ofta vore mycket svårt att på förhand beräkna förhandlingarnas längd. Beträffande den tilltänkta inskränkningen i fiskalsekreterarnas sakliga kompetens har föreningen anlagt enahanda synpunkter. Det vore enligt föreningens mening ofta omöjligt att på förhand avgöra, huruvida ett mål eller ärende vore av den beskaffenhet att det med domsagostadgans terminologi kunde betecknas såsom vidlyftigt och invecklat. Någon anledning att biträda förslaget i detta hänseende har föreningen icke ansett föreligga. Gentemot utredningens uttalande att häradshövdingen själv någon tid borde tjänstgöra såsom inskrivningsdomare har föreningen invänt, att häradshövdingen i mera arbetstyngda domsagor säkerligen icke skulle medhinna detta i någon större omfattning. Bästa lösningen i detta hänseende vore enligt föreningens mening att häradshövdingen, såsom för närvarande på vissa håll skedde, förbehölle sig att själv handlägga de inskrivningsärenden varmed han önskade taga befattning. Föreningen upprepar i detta sammanhang sin tidigare uttalade åsikt att arbetsfördelningen i domsagorna ytterst måste ankomma på häradshövdingen. *En häradshövding* (Bråbygdens och Finspångs läns domsaga) har ansett att gällande bestämmelser om begränsning i sekreterarens sakliga kompetens i stället för att ges ett vidgat innehåll snarare borde helt och hållet upphävas.

Göta hovrätt har funnit de föreslagna inskränkningarna i sekreterarens dömande verksamhet väl avvägda men ifrågasatt lämpligheten av att sekreteraren i allmänhet borde fungera såsom lagsökningsdomare. Beträffande sekreterare med assessorskompetens har hovrätten ansett, att dylik sekreterare icke i sådan omfattning som sekreterare med fiskalskompetens borde tyngas av inskrivnings- och expeditionsgöromål samt arbete med uppläggande av nya fastighetsböcker.

De fyra största domsagornas personalorganisation.

Nuvarande organisation.

De fyra största domsagorna i riket — Södra Roslags, Sollentuna och Färentuna, Södertörns samt Askims, Hisings och Sävedals — kräva en större organisation än den i allmänhet föreslagna.

I den största av ifrågavarande domsagor, Södra Roslags, är sedan år 1923 inrättad en särskild inskrivningsavdelning, å vilken handläggas lagfarts-, in-tecknings- och tomträttsärenden samt ärenden om in-teckning i jordbruksinventarier ävensom ärenden rörande sammanläggning av fastigheter, i den mån de ej ankomma på ägodelningsrätten, samt ärenden som föränledas av domhavandens befattning med jordregister eller fastighetsregister för stad. Inskrivningsavdelningen förestås av en särskild chef, vilken det åligger att vara inskrivningsdomare i domsagan och som med avseende å sådana avdelningen tillagda ärenden, som ej ankomma å inskrivningsdomare, fullgör vad eljest åligger härads-hövdingen. Chefen för inskrivningsavdelningen skall vara hovrättsassessor, men den nuvarande innehavaren av befattningen, som ej är assessor, kan likväl meddelas fortsatt förordnande. I fråga om av-löningsför-måner åtnjuter chefen 7,500 kronor i lön med ett ålderstillägg å 600 kronor efter 5 års tjänstgöring samt oreglerat dyrtidstillägg jämte 40 procent av lösen för de i domsagan utfärdade gravationsbevisen. Inskrivningsavdelningen intager en självständig ställning i förhållande till domsagokansliet i övrigt, och hovrätten meddelar närmare föreskrifter beträffande avdelningens förvaltning. Å avdelningen tjänstgöra en förste och en andre notarie; notarierna i domsagan skola efter en av hovrätten fastställd plan tjänstgöra växelvis å inskrivningsavdelningen och såsom biträden åt härads-hövdingen. Hovrätten beslutar även rörande antalet skrivbiträden å avdelningen och av-lönningen till dessa. Beslut om avdelningens upprätthållande har fattats successivt för vissa tidsperioder, sedan år 1934 för ett budgetår i sänder. Till belysning av arbetsbördan å inskrivningsavdelningen må nämnas, att inskrivningsärendenas antal under åren närmast före krigsutbrottet uppgingo till omkring 12,000 årligen. De båda senast förflutna åren har antalet dylika ärenden nedgått till omkring 8,000. Vad angår det egentliga domsagokansliets organisation, är den där anställda sekreteraren numera hovrättsassessor. Under senare år har antalet allmänna rättegångsdagar i domsagan uppgått till mellan 70 och 80 årligen med i genomsnitt omkring 6 timmars förhandlings-tid, av vilka dagar sekreteraren hållit omkring hälften.

I Södertörns samt Askims, Hisings och Sävedals domsagor äro nu anställda en biträdande domare, som är hovrättsassessor, och en sekreterare, som är fiskal. Befattningshavarnas åligganden i de båda domsagorna äro enligt arbetsordningarna något olika fördelade. I Södertörns domsaga skall biträdande domaren bland annat tjänstgöra såsom ordförande i häradsrätten under minst två allmänna rättegångsdagar i varje fyraveckorsperiod och vid flertalet sammanträden för rannsaking med häktade, vara konkursdomare och lagsökningsdomare samt under härads-hövdingens överinseende leda och

fördela arbetet mellan de rättsbildade biträdena i domsagan, under det att sekreteraren skall vara inskrivningsdomare och tjänstgöra som ordförande i häradsrätten vid de återstående rannsakingssammanträdena; han förordnas emellertid dessutom regelmässigt till ordförande vid en allmän rättegångsdag i fyraveckorsperioden. I Askimsdomsagan åter åligger biträdande domaren enligt arbetsordningen att vara ordförande i häradsrätten endast vid vissa rannsakingssammanträden, ehuru han dessutom brukar förordnas att hålla en allmän rättegångsdag i fyraveckorsperioden, och i övrigt skall han i huvudsak vara inskrivningsdomare, konkursdomare och lagsökningsdomare; sekreteraren brukar i denna domsaga hålla två allmänna rättegångsdagar i fyraveckorsperioden och dessutom biträda vid uppsättandet av häradshövdingens dombok. I Södertörns domsaga äro sålunda biträdande domarens åligganden koncentrerade på den dömande verksamheten och sekreterarens på inskrivningsväsendet, i Askimsdomsagan är förhållandet det motsatta. I omfattning närma sig de egentliga domargöromålen i vardera domsagan dem i Södra Roslags domsaga. I Södertörns domsaga understiger inskrivningsärendenas antal icke mycket motsvarande antal i Södra Roslags domsaga. I Askimsdomsagan uppgingo dessa ärenden före krigsutbrottet till mellan 5,000 och 6,000 årligen men ha åren 1940 och 1941 utgjort omkring 3,500 resp. 4,000.

Sollentuna och Färentuna domsaga är den förhållandevis minsta av de fyra nu ifrågavarande. Där är anställd en sekreterare, som numera är hovrättsassessor. Domargöromålen i denna domsaga äro något mindre omfattande än i de båda föregående; inskrivningsärendenas antal, som tidigare uppgått till omkring 7,000 årligen, har de båda senaste åren utgjort omkring 4,000 resp. 3,500.

Nu ifrågavarande domsagor ligga omkring rikets båda största städer. De äro i följd härav alla stadda i stark utveckling med växande folkmängd och fortskridande fastighetsdelning. Arbetsmängden kan — så långt sig låter överblicka — beräknas komma att stiga, för den händelse domsagorna icke ändras till sin geografiska omfattning. Vid bedömandet av dessa domsagors organisationsproblem måste sistnämnda möjlighet alltid hållas i sikte. Hittills ha respektive städer vid skilda tillfällen inkommererat delar av dessa domsagor, och flera sådana inkommereringsfrågor ha väckts.

Utredningens förslag.

Utredningen föreslår, att i samtliga förevarande domsagor inrättas en särskild inskrivningsavdelning i likhet med den som nu finnes i Södra Roslags domsaga. Avdelningen skall förestås av en särskild chef med titeln *inskrivningsdomare*. I Sollentuna- och Askimsdomsagorna, där inskrivningsväsendet är av mindre omfattning än i Södra Roslags och Södertörns domsagor, skola inskrivningsdomarna kunna tilläggas — utöver de uppgifter som i Södra Roslags domsaga nu åvila motsvarande befattningshavare — även vissa andra ärenden, exempelvis lagsökningsmål. För att fylla syftet med de särskilda inskrivningsavdelningarna skola deras chefer principiellt göras till ordinarie

befattningshavare. Tjänsterna skola icke inpassas i den vanliga domarkarriären och några allmänna regler för rekryteringen skola ej uppställas. Med hänsyn till platsernas karaktär av sluttjänster samt den självständiga ställning och det ansvar för fastighetsärendenas rätta handläggning, som skall tillkomma tjänsteinnehavarna, skola dessa icke placeras i lägre lönegrad än A 29, vilket motsvarar vad som gäller för de assessorstjänster vid Stockholms rådhusrätt, vilkas innehavare äro inskrivningsdomare.

I Södra Roslags, Södertörns samt Askims, Hisings och Sävedals domsagor föreslås inrättande av ordinarie tjänster motsvarande de ordinarie biträdande domartjänster, som processlagberedningen tänkt sig i vissa fall. I dessa domsagor föreslås därjämte på den för domargöromålen avsedda kansliavdelningen en tingssekreterare på fiskalsstadiet. I Sollentunadomsagan skall på sistnämnda avdelning icke finnas annan befattningshavare med högre kvalifikationer än en dylik sekreterare. De i de tre förstnämnda domsagorna föreslagna nya ordinarie befattningarna för den dömande verksamheten skola göras lockande för väl meriterade och dugliga hovrättsassessorer. Med hänsyn härtill och till arbetsuppgiftens karaktär skola tjänsterna i avlöningshänseende jämföras med de nuvarande hovrättsrådsämbetena och således placeras i lönegraden A 30. För befattningshavarna föreslås benämningen *tingsdomare*.

I de tre största domsagorna skola tingsdagarna fördelas i stort sett jämnt mellan häradshövdingen och tingsdomaren; dock skall tingssekreteraren i regel förordnas att hålla en allmän rättegångsdag i varje fyraveckorsperiod. I Sollentunadomsagan skall tingssekreteraren likaledes hålla en allmän rättegångsdag i fyraveckorsperioden, medan häradshövdingen i denna domsaga förutsättes kunna hålla de övriga allmänna rättegångsdagarna. Fördelningen av övriga domargöromål skall bestämmas i särskild arbetsordning för varje domsaga.

Beträffande *notarieorganisationen* föreslår domsagoutredningen, att för envar av de tre största domsagorna avses 5 och i Sollentunadomsagan 4 notariarvoden, varvid utredningen förutsätter att i varje domsaga alltid tjänstgöra sammanlagt minst 6 respektive 5 notarier och notarieaspiranter.

Beträffande *domsagobiträderna* föreslås i fråga om högre tjänster i envar av ifrågavarande domsagor med undantag av Sollentunadomsagan 2 tjänster i lönegraden A 11 och en i A 7. Arbetsfördelningen mellan dessa befattningshavare har utredningen tänkt sig så, att av befattningshavarna i A 11 en skulle tjänstgöra på inskrivningsavdelningen och en förestå expeditionen för allmänheten, bokföringen m. m., under det att befattningshavaren i A 7 närmast skulle förestå skrivningsarbetet på det egentliga domarkansliet. I Sollentunadomsagan föreslås en tjänst i A 11 för inskrivningsavdelningen samt en i A 7 för expeditionen för allmänheten m. m. Antalet ordinarie tjänster i lönegraden A 4 föreslås i Södra Roslags domsaga till 5, i Södertörns till 4 samt i envar av Sollentuna- och Askimsdomsagorna till 2. Härtill skulle komma extra ordinarie eller extra befattningshavare till icke närmare angivet antal.

Yttranden.

Över utredningens förslag i förevarande del ha endast allmänna lönenämnden och statskontoret samt häradshövdingarna i Sollentuna och Färentuna och Södertörns domsagor yttrat sig.

Allmänna lönenämnden har för sin del icke haft något att erinra emot inrättandet i de fyra största domsagorna av sammanlagt tre ordinarie tjänster, benämnda tingsdomare, i lönegraden A 30 och fyra ordinarie tjänster såsom inskrivningsdomare i lönegraden A 29.

Statskontoret åter har motsatt sig såväl de ifrågavarande befattningarnas uppförande på ordinarie stat som deras inplacering i de föreslagna lönegraderna och anför:

Med anledning av domsagoutredningens förslag under förevarande avsnitt vill statskontoret understryka vad ämbetsverket i det föregående framhållit angående domsagoorganisationens karaktär av försöksorganisation. Enligt statskontorets mening gäller detta i särskilt hög grad personalorganisationen inom rikets fyra största domsagor. Utredningen har icke heller varit främmande för tanken, att dessa domsagor på grund av närmare angivna omständigheter kunna komma att göras till föremål för regleringar av ett eller annat slag. Med hänsyn härtill läser det icke kunna anses förenligt med allmänt godtagna principer, när fråga är om uppbyggandet av en ny organisation, att — såsom utredningen föreslagit — redan från början inrätta ordinarie tjänster i så höga lönegrader som de, till vilka tingsdomare- och inskrivningsdomarebefattningarna skulle hänföras. Statskontoret kan fördens skull icke tillstyrka, att omförmälda befattningar redan i och med organisationens ikraftträdande uppföras på ordinarie stat.

Statskontoret måste vidare sätta i fråga, om det kan anses vara av behovet påkallat att inplacera dessa befattningar i 30, respektive 29 lönegraden. Vad tingsdomarebefattningarna beträffar, synes det statskontoret naturligtast, att tjänsterna besättas med hovrättsassessorer. I anslutning härtill får statskontoret föreslå, att befattningarna i avvaktan på närmare erfarenhet placeras i 29 lönegraden av löneplan Eo. Jämväl inskrivningsdomarebefattningarna lära tillsvi vidare kunna placeras lägre på löneskalan än vad utredningen förordat. Med hänsyn till beskaffenheten av de göromål, vilka skulle ankomma på inskrivningsdomarna, föreställer sig statskontoret, att det bör vara tillräckligt, om tjänst innehavarna äga fiskalskompetens. Därest så befinnes vara fallet, torde det icke vara behövt att placera tjänsterna i högre lönegrad än Eo 27 eller samma lönegrad, till vilken extra ordinarie länsassessor är hänförd.

Häradshövdingen i Sollentuna och Färentuna domsaga har ansett den dömande verksamheten i denna domsaga vara av den omfattning, att tingssekreteraren även efter den nya ordningens genomförande borde hava assessors kompetens. Det vore enligt hans uppfattning lämpligare att i domsagan anställa dels en sekreterare med fiskalskompetens, vilken bleve inskrivningsdomare och därjämte finge sig anförtrött lagsökningsärendena och att i övrigt biträda häradshövdingen med bland annat dombokens uppsättande, dels en tingssekreterare med assessorskompetens, vilken tilldelades två allmänna rättegångsdagar i fyraveckorsperioden samt finge biträda med rannsakingars hållande och i övrigt vara kanslichef. Beträffande den icke rättsbildade

personalen i domsagan har häradshövdingen förklarat, att genom den föreslagna omflyttningen av en del bestyr från den rättsbildade till den icke rättsbildade personalen denna senare torde behöva ökas till sex personer. Till hur stor del dessa borde bliva ordinarie syntes böra avgöras efter allmänt vedertagna principer.

Häradshövdingen i Södertörns domsaga har ansett minimiantalet rättsbildade biträden å domsagans kansli icke kunna sättas lägre än tio men i övrigt icke haft något att erinra mot utredningens organisationsförslag för denna domsaga.

Departementschefen.

Till sitt biträde vid utförandet av de mångskiftande göromålen i domsagorna skall enligt domsagoutredningens förslag häradshövdingen allttjämt vara hänvisad till såväl rättsbildade som icke rättsbildade arbetskrafter. I förhållande till nuvarande ordning innebär utredningens förslag emellertid vissa ändringar. Sålunda förordas en ändrad fördelning av arbetsuppgifterna mellan notarierna och de icke rättsbildade biträdena samt en reglering av dessa personalgruppers ävensom den mera kvalificerade personalens anställnings- och löneförhållanden.

I förstnämnda hänseende föreslås, att till icke rättsbildade befattningshavare skola överflyttas åtskilliga göromål, vilka för närvarande, såsom t. ex. i avseende å inskrivningsärenden, regelmässigt pläga anförtros domsagonotarierna. Härigenom skulle det bliva möjligt att i högre grad än tidigare sysselsätta notarierna med uppgifter, för vilka juridisk insikt kräves. Den ändrade fördelningen av göromålen anses medföra, att antalet för domsagoarbetet erforderliga notarier kan avsevärt nedbringas samt att den nuvarande treåriga notarietiden kan undergå en, såsom i ärendet från olika håll framhållits, ur skilda synpunkter önskvärd förkortning. Å andra sidan medför den ändrade arbetsfördelningen, att den icke rättsbildade personalen måste såväl kvantitativt som, i all synnerhet, kvalitativt förstärkas. Till vad utredningen i förevarande avseende föreslagit och vars närmare innebörd framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen giver jag, i likhet med flertalet av de över förslaget hörda, min principiella anslutning. Arbetsuppgifter som icke kräva juridisk insikt böra sålunda åvila notarierna endast i den utsträckning som kan anses erforderlig på grund av arbetsförhållandena i domsagorna och med hänsyn till att de böra erhålla en allsidig praktisk utbildning.

Givet är emellertid att, såsom utredningen också förutsatt, en så betydande avkortning av notarietiden som till två år icke bör på en gång genomföras. Utredningen har för sin del tänkt sig en treårig övergångstid, varunder notarietiden skulle vara två och ett halvt år. Det synes mig lämpligare att en notarietid på två och ett halvt år bestämmes att gälla tillsvidare i avbidan på erfarenhet om verkningarna av den ändrade arbetsfördelningen. När rätte-

gångsreformen inom, såsom jag hoppas, ett fåtal år bringas i tillämpning, lärrer för övrigt anledning föreligga att upptaga detta spörsmål till förnyat övervägande.

Jämsides med kravet på en förkortning av notarietiden ha i yttrandena rests anspråk på att notariernas kompetens att handlägga mål och ärenden vid häradsrätterna skall utvidgas. Rörande detta senare spörsmål må först framhållas, att betänkligheterna mot en utvidgning av kompetensen tydligen måste ökas i samma mån som notarietiden förkortas. Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida den nuvarande notarietiden är fullt tillfredsställande avvägd i förhållande till de arbetsuppgifter, som därunder successivt anförtros notarierna. I själva verket torde det förhålla sig så, att det för erhållande av befogenhet att handlägga inskrivningsärenden och bagatellmål samt, i undantagsfall, i övrigt förvalta häradshövdingämbete hittills fordrats väl lång tids föregående tjänstgöring i domsaga. Detta framgår därav att — sedan det under nu rådande kristid med dess av de militära inkallelserna föranledda brist på domsagonotarier visat sig för domsagoarbetets uppehållande erforderligt att intill ett halvt år förkorta tiden för den föregående tjänstgöring i domsaga som erfordras för förvärvande av de olika behörighetsgraderna — någon olägenhet härav icke försports. Vid sådant förhållande synas mig betänkligheter icke föreligga mot att såtillvida tillmötesgå kraven på ökade befogenheter för notarierna att den nu tillämpade provisoriska ordningen på detta område göres beståndande. Att utsträcka notariekompetensen till att jämväl såsom regel avse handläggning av andra mål och ärenden än bagatellmål och inskrivningsärenden synes mig däremot för närvarande icke vara tillrådligt. Fortsatt uppmärksamhet bör emellertid ägnas denna fråga.

I likhet med domsagoutredningen anser jag, att de notarier, som erfordras för domsagornas skötsel, böra åtnjuta avlöning. Något arvode bör jämväl tillkomma de aspiranter, som anställas för rekrytering av notariepersonalen. Utredningen har uppskattat det efter genomförd ändrad arbetsfördelning för samtliga domsagor erforderliga antalet avlönade notarier till 258, motsvarande omkring två tredjedelar av hela antalet notarier, som vid tiden för förslaget avgivande voro anställda i domsagorna. För varje domsaga har därvid, bland annat ur kontinuitets- och rekryteringssynpunkter, minst två notarier ansetts erforderliga, för vissa av de större domsagorna därutöver en tredje notarie och för de fyra största domsagorna, eller Södra Roslags, Södertörns, Askims, Hisings och Sävedals samt Sollentuna och Färentuna domsagor, inalles fem notarier i var och en av de tre förstnämnda domsagorna och fyra notarier i den sistnämnda. I fråga om denna beräkning finner jag icke anledning till annan erinran än att, vid bifall till de föreslagna sammanslagningarna av vissa domsagor i Gotlands och Värmlands län, antalet notariearvoden torde böra nedsättas till 255. Inom den anslagsram som erfordras för avlöning av detta notarieantal bör det tillkomma Kungl. Maj:t att fördela tillgängliga notariearvoden mellan de olika domsagorna.

Domsagoutredningens förslag att med slopande av de nuvarande förste och

andre notariebefattningarna inrätta en enhetlig notariegrad, vars innehavare skola benämnas tingsnotarier, finner jag mig böra godtaga. För tingsnotarie föreslår utredningen ett årligt arvode av 3,600 kronor och för tingsnotarieaspirant ett årligt arvode av 2,100 kronor. Beloppen ha satts i relation till de nuvarande förste och andre notariearvodena, med tillägg av därå utgående dyrtidstillägg enligt det år 1939 gällande index. Jag finner de föreslagna arvodena i och för sig väl avvägda och följaktligen icke i behov av annan justering än den som föranledes av den efter år 1939 inträdda levnadskostnadsstegringen. Arvodena torde sålunda nu böra bestämmas för tingsnotarie till 4,200 kronor och för tingsnotarieaspirant till 2,400 kronor. Omprövning av arvodenas storlek bör givetvis ske, då mera utpräglad förändring i levnadskostnaderna därtill giver anledning. Domsagoutredningen har föreslagit att å ifrågavarande arvoden skulle utgå kallortstillägg. För min del finner jag lämpligare att, liksom hittills, viss förhöjning av arvodena bestämmas för domsagor, lydande under hovrätten för Övre Norrland, och för Härjedalens domsaga. Denna arvodesökning synes i båda fallen skäligen böra utgöra 300 kronor.

För tillgodoseende av tingsnotariernas anspråk på semester, sjukavlöning, reseersättning m. m. synas vissa bestämmelser i civila icke-ordinariereglementet böra göras tillämpliga å dem. Med hänsyn till storleken av de för dem föreslagna arvodena böra därvid tingsnotarierna hänföras till lönegrad Ex 12, löneklassen 9. Tingsnotarieaspirant torde däremot icke böra komma i åtnjutande av andra förmåner utöver aspirantarvodet än reseersättning. Vid inplacering i rese- och traktamentsklass i allmänna resereglementet synes, liksom för de nuvarande förste och andre notarierna, klass II D skäligen böra komma i fråga för såväl tingsnotarier som tingsnotarieaspiranter.

Vad domsagoutredningen i övrigt föreslagit angående tingsnotarie eller sålunda villkoren för erhållande av dylikt förordnande, behörigheten i sådan egenskap, varaktigheten av anställningen samt domsagotjänstgöringens meritvärde tillstyrkes av mig, med de modifikationer som kunna föranledas av att notariatiden enligt mitt förslag tills vidare bör utgöra två och ett halvt i stället för två år.

I detta sammanhang torde böra beaktas det särskilda spörsmål de unga juristernas oavlönade tjänstgöring i domsagorna utgör. Utredningen har, som nämnts, tänkt sig att samtliga jurister som erfordras för en domsagas skötsel skola erhålla arvoden. Emellertid förutsätter utredningen, att härads-hövdingen liksom hittills skall kunna låta en juris kandidat tjänstgöra i domsagan utan att vara av hovrätten förordnad notarieaspirant eller notarie. I sådant fall skall tjänstgöringen dock icke medföra någon rätt till meritberäkning. Fara kan emellertid föreligga för att längre eller kortare tids oavlönad tjänstgöring i domsaga blir villkor för att den unge juristen skall komma i åtanke vid tillsättande av notarieaspiranttjänst i domsagan. Till förebyggande av en sådan utveckling böra i händelse av behov särskilda åtgärder vidtagas. Det är nämligen ett viktigt samhällsintresse att begåvade unga jurister icke av ekonomiska skäl avhållas från domarbanan.

Överflyttandet av nya och mera kvalificerade arbetsuppgifter å de icke rättsbildade domsagobiträdena nödvändiggör, som nämnts, en såväl kvantitativ som kvalitativ förstärkning av denna personal. Under en övergångstid är det emellertid, enligt domsagoutredningen, avsett att i stället för kvalificerat domsagobiträde skall kunna vara anställd avlönad tingsnotarie.

För närvarande finnas — bortsett från dem som helt syssla med uppläggande av nya fastighetsböcker — omkring 200 icke rättsbildade biträden i domsagorna. Dessa ha en medelinkomst av omkring 2,700—2,800 kronor om året. Endast sex biträden uppnå en inkomst av över 4,000 kronor och endast två en inkomst av över 5,000 kronor. Till jämförelse kan nämnas, att nettolönen å medelort inberäknat rörligt tillägg och kristillägg i lönegrad A 2 för närvarande utgör c:a 2,900—3,700 kronor, i lönegrad A 4 c:a 3,300—4,100 kronor, i lönegrad A 7 c:a 3,900—4,800 kronor och i lönegrad A 11 c:a 4,700—5,800 kronor.

Enligt utredningen skulle tillsättas följande antal ordinarie domsagobiträden, nämligen 119 i lönegraden A 11, minst ett i varje domsaga, 33 i lönegraden A 7 och 97 i lönegraden A 4. Utredningen har vidare räknat med ett behov av 30 extra ordinarie och 50 extra befattningshavare med heltidstjänstgöring i lönegrad 4. Den nya organisationen skulle dock, som nämnts, ej omedelbart träda i kraft i full utsträckning. Utredningen anför, att i fråga om nyorganisationen av den icke rättsbildade personalen en övergångstid av fem år borde stadgas, under vilken de av utredningen föreslagna tjänsterna för sådan personal kunde stå obesatta. Häradshövdingarna borde beredas god tid att anskaffa och utbilda erforderliga biträden, särskilt mera kvalificerade som kunde bli lämpliga för tjänsterna i 11 och 7 lönegraderna. I avbidan på att dessa tjänster bleve vederbörligen besatta borde notarier till större antal än som av utredningen förutsatts kunna vara anställda i domsagorna. Sålunda skulle i domsaga, där under övergångstiden tjänst i 11 eller 7 lönegraden stode obesatt, tingsnotarie i stället kunna förordnas, även om därigenom det av utredningen föreslagna antalet notarier i domsagan överskredes. I särskilda fall kunde en längre övergångstid än fem år bli behöfvig, exempelvis om uppläggningsen av de nya fastighetsböckerna icke hunnit avslutas inom denna tid. Vid övergången till den nya ordningen borde i regel de av häradshövdingarna nu anställda icke rättsbildade biträdena erhålla statsanställning å lämplig ordinarie eller extra ordinarie tjänst. Emellertid kunde vissa av dessa biträden på grund av ålder eller annan orsak antagas vara mindre arbetsföra, varför de ej borde erhålla sådan anställning. Frågan om sådant biträde skulle komma i åtnjutande av statspension borde prövas individuellt efter framställning i varje särskilt fall.

En organisation av de mått domsagoutredningen i förevarande avseende föreslagit finner jag mig icke kunna för närvarande tillstyrka. Försiktigheten synes mig nämligen bjuda, att innan erfarenhet vunnits om verkningarna av den tilltänkta överflyttningen av arbetsuppgifter från rättsbildad till icke rättsbildad personal, icke anställa domsagobiträden i större utsträckning och högre tjänsteställning än som betingas av ett otvivelaktigt stadig-

varande behov av sådana biträden. Den förestående rättegångsreformen utgör ett ytterligare skäl för denna ståndpunkt.

Förslaget att i alla domsagor skall anställas åtminstone en befattningshavare i lönegrad A 11 anser jag mig icke kunna biträda. I många fall skulle detta otvivelaktigt medföra en överorganisation, särskilt i de mindre domsagorna där arbetet utan svårighet torde kunna skötas av häradshövdingen och två tingsnotarier med hjälp av mindre kvalificerat biträde. Befattningar i lönegraden A 11 torde icke heller vara erforderliga i alla de övriga domsagorna. I en del av dessa torde vara tillräckligt med befattningshavare i lönegrad A 9 eller A 7. För det mindre kvalificerade arbetets utförande synes böra avses befattningar i lönegraderna 4 och 2.

En inom justitiedepartementet verkställd utredning ger vid handen, att vid fullt utbyggd organisation enligt dessa riktlinjer skulle för samtliga domsagor erfordras tillhopa 208 ordinarie biträden, varav 42 i lönegrad A 11, 54 i lönegrad A 9, 51 i lönegrad A 7, 55 i lönegrad A 4 och 6 i lönegrad A 2. Härutöver lärer behövas icke-ordinarie biträden till visst antal. Detta har tillsvidare beräknats till 68, varav 38 extra ordinarie, placerade i lönegrad Eo 2, och 30 extra i lönegrad Ex 2. Till en början böra emellertid, på skäl som jag förut anfört, jämväl de såsom ordinarie avsedda befattningarna vara extra ordinarie. Med hänsyn till de växlande arbetsförhållandena i domsagorna kan för närvarande bestämd ställning icke tagas till det framtida behovet av befattningar i olika lönegrader.

Domsagoutredningens förslag i fråga om övergången till den nya organisationen synes ägnat att medgiva en smidig anpassning efter förhållandena i varje särskilt fall. Av upplysningar som inhämtats från häradshövdingarna synes framgå, att i vissa domsagor för närvarande finnas icke rättsbildade biträden som kunna utföra eller utbildas att utföra kvalificerat arbete. Garantier måste givetvis skapas för att de högre tjänsterna verkligen besättas med personer som äga förutsättningar att sköta de åligganden, för vilka befattningarna äro avsedda. Till dessa tjänster böra endast ifrågakomma personer, vilkas lämplighet under en längre tids praktisk tjänstgöring blivit noggrant prövad.

Första övergångsåret torde endast ett mindre antal befattningar i lönegraderna 11, 9 och 7 böra tillsättas, företrädesvis i domsagor där nu finnas minst tre notarieplatser. I övrigt böra de nuvarande domsagobitradena, så långt ske kan, förordnas till biträden i lönegraderna 4 och 2. Efter hand bör där efter antalet kvalificerade biträden ökas. Vid bedömandet av tidpunkten för tillsättande av sådana biträdesbefattningar bör uppenbarligen skälig hänsyn tagas till personal- och arbetsförhållandena i vederbörande domsagor.

Statspension till nu tjänstgörande äldre domsagobiträde, som icke anses böra beredas plats inom den nya organisationen, bör såsom föreslagits kunna beviljas efter prövning i varje särskilt fall.

Jag övergår härefter till frågan om organisationen av den mera kvalificerade rättsbildade personalen i domsagorna. För närvarande finnas, såsom av den tidigare lämnade redogörelsen framgår, i sådant avseende medel beräk-

nade, förutom till chefen för den i Södra Roslags domsaga inrättade särskilda inskrivningsavdelningen, till 2 biträdande domarebefattningar, placerade i Södertörns samt Askims, Hisings och Sävedals domsagor och avsedda för hovrättsassessorer, samt 52 sekreterarbefattningar. Av de sistnämnda äro 8 — samtliga i domsagor där den dömande verksamheten, liksom i nyssnämnda i två domsagor, normalt är av sådan omfattning att den icke kan utövas av häradshövdingen ensam — avsedda att innehavas av hovrättsassessorer (avlöning i lönegrad Eo 29) och övriga 44 av hovrättsfiskaler (avlöning i löneklasserna 15 eller 21).

Domsagoutredningens förslag innebär till en början tillskapandet av tre nya inskrivningsavdelningar, avsedda för Södertörns, Sollentuna och Färentuna samt Askims, Hisings och Sävedals domsagor. I spetsen för var och en av dessa avdelningar, liksom för den nuvarande inskrivningsavdelningen i Södra Roslags domsaga, skall stå en chef, benämnd inskrivningsdomare, i ordinarie tjänsteställning och med avlöning enligt lönegraden A 29. Vidare föreslår utredningen, att de nuvarande biträdande domarebefattningarna i Södertörns- och Askimsdomsagorna förändras till ordinarie befattningar i lönegraden A 30 och att en dylik befattning inrättas jämväl för Södra Roslags domsaga. Innehavarna av sistnämnda befattningar föreslås skola erhålla titeln tingsdomare. I fråga om sekreterarinstitutionen innefattar utredningens förslag i stort sett bibehållande av den nuvarande organisationen. Beträffande antalet domsagosekreterare, av utredningen benämnda tingssekreterare, föreslås sålunda ingen ändring (en sekreterarbefattning har tillkommit efter betänkandets avgivande). Ej heller anses fördelningen å assessorssekreterare och fiskalssekreterare böra rubbas. De förras antal föreslås sålunda alltså utgöra 8. En betydelsefull ändring i förhållande till nuvarande ordning beträffande sekreterarna innebär förslaget emellertid. Såsom i annat sammanhang berörts föreslår nämligen utredningen, att icke blott assessorer utan även vissa fiskaler i hovrätt, nämligen de extra fiskaler som under ett och ett halvt år prövats i sådan egenskap, skola, oberoende av om förordnande i över- eller underrätt står till buds, göras till extra ordinarie tjänstemän, assessorerna i lönegraden Eo 29 och fiskalerna i lönegraden Eo 22. Då utredningen tillika uttalar sig för att till innehavare av befattning såsom tingssekreterare icke skall utses annan fiskal än den som vunnit extra ordinarie anställning, följer härav att viss garanti vinnes för att jämväl fiskalssekreterarposterna komma att bliva besatta med juridiskt mera erfarna personer än hittills. Att samtliga innehavare av fiskalssekreterarbefattningar komma att åtnjuta avlöning i lönegraden Eo 22 blir jämväl följden.

Utredningens förslag i förevarande avseende har i de avgivna yttrandena i stort sett lämnats utan erinran. Även jag anser mig kunna i huvudsak lämna min anslutning till detsamma. Jag tillstyrker sålunda, att ordinarie inskrivningsdomare inrättas för de tre största domsagorna — i Sollentunadomsagan synes tills vidare böra anstå med inrättande av en särskild inskrivningsavdelning. Jag förordar vidare, att befattningar motsvarande de av utredningen föreslagna tingsdomarebefattningarna avses för samma domsagor samt att fiskalssekreterare till det antal, som utredningen föreslagit, skall ingå i organisa-

tionen. Jämväl förslaget att, utöver tingsdomarna, ett visst antal för assessorer avsedda befattningar skola finnas i domsagor, där den dömande verksamheten är av större omfattning, förordas av mig. Emellertid håller jag före, att dessa befattningar böra i tjänstehänseende likställas med tingsdomarbefattningarna. I princip borde såväl assessorssekreterarna som tingsdomarna vara ordinarie tjänstemän. Starka skäl tala onekligen för att åtminstone i de tre största domsagorna, där behovet av dylika tjänster får anses konstant föreligga, så omedelbart bleve fallet. Det synes mig emellertid försiktigast att i avbidan på närmare erfarenhet av institutionens värde och möjligheter samtliga förevarande befattningar tills vidare endast bliva extra ordinarie. Tillräckliga skäl att därvid placera några av befattningarna i högre lönegrad än 29 synes mig icke föreligga. Jag föreslår alltså att för tillgodoseende av de största och större domsagornas behov av — jämte härads hövdingen — arbetskrafter för i huvudsak dömande verksamhet inrättas i sammanlagt 11 befattningar i lönegraden Eo 29. Befattningshavarna torde böra benämnas tingsdomare. I motsats till inskrivningsdomartjänsterna, vilka jag i likhet med utredningen anser skola vara slutposter, böra befattningarna som tingsdomare förbehållas dem som kvarstå i den vanliga domarkarriären. Skyldighet att mottaga förordnande som tingsdomare bör åvila assessor i hovrätt; huruvida sådan skyldighet skall vara tidsbegränsad, synes böra bliva föremål för ytterligare överbäggande. Befordringsförhållandena böra ordnas så, att den assessor som kvarstannar i domsagotjänstgöring icke därigenom anses mindre meriterad för erhållande av högre domartjänst.

Vad utredningen föreslagit i fråga om beredande av extra ordinarie anställning åt hovrättsassessorerna föranleder från min sida så mycket mindre någon erinran, som assessorerna redan nu i allt väsentligt innehava förmåner, bland annat pensionsförmåner, som åtfölja dylik anställning. Med hänsyn till att det, innan verkningarna av processreformen kunna till fullo överblickas, får anses i viss mån osäkert på vad sätt fiskals- och sekreterarinstitutionen i hovrätt och domsaga kommer att slutgiltigt utformas, synes det icke tillrådligt att bereda jämväl hovrättsfiskalerna extra ordinarie ställning. Någon förändring beträffande deras anställnings- och avlöningsförhållanden torde alltså icke böra genomföras för närvarande. Under tjänstgöring i domsaga böra de dock vara bibehållna icke blott vid sin lön utan även vid övriga förmåner.

Vad utredningen föreslagit rörande tjänstgöringsgången i hovrätt och domsaga för fiskal föranleder icke någon erinran från min sida. Däremot finner jag med hänsyn till vad i härads hövdingföreningens yttrande anförts icke tillräckliga skäl föreligga att på sätt utredningen ifrågasatt göra inskränkningar i de befogenheter med avseende å handläggningen av rättegångsmål som enligt nuvarande ordning tillkomma fiskal under tjänstgöring som sekreterare i domsaga.

Jag tillstyrker vad utredningen föreslagit om domaraspiranternas första hovrättstjänstgöring, med den modifikationen likväl, att aspirantarvodet under väntetiden på fiskalsprövning bör utgöra 4,200 kronor eller samma belopp som föreslagits för tingsnotarie. I hovrätten för Övre Norrland bör härå

utgå ett tillägg av 300 kronor på samma sätt som för tingsnotarie i de under denna hovrätt lydande domsagorna. Liksom för närvarande böra aspirantavodena förbehållas dem som ämna fortsätta på domarbanan och kunna antagas vara lämpliga härför.

Vid bifall till vad jag sålunda förordat skulle personalorganisationen i domsagorna, i vad avser den mera kvalificerade rättsbildade personalen, komma att bestå av 3 inskrivningsdomare i lönegraden A 29, 11 tingsdomare i lönegraden Eo 29 och 45 tingssekreterare med avlöning enligt 21 löneklassen, detta sistnämnda dock under förutsättning att den ökning i sekreterarantalet med en, varom hemställts i propositionen nr 94 till årets riksdag, bifalles. I motsatt fall skulle tingssekreterarnas antal bli 44 såsom för närvarande. Fördelningen å de olika domsagorna av de föreslagna befattningarna lär med iakttagande av förut angivna grunder böra ankomma på Kungl. Maj:t, därvid beträffande de icke-ordinarie befattningarna omprövning såsom hitills bör ske för varje nytt budgetår. I fråga om tingssekreterarbefattningarna synes böra eftersträvas att dessas antal i görligaste mån nedbringas. Utsikter härtill lära förefinnas i mån som de nya fastighetsböckerna bli färdigställda och i följd härav befattningen med inskrivningsärendena kan i växande utsträckning anförtros åt kvalificerad icke rättsbildad arbetskraft.

Formerna för tjänstetillsättningen.

Utredningens förslag.

Förfarandet vid tillsättning av häradshövdingämbeten regleras för närvarande genom kungörelse den 30 december 1922 (nr 605). Enligt denna kungörelse skall, då häradshövdingämbete blir ledigt, den hovrätt, under vilken ämbetet lyder, utfärda kungörelse därom i allmänna tidningarna och medelst anslag inom hovrätten med föreläggande av 30 dagars ansökningstid. Sedan ansökningstiden utgått, skall hovrätten upprätta och till Kungl. Maj:t insända förslag till befattningens återbesättande, över vilket förslag besvär kunna anföras inom 30 dagar. Enligt praxis upptagas å förslaget tre personer, i den mån kompetenta sökande anmält sig. Emellertid äger ordinarie innehavare av domarämbete, likaledes enligt praxis, rätt att direkt hos Kungl. Maj:t anmäla sig som sökande. I anledning av sådana ansökningar avgivas icke yttranden av hovrätten eller annan myndighet. Sedan lantdomarbanan avvecklats, äro numera de sökande till häradshövdingämbete regelmässigt innehavare av ordinarie ämbete, och det har förekommit, att icke någon sökande anmält sig i hovrätten.

Enär hovrättsförslagen sålunda numera sällan äro av någon betydelse samt för övrigt i praktiken endast innebära en värdering efter formella grunder av meriterna mellan olika sökande, anser domsagoutredningen att de utan olägenhet kunna avskaffas och att häradshövdingämbetena utan undantag böra sökas direkt hos Kungl. Maj:t. Samma ordning som för utnämning av häradshövdingar föreslås skola gälla vid tillsättning av tingsdomartjänster. När häradshövding- eller tingsdomarbefattning blir ledig, skall så-

ledes vederbörande hovrätt anmäla detta till Kungl. Maj:t, varefter befattningen kungöres till ansökan ledig genom justitiedepartementets försorg. Emellertid ifrågasätter utredningen, att Kungl. Maj:t i dessa utnämningssärenden skall inhämta yttranden av en institution, bestående av hovrätternas presidenter och eventuellt även ett par representanter för högsta domstolen. Här om anföres närmare:

Det kan ifrågasättas, huruvida icke Kungl. Maj:t i samtliga fall vid besättande av häradshövding- och tingsdomarämbeten borde inhämta yttrande från en institution, som kunde väntas med högsta möjliga grad av oväld, sakkunskap och auktoritet avgiva förslag i ärendet. En sådan anordning synes så mycket mera påkallad som måhända, med hänsyn till de särskilda krav den nya rättegångsordningen kommer att ställa på underrättsordförandena, tillsättningen av häradshövdingämbetena i framtiden icke kommer att ske i lika hög grad efter anciennitetsprincipen, som hittills varit fallet. Även vid bestämmande av revisionssekreterarturen och utnämning av hovrättsråd, eventuellt också vid tillsättning av ordförande och vice ordförande å hovrättsdivisionerna, torde emellertid den ifrågasatta anordningen vara önskvärd. Domsagoutredningen får sålunda framföra det uppslaget, att en institution tillskapas för avgivande av förslag i berörda ärenden. Denna institution synes lämpligen kunna anknytas till de sammankomster mellan hovrätternas presidenter av icke officiell karaktär, som de senaste åren brukat förekomma. Vid behandling av ifrågavarande befordringsärenden kunde eventuellt förutom hovrättspresidenterna även deltaga ett par representanter för högsta domstolen.

Vad angår inskrivningsdomarbefattningarna föreslås att även de skola tillsättas av Kungl. Maj:t, men härvidlag skola ansökningarna ingivas till vederbörande hovrätt, som med eget förslag överlämnar handlingarna till Kungl. Maj:t.

De nuvarande sekreterarbefattningarna och biträdande domarbefattningarna tillsättas av vederbörande hovrätt för ett budgetår i sänder. I förslaget till ny rättegångsbalk har sekreterarnas ställning icke blivit föremål för reglering. Beträffande biträdande domare stadgar förslaget, att sådan befattningshavare skall antingen förordnas för viss tid eller utnämnas av Kungl. Maj:t.

För samtliga sekreterartjänster föreslår utredningen ett centraliserat tillsättningsförfarande, så att Kungl. Maj:t skall utfärda förordnande å såväl de för assessorer som de för fiskaler avsedda befattningarna. Beträffande assessorssekreterarna anses detta önskvärdt bland annat med hänsyn till möjligheterna att utjämna befordringsförhållandena mellan hovrätterna. Vad angår fiskalssekreterarna förhåller det sig så att domsagor med sekreterarplatser avsedda för fiskaler inom de olika hovrättsområdena förekomma i en omfattning som ej svarar mot hovrätternas inbördes storlek. Därest sekreterarplats alltid besättes med fiskal från den hovrätt, under vilken vederbörande domsaga lyder, kommer därför sekreterartiden i vissa hovrätter att förlängas utöver den tid av tre år, som ansetts önskvärd, under det att i andra hovrätter motsvarande tid kommer att bliva kortare. Till undvikande av sådana olägenheter bör

fiskal kunna förordnas till sekreterare i domsaga under annan hovrätt än den han tillhör och denna omständighet har domsagoutredningen ansett motivera ett centraliserat tillsättningsförfarande även beträffande dessa tjänster. Sekreterarförordnanden föreslås alltid skola meddelas för ett budgetår i sänder eller återstående del av sådan tid, beträffande assessorssekreterartjänsterna efter ansökningsförfarande, därvid Kungl. Maj:t dock ej skall vara bunden av inkommande ansökningar, samt beträffande fiskalssekreterartjänsterna efter anmälan från hovrätterna.

Vad angår notariebefattningarna antagas för närvarande oavlönade rättsbildade biträden av häradshövdingen genom privat överenskommelse med vederbörande. Hovrätterna ha emellertid infört den ordningen, att anmälan om anställningen sker till hovrätten. Förste och andre notarie förordnas av hovrätten på häradshövdingens förslag, och avvikelse från förslaget bör enligt domsagostadgan icke ske, såframt ej synnerliga skäl därtill äro.

Enligt utredningens förslag skola såväl tingsnotarier som tingsnotarieaspiranter förordnas av hovrätten på förslag av vederbörande häradshövding eller efter inhämtande av hans yttrande. För att tillförsäkra hovrätterna något större inflytande vid notariepersonalens tillsättande än för närvarande, föreslås en föreskrift att avvikelse från häradshövdingens förslag icke skall ske, såframt ej särskilda skäl till annat föranleda.

Den nuvarande icke rättsbildade biträdespersonalen i domsagorna är såsom tidigare nämnts icke statsanställd, utan de icke rättsbildade biträden äro häradshövdingens privata medhjälpare. I fråga om tillsättandet av de statliga biträdestjänster, som skola inrättas i samband med domsagoförvaltningens förstatligande, understryker domsagoutredningen den stora vikten av, att de högre icke rättsbildade befattningshavarna bliva väl kvalificerade och icke utan vidare tillsättas efter anciennitet. Med hänsyn till sistnämnda förhållande synes det utredningen önskvärt, att överordnad myndighet har att utse dessa befattningshavare. Då emellertid skäl ansetts knappast föreligga att göra någon skillnad i tillsättningsförfarandet med avseende å olika slag av tjänster för icke rättsbildad personal, har utredningen föreslagit, att samtliga ordinarie, extra ordinarie och extra befattningar för icke rättsbildad personal tillsättas av hovrätten på förslag av häradshövdingen. Ansökningsförfarandet i vanlig ordning genom häradshövdingens försorg skall föregå upprättande av förslag till ordinarie befattningar. Sistnämnda befattningar skola tillsättas medelst konstitutorial.

Yttranden.

Domsagoutredningens åsikt att hovrättsförslagen vid tillsättande av häradshövdingämbeten kunna avskaffas delas av *nedre justitierevisionen* och *hovrätten för Övre Norrland*.

Utredningens uppslag att för avgivande av förslag i ifrågavarande befordringsärenden inrätta en särskild institution, förslagsvis bestående av hovrät-

ternas presidenter och ett par representanter för högsta domstolen, har *hovrätten för Övre Norrland* funnit beaktansvärt och ansett det innebära en särskild garanti för en god behandling av dessa viktiga utnämningsärenden.

Nedre justitierevisionen däremot har avstyrkt förslaget i denna del och härom anfört:

Föredragande departementschefen torde i dessa befordringsärenden liksom i andra sådana ärenden böra ha fria händer att anlita den sakkunskap, varav han anser sig vara i behov. Vid tillsättandet av häradshövdingämbete med ordinarie revisionssekreterare eller med hovrättsråd, som varit ordinarie revisionssekreterare, bör ancienniteten i princip vara avgörande. Den prövning, för vilken dessa under sin domarbana varit föremål, torde i allmänhet göra ytterligare prövning överflödigt. Skulle trots detta avstyrkande den föreslagna institutionen komma till stånd, bör i allt fall nedre revisionens ordförande vara medlem av institutionen.

Göta hovrätt har ansett det alltjämt böra tillkomma hovrätterna i deras egenskap av överdomstolar att upprätta förslag till häradshövdingämbetes återbesättande. Ett upphävande av denna ordning skulle för övrigt enligt hovrättens mening icke stå i överensstämmelse med 28 § regeringsformen i dess nuvarande lydelse. Även *hovrätten över Skåne och Blekinge* har funnit lämpligast, att vederbörande hovrätt avger yttrande angående tillsättandet av häradshövdingämbetena i de domsagor, som lyda under densamma. För att dessa förslag skulle erhålla större betydelse än vad som för närvarande vore fallet syntes enligt hovrättens mening den rätt, som nu funnes för vissa tjänsteinnehavare att anmäla sig som sökande till häradshövdingämbete direkt hos Kungl. Maj:t, böra avskaffas.

Att tingsdomarbefattningarna böra tillsättas i enahanda ordning som häradshövdingämbetena äro de hörda myndigheterna ense om. Samma synpunkter som de nyss återgivna ha därför anförts beträffande tingsdomartjänsternas tillsättande. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har därvid uttalat, att det tillsättningsförfarande, som av hovrätten föreslagits beträffande ordinarie tingsdomare, jämväl borde komma till användning för den händelse ett antal extra tingsdomarbefattningar, på sätt hovrätten alternativt ifrågasatt, komme att inrättas.

Utredningens förslag rörande inskrivningsdomartjänsternas tillsättande har icke föranlett någon erinran.

Det centraliserade tillsättningsförfarande som föreslagits beträffande tingssekreterartjänsterna i domsagorna har däremot mött erinringar i samtliga fall då detta förslag varit föremål för särskilda uttalanden. *Svea hovrätt* har sålunda ansett den nuvarande ordningen för dessa tjänsters tillsättande ha ett bestämt företräde genom sin större smidighet och yttrar:

Det cirkulationssystem, som betingas av sekreterartjänsternas inrättande, kräver i tillämpningen stor hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall till undvikande av att ombytet av tjänstgöring och tjänstgöringsort medför större olägenhet och kostnad än som är oundgängligen nödvändigt. Ombyte av sekreterare bör planeras i god tid och förberedas genom inhämtande av upplysningar även angående omständigheter av personlig art. Det ligger i sa-

kens natur, att detta vida lättare kan ske, om avgörandet tillhör hovrätten. Närmast ankommer det härvid på presidenten att införskaffa alla erforderliga upplysningar och på ändamålsenligaste sätt planlägga nödiga förflyttningar. Den omständigheten att i viss utsträckning utbyte av befattningshavare hovrätterna emellan bör äga rum är ej ägnad att härvid vålla svårigheter. De periodiskt återkommande presidentmötena — en institution som bör ytterligare utvecklas — erbjuda den bästa utvägen att lösa alla här uppkommande frågor. Det lär få antagas, att en sådan ordning för dessa ärendens behandling också bäst överensstämmer med befattningshavarnas egna önskningsar. Möjligen kunde förtjäna övervägas att förbehålla Kungl. Maj:t avgörandet av frågan om och i vilken utsträckning sekreterartjänster under viss hovrätt borde förbehållas befattningshavare från en annan. Hovrätten håller dock före att även härutinnan de ur skilda synpunkter bästa resultaten skulle vinnas genom samråd mellan presidenterna, som hade att därvid följa givna direktiv.

Liknande synpunkter ha anlagts av de *övriga hovrätterna* samt *föreningen yngre jurister vid Svea hovrätt*, därvid i flertalet yttranden understrukits möjligheten av att tillägga Kungl. Maj:t bestämmanderätt rörande det antal sekreterare inom varje hovrättsområde, som skall utses bland den egna hovrättens personal, och det antal som skall utses från annan hovrätt.

I fråga om tingsnotarierna och tingsnotarieaspiranterna har endast *föreningen Sveriges häradshövdingar* ifrågasatt en annan ordning för tjänstetillsättningen än utredningen föreslagit. Föreningen föreslår nämligen, att dessa befattningshavare skola tillsättas av häradshövdingen i stället för av hovrätten. Den garanti, som i fråga om varje tjänstetillsättning inom statsförvaltningen krävdes, syntes föreningen riktigast vinnas genom ett förfarande med ledigförklarande av tjänsten, ansökningarnas prövning efter skicklighet och förtjänst samt klagorätt.

Beträffande tillsättandet av *domsagobiträdena* ha *föreningen Sveriges häradshövdingar*, *nedre justitierevisionen*, *Göta hovrätt*, *hovrätten över Skåne och Blekinge* och *statskontoret* samt *två häradshövdingar* föreslagit att dessa befattningar skola tillsättas av häradshövdingen i stället för av hovrätten. *Svea hovrätt* och *hovrätten för Övre Norrland* ha föreslagit att de fall, då hovrätten tillsätter sådan personal på förslag av häradshövdingen, inskränkas till att avse befattningshavarna i lönegraderna A 11 och A 7 resp. endast lönegraden A 11.

Departementschefen.

Vad angår förfarandet vid tillsättning av häradshövdingämbete synas mig övervägande skäl tala för att bibehålla hovrätterna vid deras rätt att avgiva förslag till sådant ämbetes återbesättande. Den nuvarande ordningen kan emellertid icke anses tillfredsställande ur den synpunkten att hovrätternas förslag i regel bliva utan betydelse, enär de mest meriterade sökandena pläga anmäla sig direkt hos Kungl. Maj:t. Det synes därför böra övervägas, huruvida icke en ändring bör ske i så måtto, att rätten att göra ansökan direkt hos Kungl. Maj:t, vilken nu anses tillkomma innehavare av ordinarie domarämbete, på lämpligt sätt inskränkes.

Inskrivningsdomarebefattningar synas böra tillsättas i samma ordning som häradshövdingämbeten.

I det föregående har föreslagits inrättandet av elva befattningar, vilkas innehavare med benämningen tingsdomare skola vara extra ordinarie tjänstemän i lönegraden Eo 29. Dessa motsvaras i utredningens förslag av tingsdomare samt sådana tingssekreterare som äro hovrättsassessorer. De ifrågavarande befattningarna äro av sådan natur att de, även om de för närvarande icke uppföras å ordinarie stat, synas böra tillsättas av Kungl. Maj:t. Förslag bör upprättas av vederbörande hovrätt efter ansökningsförfarande.

Vad angår tingssekreterarna, med vilken beteckning enligt den av mig förordade ordningen uteslutande avses biträde i domsaga med viss i jämförelse med vad nu gäller högre fiskalskompetens, synas de i yttrandena berörda praktiska skälen för att hovrätterna skola äga tillsätta dessa befattningar böra tillmätas avgörande betydelse. Jag anser mig sålunda icke böra tillstyrka det av domsagoutredningen förottrade centraliserade tillsättningsförfarandet.

Beträffande tillsättandet av tingsnotarier och tingsnotarieaspiranter ansluter jag mig till utredningens förslag. Dessa skola sålunda förordnas av hovrätten efter förslag av häradshövdingen, därvid avvikelse från förslaget icke skall ske, såframt ej särskilda skäl till annat föranleda.

Vad slutligen angår domsagobiträdena finner jag i anslutning till vad Svea hovrätt anfört lämpligt, att biträden i 11, 9 och 7 lönegraderna tillsättas av hovrätten efter häradshövdingens förslag, medan däremot biträden i 4 och 2 lönegraderna tillsättas av häradshövdingen.

Förvaltningen av domsagoanslagen.

Utredningens förslag.

Enligt gällande ordning disponeras samtliga domsagoanslag av länsstyrelserna. Domsagoutredningen föreslår, att länsstyrelserna helt skola frigöras från befattning med domsagoförvaltningen och att ifrågavarande bestyr skall läggas på hovrätterna, vilka ha överinseendet över personalen i domsagorna. Domsagopersonalens avlöningsförmåner — med undantag för ersättning till tillfälliga biträden — skola sålunda direkt utbetalas till vederbörande av hovrätterna. Expensmedel jämte ersättning till tillfälliga biträden skola av hovrätterna fördelas på domsagorna och i första hand redovisas till hovrätterna.

De nya uppgifter, som sålunda tilläggas hovrätterna, medföra en ej ringa arbetsökning för deras kanslipersonal. För den ekonomiska förvaltningen beträffande Svea hovrätt med underlydande domsagor föreslår domsagoutredningen därför inrättandet av en särskild kamrerartjänst i lönegraden A 24. Beträffande övriga hovrätter förutsättes att, sedan nuvarande Göta hovrätt uppdelats i två ungefär jämnstora hovrätter, ifrågavarande bestyr skall kunna handhavas av sekreteraren. För att bereda kamreraren, resp. sekreterarna, nödigt biträde i förevarande hänseende skola, åtminstone i de flesta hovrätterna, inrättas en ny tjänst i någon av de lägre lönegraderna.

Yttranden.

Utredningens förslag att överflytta medelsförvaltningen i fråga om domsagoanslagen från länsstyrelserna till hovrätterna har föranlett erinringar allenast från Göta hovrätts och statskontorets sida. *Göta hovrätt* har härom anfört följande.

Hovrätternas organisation är uppbyggd uteslutande med tanke på deras egenskap av domstolar och övervakare av rättsvården vid underlydande domstolar. De uppgifter, varom här är fråga, äro av kameral natur och handhavas därför bäst av länsstyrelserna, inom vilka finnas för detta ändamål särskilt utbildad personal med vana och träning för dylikt arbete. Det kan för övrigt ifrågasättas, om överflyttandet av ifrågavarande bestyr skulle innebära någon fördel ur statsekonomisk synpunkt. Med hänsyn till det betydande arbete, som handhavandet av ifrågavarande bestyr skulle medföra, skulle nämligen detsamma icke kunna av hovrätterna övertagas, utan att hovrätternas arbetskrafter erhöles erforderlig förstärkning.

Statskontoret har beträffande denna fråga anfört:

Redan den omständigheten, att ett genomförande av den ifrågasatta anordningen skulle medföra krav på inrättande av nya ordinarie tjänster inom hovrätterna, talar — särskilt i nuvarande tidsläge — mot ett bifall till förslaget. Statskontoret kan icke heller finna, att någon mera påtaglig förenkling och rationalisering skulle stå att vinna med det föreslagna systemet. Med hänsyn till det relativt begränsade personalbeståndet inom varje domsaga torde det kamerala arbetet (uppgörandet av avlöningslistor o. d.) icke vara så krävande, att det icke skulle kunna fullgöras av domsagans egna arbetskrafter. De för förvaltningskostnadernas bestridande erforderliga medlen böra fördenskuil enligt statskontorets mening jämväl i fortsättningen rekvireras av de olika domsagorna hos respektive länsstyrelser.

Med anledning av utredningens yttrande att vid en överflyttning av medelsförvaltningen Svea hovrätts arbetskrafter torde böra förstärkas med en kamrerare i lönegraden A 24 har *allmänna lönenämnden* ifrågasatt, huruvida icke för ändamålet torde tills vidare böra avses en tjänst i något lägre löneställning i avvaktan på närmare erfarenhet rörande arbetsuppgifternas art och omfattning.

Departementschefen.

Förvaltningen av domsagoanslagen torde såsom domsagoutredningen föreslagit böra överflyttas till hovrätterna. Merkostnaderna för de personalökningar, som kunna föranledas härav, komma med säkerhet att uppvägas av de fördelar som vinnas genom en till övervakningsmyndigheten centraliserad kontroll över domsagornas medelsförvaltning. Såväl avlönings- som omkostnadsanslagen för häradsrätterna torde böra uppdelas i särskilda belopp för envar av justitiestaterna under de olika hovrätterna. Häradsrätternas avlönings- och omkostnadsstater skulle följaktligen ges samma uppställning som motsvarande stater för hovrätterna. I samband med sina årliga anslagsökanden böra hovrätterna avgiva förslag jämväl rörande domsagornas medelsbehov.

Den nya ordningen i fråga om medelsförvaltningen medför att hovrätternas

kanslipersonal behöver förstärkas. Dock synes överflödigt att såsom domsagoutredningen föreslagit inrätta en särskild kamrerartjänst härför i Svea hovrätt. Företagen undersökning har givit vid handen att personalökningen i denna hovrätt kan begränsas till två extra ordinarie kontorsbiträden under förutsättning att lättnad beredes hovrättens sekreterare och redogörare i fråga om vissa dem nu åliggande uppgifter. Detta kan ske genom att sekreterarens befattning med mål och ärenden av icke administrativ natur överflyttas på fiskalerna och redogörarens befattning med arkivgöromålen å aktuarierna. I envar av de övriga hovrätterna, med undantag av hovrätten för Övre Norrland, torde kanslipersonalen böra förstärkas med ett extra ordinarie kontorsbiträde.

De nya arbetsuppgifterna nödvändigöra slutligen någon ökning av hovrätternas expensmedel.

Kostnadsberäkningar.

Utredningen.

Statsverkets kostnader för avlöningar till domsagornas befattningshavare efter genomförande av domsagoutredningens förslag har utredningen beräknat för följande personal, nämligen 116 häradshövdingar, 3 tingsdomare, 4 inskrivningsdomare, 8 tingssekreterare som äro hovrättsassessorer, 43 tingssekreterare som äro hovrättsfiskaler, 258 tingsnotarier samt 329 icke rättsbildade biträden, därav 119 i lönegrad A 11, 33 i lönegrad A 7, 97 i lönegrad A 4, 30 i lönegrad Eo 4 och 50 i lönegrad Ex 4. Bruttolönekostnaderna för nämnda personal, inberäknat kallortstillägg samt rörligt tillägg efter 6 %, uppgår enligt utredningen till 4,919,770 kronor. Härtill skulle komma arvoden till tingsstolar med 4,000 kronor. Då pensionsavdragen för de ordinarie och extra ordinarie befattningshavarna beräknats till omkring 190,000 kronor, skulle nettolönekostnaderna enligt utredningens förslag bliva (4,919,770 + 4,000 — 190,000 = 4,733,770) i runt tal 4,734,000 kronor.

Vad härefter angår omkostnaderna för domsagoförvaltningen måste sportelsystemets avskaffande medföra, att staten påtager sig dessa utgifter, i den mån kostnaderna ej åvila de tinghusbyggnadsskyldiga. Emellertid är, såsom av förut lämnad redogörelse framgår, gränsen mellan häradshövdingens och de tinghusbyggnadsskyldigas åligganden på detta område svävande och i praxis olika dragen i skilda domsagor.

Genom särskilda sakkunniga verkställdes år 1936 utredning angående revision av bestämmelserna om tingshusbyggnadsskyldigheten (stat. off. utredn. 1936: 37). De sakkunniga föreslogo, att tingshusbyggnadsskyldigheten fortfarande skulle vila å tingslaget, vilket föreslogs organiserat efter mönster från kommunallagarna för handhavande av detta bestyr. I fråga om skyldighetens omfattning förordade de sakkunniga en fixering av densamma i huvudsaklig överensstämmelse med den i allmänhet rådande praxis. Domsagoutredningen har för sin del förutsatt, att tingshusbyggnadsskyldigheten till vidare skall kvarbliva hos tingslagen i ungefär den omfattning som föreslagits

i sakkunnigbetänkandet. Tingslagen förutsätts i enlighet härmed skola dels hålla lokaler för häradsrättens sammanträden jämte häradsfängelse ävensom kansli- och arkivlokaler, allt med möbler och inventarier, inbegripet erforderliga kassaskåp men icke skriv- och räknemaskiner eller andra kontorsapparater, dels bekosta städning, renhållning, uppvärmning och belysning beträffande samtliga lokaler, dels ock avlöna vaktmästare. Alla andra förvaltningskostnader förutsätts däremot övertagna av statsverket.

De förvaltningskostnader — utöver avlöningar — för vilka statsverket skall svara omfatta sålunda kostnaderna för all skrivmateriel, skrivmaskiner, räknemaskiner, diktafonanläggningar och andra kontorsapparater, fastighetsböcker, rotlar, diarier, kontorsböcker och dylikt, inbindning av protokoll och handlingar ävensom telefon. Utöver vad nu angivits skall statsverket bekosta erforderligt antal exemplar av den vanliga lageditionen samt av statskalendern, Nytt Juridiskt Arkiv och annan löpande litteratur, som finnes nödig. Riksdagstryck, kommittébetänkanden och dylikt skola i erforderlig omfattning tillställas domsagokanslierna kostnadsfritt. Med dessa utgångspunkter har domsagoutredningen beräknat domsagoförvaltningens medelsbehov för omkostnader till sammanlagt 300,000 kronor, därav 100,000 kronor till skrivmateriel m. m., 40,000 kronor till inbindning, 20,000 kronor till litteratur, 60,000 kronor till telefon och 80,000 kronor till resekostnader.

För bedömande av den årliga kostnadsökning som vid genomförande av domsagoutredningens förslag skulle uppkomma för statsverket böra de angivna kostnaderna, sammanlagt 5,034,000 kronor, jämföras med summan av statsverkets utgifter för domsagoförvaltningen enligt gällande ordning och vissa inkomster som enligt utredningens förslag skola tillföras statsverket vid domsagoförvaltningens förstatligande. Statsverkets årliga nettokostnader för domsagoförvaltningen utgjorde vid tiden för avgivandet av utredningens betänkande i runt tal 2,385,000 kronor. De inkomster, som utredningen föreslår skola tillföras statsverket, utgöras av häradshövdingarnas lösenavgifter, vilka skulle förvandlas till stämpelavgifter å motsvarande belopp, stämpelprovisionen, som icke vidare skulle tillgodoräknas häradshövdingarna, samt kommissionärsarvodena, som även skulle förvandlas till stämpelavgifter. Dessa inkomster har utredningen, med utgångspunkt från medeltalen för åren 1934—1938, uppskattat till sammanlagt 2,158,000 kronor, därav 1,859,000 kronor motsvarande inkomst av lösen, 182,000 kronor motsvarande stämpelprovision och 117,000 kronor motsvarande kommissionärsarvoden. Statsverkets årliga merkostnad för genomförande av domsagoutredningens förslag skulle enligt dessa beräkningar bliva (5,034,000 — 2,385,000 — 2,158,000 =) 491,000 kronor.

I beräkningarna ha icke upptagits de ökade kostnaderna i anledning av hovrätternas utvidgade ekonomiska förvaltning. Dessa jämförelsevis mindre betydande kostnader kunna enligt domsagoutredningens mening måhända till någon del uppvägas av minskade utgifter för länsstyrelserna i anledning av deras befrielse från all befattning med domsagoförvaltningen.

Frånsett de årliga kostnaderna uppstå vissa övergångs- och engångsutgifter. De föreslagna övergångsersättningarna till häradshövdingarna skulle enligt av domsagoutredningen på grundval av femårsperioden 1934—1938 gjorda beräkningar under första övergångsåret kräva ett belopp av 296,800 kronor. Detta belopp skall automatiskt minskas med en tiondel varje följande år under övergångstiden; minskningen kommer emellertid att bliva mera omfattande på grund av häradshövdingarnas avgång. Vidare föreslår utredningen ett engångsanslag för inlösen av skrivmaskiner och andra kontorsmaskiner samt skriv- och kontorsmateriel i övrigt å förslagvis 150,000 kronor samt ett engångsanslag för inköp av litteratur till domsagokanslierna, närmast äldre årgångar av Nytt Juridiskt Arkiv, å 100,000 kronor.

Departementschefen.

Därest omorganisationen av domsagoförvaltningen genomföres i enlighet med de av mig i det föregående framställda förslagen kunna statsverkets kostnader för avlöningar till befattningshavare i domsagorna beräknas enligt följande sammanställning.

114 häradshövdingar			
Lön i lönegrad B 2	1,706,352		
Avlöningsförstärkningar	<u>252,500</u>	1,958,852	
3 inskrivningsdomare i lönegrad A 29			
Lön beräknad efter 30 löneklassen.....		33,039	
11 tingsdomare i lönegrad Eo 29			
Lön beräknad efter 29 löneklassen å E-ort		107,976	
45 tingssekreterare			
Lön beräknad efter 21 löneklassen å E-ort		305,640	
255 tingsnotarier			
230 notarier med arvode efter 4,200 kronor om året	966,000		
25 notarier med arvode efter 4,500 kronor om året	<u>112,500</u>	<u>1,078,500</u>	3,484,007
42 biträden i lönegrad A 11			
Lön beräknad efter 13 löneklassen å E-ort		167,454	
54 biträden i lönegrad A 9			
Lön beräknad efter 11 löneklassen å E-ort		196,344	
51 biträden i lönegrad A 7			
Lön beräknad efter 9 löneklassen å E-ort		170,442	
55 biträden i lönegrad A 4			
Lön beräknad efter 6 löneklassen å E-ort		158,730	
6 biträden i lönegrad A 2			
Lön beräknad efter 4 löneklassen å E-ort		15,516	
38 biträden i lönegrad Eo 2			
Lön beräknad efter 3 löneklassen å E-ort		92,568	
30 biträden i lönegrad Ex 2			
Lön beräknad efter löneklassen b å E-ort.....		<u>62,820</u>	863,874

Vikarier	40,000
Tingstolkar	2,800
Kallortstillägg	4,500
Rörligt tillägg efter 15 % (ej å notariearvoden)	388,000
Kristillägg efter 14 % (» » »)	362,000
	<u>5,145,181.</u>

Beträffande antalet häradshövdingar har vid beräkningen förutsatts att Kungl. Maj:ts i propositionen nr 94 till årets riksdag framlagda förslag om sammanslagning till en domsaga av dels de båda Gotlandsdomsagorna och dels Södersysslets och Nordmarks domsagor komma att bifallas. I fråga om antalet övriga befattningshavare hänvisas till det föregående. Medan domsagoutredningen beräknat lönen till samtliga ordinarie befattningshavare med lön enligt löneplan A enligt högsta löneklass har i uppställningen lönen till inskrivningsdomare och tingsdomare beräknats enligt näst lägsta löneklass samt lönen till ordinarie och extra ordinarie biträdespersonal enligt medellöneklass. Pensionsavdragen ha därvid frånräknats.

Vad härefter angår domsagornas omkostnader har, i överensstämmelse med vad domsagoutredningen förutsatt, utarbetats ett särskilt lagförslag rörande uppdelningen av kanslikostnaderna mellan statsverket och tingslagen. Enligt detta förslag, som jag senare i dag kommer att anmäla, skola tingslagen tillhandahålla kanslilokal med möbler och dylikt, medan statsverket skall svara för övriga kostnader. Domsagornas omkostnadsanslag kan därför beräknas på följande sätt.

1. Sjukvård m. m.	25,000
2. Reseersättningar	100,000
3. Expenser:	
a) Skrivmateriel, papper, blankettryck o. dyl.	100,000
b) Telefon m. m.	
Telefonabonnemang	40,000
Samtals- och telegramavgifter, annonsering	30,000
	<u>70,000</u>
c) Inköp och underhåll av kontorsmaskiner	35,000
d) Bokinköp	10,000
e) Bindning av böcker och handlingar m. m.	50,000
	<u>265,000</u>
	<u>390,000.</u>

Medelsbehovet till sjukvård m. m. har i avsaknad av närmare hållpunkter för dess bedömande beräknats efter samma grunder som tillämpats vid bestämmande av vattendomstolarnas motsvarande anslagspost.

I fråga om reseersättningarna erinras att det nuvarande anslaget till reseersättningar vid justitiestaten i gällande riksstat är uppfört med 20,000 kronor och att samma belopp anvisats för nästa budgetår. Ut-

gifterna å anslaget — vilka utgöras av resekostnads- och traktamentsersättningar huvudsakligen åt domhavande vid resor för vissa rannsakingar och andra extra förrättningar samt åt rättsbildat biträde i vissa fall — ha under det senast förflutna budgetåret uppgått till 22,100 kronor. De av häradshövdingarna själva bestridda resekostnaderna ha under år 1941 utgjort 40,700 kronor. I samband med löneregleringen för domsagornas befattningshavare torde ersättning till dem för alla resor i tjänsten böra bestämmas att utgå enligt resereglementet. De böra därjämte beredas rätt till tjänstgöringstraktamente och flyttningersättning enligt vanliga regler. Dock bör hovrätts-assessor, som förordnats till tingsdomare, komma i åtnjutande av flyttningersättning oavsett om förordnandet meddelats efter egen ansökan eller ej. Då domsagornas befattningshavare måste företaga tjänsteresor i betydande utsträckning och med hänsyn jämväl till omfattningen av det personalutbyte som äger rum mellan över- och underrätterna har det till reseersättningar erforderliga beloppet beräknats till 100,000 kronor. Vid avvägningen av detta belopp har förutsatts att särskilt besparingsreglemente skall gälla för tingsresorna samt att hovrätterna vid meddelande av förordnanden i domsaga skola tillse att statsverket därvid icke åsamkas större kostnader för tjänstgöringstraktamenten än som är nödvändigt.

Vad härefter angår medelsbehovet till *e x p e n s e r* ha utgifterna för skrivmateriel, papper, blankettryck och dylikt beräknats till det av utredningen för sådant ändamål upptagna beloppet 100,000 kronor. För telefonabonnemang, samtals- och telegramavgifter samt annonsering har beräknats 70,000 kronor eller 10,000 kronor mer än vad utredningen upptagit för enbart telefon. Kostnaderna för inköp och underhåll av kontorsmaskiner ha med utgångspunkt från nuvarande underhållskostnader och sedvanlig avskrivning uppskattats till 35,000 kronor. I fråga om medelsbehovet till bokinköp har det av utredningen för sådant ändamål beräknade beloppet reducerats till hälften eller 10,000 kronor. Denna summa torde vara tillräcklig för tillhandahållande i domsagorna av Nytt juridiskt Arkiv avd. I och II, lagbok, statskalender samt första och andra lagutskottens utlåtanden. Svensk författningssamling, kommittébetänkanden, som ha samband med domsagoarbetet, justitieombudsmannens ämbetsberättelse m. m. förutsättas skola tillställas domsagorna kostnadsfritt. Det i utredningens förslag upptagna beloppet för bindning av böcker och handlingar har med hänsyn bland annat till prisstegringen höjts med 10,000 kronor till 50,000 kronor.

De sammanlagda årliga utgifterna för domsagoförvaltningen efter genomförande av domsagoutredningens förslag skulle enligt nu angivna beräkningsgrunder bliva $(5,145,181 + 390,000 = 5,535,181)$ i runt tal 5,535,000 kronor.

I överensstämmelse med domsagoutredningens förslag böra kommissionärsarvodena förvandlas till stämpelavgifter. Samma gäller lösenavgifterna för expeditioner. Beloppen böra därvid undergå vissa jämkningar. Frågan om de ändrade bestämmelser i lösen- och stämpelförordningarna som kunna bliva en följd av förslaget torde chefen för finansdepartementet framdeles

komma att underställa Kungl. Maj:t. Stämpelprovision bör såsom förut föreslagits icke vidare tillgodoräknas härads hövdingarna. I följande sammanställning ha upptagits dels de nuvarande kostnaderna för domsagoförvaltningen och dels de inkomster som enligt vad nyss sagts skulle tillföras statsverket.

I. Kostnader för domsagoförvaltningen.

Avlöningskostnader enligt förslaget till avlöningsstat för budgetåret 1942/43 (med avdrag för däri inräknade kostnader för särskilda fastighetsboksuppläggare c:a 34,000 kronor)	1,970,000	
Dyrtidstillägg till härads hövdingar och notarier samt inskrivningsdomaren i Södra Roslags domsaga beräknat efter 44 %	661,000	
Kristillägg till härads hövdingar, biträdande domare, domsagosekreterare, vissa vikarier samt inskrivningsdomaren i Södra Roslags domsaga beräknat efter 14 %	205,000	
Resersättningar vid justitiestaten i domsagorna enligt staten för budgetåret 1942/43	20,000	2,856,000

II. Inkomster som skola tillföras statsverket.

Härads hövdingarnas inkomst av lösen beräknad efter medeltalet för åren 1937—1941	1,771,000	
Härads hövdingarnas stämpelprovision beräknad efter medeltalet för åren 1937—1941	194,000	
Kommissionärsarvodet beräknade efter medeltalet för åren 1937—1941	131,000	2,096,000
		Summa kronor 4,952,000

Den årliga kostnadsökningen för genomförande av domsagoutredningens förslag skulle alltså enligt dessa beräkningsgrunder bliva (5,535,000 — 4,952,000 =) 583,000 kronor.

Den föreslagna överflyttningen till hovrätterna av domsagoanslagens förvaltning medför emellertid vissa ytterligare utgifter under hovrättsanslagen. Den för ändamålet erforderliga förstärkningen av hovrätternas kanslipersonal torde såsom förut nämnts kunna inskränkas till fyra extra ordinarie kontorsbiträden, därav två i Svea hovrätt och ett i envar av Göta hovrätt och hovrätten över Skåne och Blekinge. Avlöningskostnaderna för ifrågakvarande biträden kunna uppskattas till i runt tal 12,000 kronor. Härtill skulle komma ökade kostnader för expenser.

Förutom den årliga kostnadsökningen har man att räkna med vissa övergångs- och engångskostnader. Övergångsersättningarna till härads hövdingarna under första övergångsåret kunna enligt förut angivna beräkningsgrun-

der — fyra femtedelar av skillnaden mellan å ena sidan det belopp som vederbörande häradshövding efter avdrag för familjepension skulle ha uppburit i medelinkomst under åren 1933—1942, därest ersättning för förlorad in-teckningslösen utgått enligt nu gällande grunder, och å andra sidan de nya nettolönebeloppen — uppskattas till i runt tal 100,000 kronor mot av domsagoutredningen beräknade 296,800 kronor. Dessa ersättningar böra i enlighet med utredningens förslag avvecklas successivt under en övergångstid av tio år. Det av utredningen upptagna engångsanslaget å 150,000 kronor för inlösen av kontorsmaskiner och annan kontorsmateriel torde vara tillräckligt. Något särskilt anslag för inköp av litteratur till domsagokanslierna synes åtminstone för närvarande icke böra komma ifråga. En del mindre engångs-utgifter för bokinköp torde visserligen uppstå, men för detta ändamål synes det vara tillräckligt att expensposten i domsagornas omkostnadsanslag under första övergångsåret bestämmes något högre än enligt de förut angivna be-räkningarna rörande årskostnaderna.

Hemställan.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

godkänna de framlagda huvudgrunderna för en omorga-nisation av domsagoförvaltningen m. m., avsedd att träda i tillämpning den 1 juli 1943, sedan riksdagen, på framställ-ning, anvisat medel för de av omorganisationen föranledda kostnaderna.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sigrid Linders.

*Bilag.***Förslag till lönegruppsindelning av domsagorna.**

D o m s a g a

Övergångsersättning första övergångsåret beräknad på grundval av inkomsterna åren 1932—1941.

Lönegrupp I.

(23 domsagor. Avlöningsförstärkning utgår ej.)

Mellersta Roslags	—
Stockholms läns västra	—
Livgedingets	1,057
Gotlands norra	—
Gotlands södra	—
Södersysslets	—
Nordmarks	—
Lindes	626
Västmanlands östra	350
Västerbergslags	915
Kinda och Ydre	—
Hammarkinds, Stegeborgs och Skärkinds	96
Mellersta Väreuds	—
Sevede och Tunaläns	—
Norra Möre och Stranda	—
Orusts och Tjörns	—
Norrvikens	1,321
Kinds och Redvägs	2,806
Tössbo och Vedbo	—
Skånings, Valle och Vilske	26
Kinnefjärdings, Kinne och Kållands	1,732
Villands	—
Färs	66

Lönegrupp II.

(27 domsagor. Avlöningsförstärkning 1,250 kronor.)

Norra Roslags	—
Östersysslets	—
Västmanlands mellersta	1,256
Nås och Malungs	134
Gästriklands västra	—
Bollnäs	1,662
Sydöstra Hälsinglands	—
Jämtlands östra	322
Jämtlands västra	—
Folkungabygdens	178
Aska, Dals och Bobergs	—
Linköpings	800

D o m s a g a

Övergångsersättning första övergångsåret beräknad på grundval av inkomsterna åren 1932—1941.

Västra Väreuds	702
Tjüsts	1,663
Aspelands och Handbörds	—
Ölands	—
Inlands	—
Marks	290
Borås	313
Vartofta och Frökinds	—
Åse, Viste, Barne och Laske	—
Östra Göinge	—
Gärds och Albo	2,860
Norra Åsbo	756
Södra Åsbo och Bjäre	—
Västerbottens södra	—
Västerbottens mellersta	—

Lönegrupp III.

(29 domsagor. Avlöningsförstärkning 2,500 kronor.)

Uppsala läns norra	1,885
Nyköpings	2,184
Mellansysslets	—
Jösse	—
Fryksdals	368
Älvdals och Nyeds	—
Östernärkes	550
Västernärkes	257
Nora	4,001
Västmanlands västra	2,995
Falu	1,749
Nedansiljans	2,526
Ovansiljans	—
Gästriklands östra	—
Norra Hälsinglands	—
Ångermanlands västra	106
Jämtlands norra	735
Härjedalens	—
Bråbygdens och Finspånga läns	2,362
Njudungs	754
Sunnerbo	2,330
Hallands mellersta	1,846
Hallands norra	1,370
Nordals, Sundals och Valbo	—
Skövde	—
Vemmenhögs, Ljunits och Herrestads	30
Umeå	—
Piteå	—
Kalix	—

Övergångsersättning första övergångsåret beräknad på grundval av inkomsterna åren 1932—1941.

D o m s a g a

Lönegrupp IV.

(31 domsagor. Avlöningsförstärkning 3,750 kronor.)

Uppsala läns södra	932
Oppunda och Villåttinge	1,193
Hedemora	2,250
Västra Hälsinglands	675
Medelpads västra	1,266
Ångermanlands södra	26
Ångermanlands mellersta	—
Tveta, Vista och Mo	3,358
Norra och Södra Vedbo	—
Östbo och Västbo	—
Östra Värends	2,521
Södra Møre	—
Hallands södra	1,606
Sunnervikens	—
Vättle, Ale och Kullings	3,535
Flundre, Väne och Bjärke	—
Vadsbo	—
Östra och Medelsta	—
Bräkne och Listers	—
Ingelstads och Järrestads	234
Västra Göinge	2,095
Oxie och Skytts	—
Torna och Bara	—
Frosta och Eslövs	261
Rönnebergs, Onsjö och Harjagers	5,509
Luggude	1,052
Västerbottens västra	—
Västerbottens norra	2,144
Luleå	—
Torneå	—
Gällivare	—

Lönegrupp V.

(6 domsagor. Avlöningsförstärkning 5,000 kronor.)

Södra Roslags	—
Sollentuna och Färentuna	5,702
Södertörns	10,000
Medelpads östra	—
Ångermanlands norra	30
Askims, Hisings och Sävedals	6,938

Innehållsförteckning.

	Sid.
Inledning	1
Domsagoutredningen.....	2
Häradshövdingarnas avlöningsförhållanden enligt gällande ordning	3
Tidigare reformförslag i fråga om häradshövdingarnas avlöning.....	10
Domsagornas nuvarande personalorganisation och domarutbildningen.....	11
Inledande anmärkningar rörande domsagoutredningens förslag	20
Huvudpunkterna i utredningens förslag sid. 20. — Departementschefen sid. 21.	
Häradshövdingarnas avlöningsförmåner m. m.....	24
Utredningens förslag sid. 24. — Yttranden sid. 31. — Departementschefen sid. 40.	
Domsagornas personalorganisation.	
Tingsnotarierna och domsagobiträdena	47
Utredningens förslag sid. 47. — Yttranden sid. 53.	
Hovrätternas domaraspiranter och deras tjänstgöring i domsagorna. Tingssekreterarna	62
Utredningens förslag sid. 62. — Yttranden sid. 67.	
De fyra största domsagornas personalorganisation	73
Nuvarande organisation sid. 73. — Utredningens förslag sid. 74. — Yttranden sid. 76.	
Departementschefen	77
Formerna för tjänstetillsättningen	84
Utredningens förslag sid. 84. — Yttranden sid. 86. — Departementschefen sid. 88.	
Förvaltningen av domsagoanslagen	89
Utredningens förslag sid. 89. — Yttranden sid. 90. — Departementschefen sid. 90.	
Kostnadsberäkningar	91
Utredningen sid. 91. — Departementschefen sid. 93.	
Hemställan	97
—————	
Bilaga. Förslag till lönegruppsindelning av domsagorna	98
—————	